

Универзитет у Београду

Филолошки факултет

Весна В. Вукићевић

Категорије вида и времена глагола
у руском језику у поређењу са српским
(са лингвистичког и преводачког аспекта)

докторска дисертација

Београд, 2014

University of Belgrade

Faculty of Philology

Vesna V. Vukićević

**The categories of verbal tense and aspect in
Russian vs. the Serbian language (a linguistic
and translation aspect)**

Doctoral dissertation

Belgrade, 2014

Ментор:

др Радмило Маројевић, редовни професор, Универзитет у Београду,
Филолошки факултет.

Чланови комисије:

др Радмило Маројевић, редовни професор, Универзитет у Београду,
Филолошки факултет;

др Божо Ћорић, редовни професор, Универзитет у Београду, Филолошки
факултет;

др Ана Пејановић, ванредни професор, Универзитет Црне Горе,
Филозофски факултет.

Датум одбране: _____

Категорије вида и времена глагола у руском језику у поређењу са српским (са лингвистичког и преводилачког аспекта)

Резиме: У раду је извршена анализа глагола у ужем смислу (*verbum finitum*) и облика који имају конјугацију с циљем уочавања разлика у односу категорија вида и времена у руском и српском језику, њихове семантизације и превођења. Различит однос категорија вида и времена у руском и српском језику развијен је из почетне хипотезе рада да у руском језику, за разлику од српског, категорија глаголског вида „потире“ категорију времена.

Од руских глаголских облика анализирани су глаголи несвршеног вида у облицима за садашње вријеме и глаголи свршеног вида у значењу будуће радње чија су основна и модална значења упоређена са имперфективним и перфективним презентом у српском језику. Однос ових облика анализиран је у различитим типовима реченица.

Облици сложеног будућег времена са инфинитивом глагола несвршеног вида, њихова значења и употреба, упоређени су са преводним еквивалентима у српском језику. Од свих глаголских облика за вријеме, сложеном будућем времену се приписује најмањи број модалних значења, а конфронтативна анализа двају језика открива различите могућности превођења управо модалних значења сложеног будућег времена.

Категорија вида разматрана је у облику императива глагола, у потврдним и одричним реченицама, у основним и пренесеним значењима. Конфронтативна анализа употребе и значења императива свршеног или несвршеног вида у руском и српском језику у највећој мјери открива императив као прагматичку јединицу језика јер је условљена категоријама прагматичког карактера. Одабир категорије вида зависи од категоричности, учтивости исказа, степена дистанцираности говорника и адресата. Анализом пренесене употребе императива у руском и српском језику уочавамо специфичности фразеолошког и синтаксичког оквира његове употребе у анализираним језицима.

Специфичан је однос вида и времена у квантитативно ограниченој групи глагола, као што су двовидски глаголи. Први дио анализе показује како морфолошка неиздиференцираност презента и простог будућег времена двовидских глагола у руском

језику условљава њихову апсолутну зависност од контекста. У другом дијелу евидентирани су двовидски глаголи словенског поријекла у руском и српском језику, који, без обзира на заједничко поријекло, показују различиту заступљеност у појединим лексичко-семантичким групама и различите путеве асимилације са језицима-примаоцима.

Посебан циљ овог рада тиче се, остварене и могуће, примјене резултата анализе (лингвистички и преводачки аспект) односа категорија глаголског вида и времена у оквиру постојећих принципа теорије превођења на одабраној грађи.

Грађу чине књижевна дјела руских аутора настала у периоду након Другог свјетског рата и њихови преводи на српски језик и српских аутора из истог периода и њихови преводи на руски језик. Током анализе наведених глаголских облика, богатства њихових значења и употребе, створена је додатна могућност њиховог разматрања као индивидуалног стила одабраних аутора.

Кључне ријечи: свршени вид, несвршени вид, двовидски глаголи, категорија времена, перфективни презент, имперфективни презент, будуће вријеме, императив.

Научна област: лингвистика.

Ужа научна област: конфронтациона (конфронтативна) лингвистика.

УДК:

The categories of verbal tense and aspect in Russian vs. the Serbian language (a linguistic and translation aspect)

Abstract: this work analyses finite verbs (*verbum finitum*) and conjugated forms in Russian and Serbian with an aim of spotting differences between the categories of verbal aspect and tense in the two languages, their semantization and translation. A different arrangement of the mood and tense categories in Russian and Serbian has been developed from the work's initial hypothesis which states that in the Russian language, as opposed to Serbian, the category of verbal aspect "deletes" the tense category.

When it comes to the Russian verbal forms, we have analysed present tense forms of the imperfective verbs, as well as the perfective verbs denoting future actions whose basic and modal meanings have then been compared to the imperfective and perfective present in the Serbian language. The relationship between these forms has been analysed in different types of sentences.

The complex future tense forms containing infinitives of imperfective verbs, their meanings and use, have been compared to their translation equivalents in Serbian. Of all the tensed verb forms, the complex future is considered to have the smallest range of modal meanings and the confrontational analysis of the two languages has uncovered different translation options for such meanings of the complex future tense.

The category of aspect has been considered in relation to imperative, in affirmative and negative sentences, in literal and non-literal meanings. Confrontational analysis of use and meaning of perfective and imperfective infinitives in Russian and Serbian greatly indicates that the imperative is a pragmatic linguistic unit determined by the pragmatic categories. The selection of the category of aspect depends on the speaker's declarativeness, politeness of an utterance and the extent to which he/she distances himself/herself from the addressee. Analysing the figurative use of Russian and Serbian imperatives we have noted certain phrasal and syntactic particularities of their use in the given languages.

A special tense and aspect relationship pertains to the quantitatively limited group of verbs – verbs of dual aspect. The first part of our analysis indicates that a lack of morphological differentiation

between the present and the simple future tense of dual verbs in the Russian language determines their absolute dependence on the context. In the second part, we list the dual verbs of the Slavic origin in Russian and Serbian. These verbs, in spite of their common roots, show different distribution within certain lexico-semantic groups and different routes of assimilation into the host languages.

A special objective of this work is connected to the achieved and prospective application of the study's results (a linguistic and translation aspect) within the existing framework of translation theory and to the selected corpus.

Our corpus consists of the Russian literary works written after the World War II and their translations into Serbian as well as the works of Serbian authors from the same period and their translations into Russian. Analysing the above stated verbal forms, the variety of their meaning and use, an additional possibility has emerged of considering them as a part of personal style of selected authors.

Key words: perfective aspect, imperfective aspect, verbs of dual aspect, tense category, perfective present, imperfective present, future tense, imperative.

Area: linguistics.

Sub-area: confrontational linguistics.

UDC

Категории вида и времени глагола в русском языке в сравнении с сербским (с лингвистического и переводческого аспектов)

Резюме: В работе произведен анализ глаголов в узком смысле (*verbum finitum*) и форм, имеющих спряжение с целью обнаружения различий в отношении категорий вида и времени в русском и сербском языках, их семантизации и перевода. Разное отношение категорий вида и времени в русском и сербском языках развито из начальной гипотезы работы, что в русском языке, в отличие от сербского, категория вида глагола «подчинена» категории времени.

Из русских глагольных форм проанализированы глаголы несовершенного вида в формах настоящего времени и глаголы совершенного вида в значении будущего действия, основные и модальные значения которых сопоставлены с имперфективным и перфективным настоящим временем в сербском языке. Отношение этих форм проанализировано в разных типах предложений.

Формы сложного будущего времени с инфинитивом глаголов несовершенного вида, их значения и употребление сопоставлены с переводными эквивалентами в сербском языке. Из всех глагольных форм времени сложному будущему времени приписывается наименьшее число модальных значений, а сопоставительный анализ двух языков обнаруживает разные возможности перевода именно модальных значений сложного будущего времени.

Категория вида рассматривалась в форме повелительного наклонения глаголов, в утвердительных и отрицательных предложениях, в основных и переносных значениях. Сопоставительный анализ употребления и значения повелительного наклонения совершенного и несовершенного видов в русском и сербском языках полностью раскрывает повелительное наклонение как прагматическую единицу языка, т.к. она обусловлена категориями прагматического характера: выбор категории вида зависит от категоричности, учтивости высказывания, степени дистанцированности говорящего и адресата. С помощью

анализа переносного употребления повелительного наклонения в русском и сербском языках мы обнаруживаем специфичности фразеологической и синтаксической рамок его употребления в анализируемых языках.

Специфическим является отношение вида и времени в количественно ограниченной группе глаголов, таких как двувидовые глаголы. Первая часть анализа показывает, как морфологическая неотличимость настоящего и простого будущего времен двувидовых глаголов в русском языке обуславливает их абсолютную зависимость от контекста. Во второй части учтены двувидовые глаголы славянского происхождения в русском и сербском языках, которые, несмотря на общее происхождение, показывают разную представленность в отдельных лексико-семантических группах и разные пути ассимиляции с языками-получателями.

Особая цель этой работы касается осуществленного и возможного применения результатов анализа (лингвистический и переводческий аспекты) отношения категорий глагольного вида и времени в рамках существующих принципов теории перевода на выбранном материале.

Материал составляют литературные произведения русских авторов, возникшие в период после второй мировой войны, и их переводы на сербский язык, и сербских авторов того же периода и их переводы на русский язык. В течение анализа указанных глагольных форм, богатства их значений и употребления, создана дополнительная возможность их рассматривать как индивидуального стиля выбранных авторов.

Ключевые слова: совершенный вид, несовершенный вид, двувидовые глаголы, категория времени, перфективное настоящее время, имперфективное настоящее время, будущее время, повелительное наклонение.

Научная область: лингвистика.

Узкая научная область: сопоставительная лингвистика.

ББК:

САДРЖАЈ

0. Увод	13
1. Садашње вријеме/Имперфективни и перфективни презент	26
1.1. Перфективни презент у значењу прошле понављане радње	26
1.2. Перфективни презент у значењу садашње радње	36
1.2.1. Могућност/немогућност вршења радња	37
1.2.2. Радња – стална особина вршиоца радње	42
1.2.3. Потпуно одсуство радње у садашњости	43
1.2.4. Категорично одбијање радње	44
1.2.5. Негација перфективног презента у упитним реченицама	45
1.3. Гномски презент	47
1.4. Сценски презент	47
1.5. Историјски презент.....	54
1.6. Имперфективни презент у значењу будуће радње	59
2. Будуће вријеме	65
2.1. Просто будуће вријеме	65
2.1.1. Просто будуће вријеме у потврдним реченицама	67
2.1.2. Просто будуће вријеме у одричним реченицама	72
2.1.3. Просто будуће вријеме у упитним реченицама	74
2.1.4. Просто будуће вријеме у условним реченицама	77
2.1.5. Просто будуће вријеме у временским реченицама	80
2.2. Сложено будуће вријеме	82
2.2.1. Значење трајања радње	82
2.2.2. Значење понављања радње	83
2.2.3. Фактичко значење у потврдним и одричним реченицама	85
2.2.4. Сложено будуће вријеме у упитним реченицама	90
2.2.5. Конструкција <i>статъ</i> + инфинитив	93
2.2.6. Сложено будуће вријеме у условним реченицама	96
2.2.7. Сложено будуће вријеме у временским реченицама	98

3.	Категорија вида и императив у руском и српском језику	102
3.1.	Императив глагола несвршеног вида	103
3.1.1.	Императив у основном значењу	103
3.1.1.1.	Значење трајања радње	104
3.1.1.2.	Значење почетка вршења радње	106
3.1.1.3.	Значење понављања радње	115
3.1.1.4.	Очекиване императивне ситуације	116
3.1.1.5.	Императив у говорној етикецији	117
3.1.1.6.	Императив са негацијом	119
3.1.2.	Императив у пренесеном значењу	125
3.1.2.1.	Значење наметнуте радње	125
3.1.2.2.	Императив у условним реченицама	129
3.1.2.3.	Императив у допусним реченицама	129
3.1.2.4.	Приповједачки императив	133
3.2.	Императив глагола свршеног вида	135
3.2.1.	Императив у основном значењу	135
3.2.1.1.	Значење резултата радње	135
3.2.1.2.	Значење непонављане радње	138
3.2.1.3.	Императив са негацијом	141
3.2.1.4.	Императивни облици за 1. лице множине	142
3.2.1.5.	Императивно значење изражено футуром	146
3.2.2.	Императив у пренесеном значењу	148
3.2.2.1.	Императив у условним реченицама	148
3.2.2.2.	Императив у допусним реченицама	151
3.2.2.3.	Приповједачки императив	151
4.	Двовидски глаголи	156
4.1.	Вид и вријеме двовидских глагола	159
4.1.1.	Садашње вријеме/просто будуће вријеме	161
4.1.2.	Сложено будуће вријеме	166

4.1.3. Вид двовидских глагола у императиву	170
4.2. Двовидски глаголи и у руском и у српском језику	172
4.3. Двовидски глаголи у руском језику – парни глаголи у српском језику ...	175
4.4. Двовидски глаголи у српском језику – парни глаголи у руском језику ...	180
4.5. Двовидски глаголи као перформативи	187
5. Закључак	192
6. Библиографија	197
6.1. Извори са скраћеним ознакама	197
6.2. Рјечници	201
6.3. Литература	203
Биографија	210
Изјава о ауторству.	211
Изјава о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада.	212
Изјава о коришћењу.....	213

0. УВОД

0.1. *Предмет и задаци рада.* Предмет анализе рада представљају глаголи у ужем смислу (*verbum finitum*) и њима изражене категорије вида и времена у руском и српском језику. Из групе глаголских ријечи биће анализирани глаголи са личним глаголским облицима, тј. глаголи који имају конјугацију. То су у руском језику облици за садашње, односно, просто будуће вријеме и императив. Осим њих, разматраћемо и облик сложеног будућег времена састављен од простог будућег времена глагола *быть* и инфинитива глагола несвршеног вида. Категорије вида и времена и њихов узајамни однос биће анализирани на примјерима глагола који улазе у састав видских парова, али и двовидских глагола у руском и српском језику.

Наведени облици представљају једну групу глаголских ријечи, од укупно шест, по функционално-граматичкој класификацији врста ријечи Р. Маројевића. Он је глаголске ријечи подијелио на глаголе у ужем смислу (личне глаголске облике), затим инфинитив, облике на *–л*, кратке облике глаголских придјева у предикативној функцији, дуге облике глаголских придјева и глаголске прилоге [Мароевич, 2011: 337].

У раду неће бити посебно анализиран инфинитив, који је окамењени падешки облик некадашњих глаголских именица. Он ће бити разматран само као компонента сложеног будућег времена у руском језику у смислу начина изражавања категорије вида.

Изостављени су облици на *–л* као посебна група глаголских ријечи. То су глаголски придјевии који се не употребљавају у функцији партиципа, већ се њим изражава прошло вријеме. Они имају категорију вида (*читал – прочитал*), промјену по роду и броју (*читал, читала, читало – читали*), учествују у изражавању категорије начина (индикатив – *читал*, потенцијал – *читал бы*), имају категорију рефлексивности (*оделъ – оделся*).

Неће бити анализирани глаголски придјевии и глаголски прилози у руском и српском језику.

Основни задатак рада је потврдити хипотезу да је код глагола у ужем и правом смислу у руском глаголском систему дошло до слабљења категорије времена, те да се у њима значење времена изражава категоријом вида: облик несвршеног вида индикатива је истовремено и садашње вријеме, а облик свршеног вида — (просто) будуће вријеме, императив категорије времена није ни имао.

У центру истраживања биће руски језик, а тема је превасходно русистичка, али српски језик не служи само као једна страна поредбене анализе него и као модел староруске језичке ситуације, заједничког полазишта од којег је текао процес типолошког диференцирања двају упоређиваних језика.

0.2. *Циљеви рада.* Први, аналитички циљ рада подразумијева: 1° анализу односа имперфективног и перфективног презента у српском, односно садашњег и простог будућег времена у руском језику у њиховим основним и модалним значењима у различитим типовима реченица; 2° анализу значења и употребе глаголских облика за изражавање будућег времена у руском језику и њихове преводне еквиваленте у српском језику; 3° анализу односа глаголског вида и императива у основним и пренесеним значењима у руском и српском језику.

Други, синтетички циљ истраживања у оквиру наведених трију аналитичких циљева је анализа конкуренције категорија вида, односно времена у руском и српском језику. Потребно је посебно евидентирати двовидске глаголе у руском и српском језику и упоредити ову групу кроз специфичност односа двовидских глагола и категорије времена.

Трећи циљ је примјена резултата анализе (лингвистички и преводилачки аспект) односа категорија глаголског вида и времена у оквиру постојећих принципа теорије преводјења на материјалу одабраних књижевних дјела и њихових превода.

0.3. *Грађа.* Грађу чине књижевна дјела руских и српских аутора настала у периоду након Другог свјетског рата и њихових превода. Књижевна дјела из ранијих периода књижевности анализирана су у граматикама руског и српског језика и представљају нераскидиви дио резултата упоредних лингвистичких истраживања. Одабир текстова у овом раду помогао би да се сагледају оне особености употребе глагола које су условљене евидентном језичком и стилском разноликошћу књижевних дјела из посљедњих деценија XX вијека и почетка XXI вијека, а самим тим пружа нам се могућност да се, између осталог, бавимо и анализом употребе

глаголских облика са видско-временским значењима као израз индивидуалног стила аутора. У том смислу анализирају се дјела руских писаца из периода шездесетих и седамдесетих година А. Солжењицина В. Јерофејева В. Распутина, В. Војновича, преко дјела С. Довлатова и А. Битова из осамдесетих година, па све до дјела са самог краја XX вијека и првих година XXI вијека – В. Пељевина и О. Славникове, а која су преведена на српски језик.

Одабир књижевних дјела на српскохрватском, односно, српском језику условљен је постојањем и доступношћу њихових руских превода. Направљен је избор различитих ауторских стилова и жанрова, од књижевних дјела за дјецу Б. Ћопића и Г. Олујић из средине прошлог вијека са изразитом динамиком радње и специфичним преводилачким рјешењима до дјела И. Андрића из приближно истог периода. Од савремених писаца са српског говорног подручја, а за које се може рећи да су веома присутни у данашњој књижевној и позоришној култури на руском тлу, треба издвојити М. Павића, М. Капора и Г. Петровића. Њихова дјела настала деведесетих година прошлог вијека су најпревођенија и, руској читалачкој публици, најпознатија.

Драмски текстови у цјелини представљају специфичан материјал за лингвистичку анализу, а посебно дидаскопије јер су најчешће веома ограничен језички израз у формалном смислу. Дидаскопије, чија је сврха да пружи смјернице глумцима и да опишу радњу која треба да се оствари на сцени, испуњавају свој функционални и умјетнички циљ, између осталог, помоћу глаголских облика – управо кроз вид глагола и одабрана значења категорије времена. Направљен је избор новијих драмских текстова руских аутора који су ушли у *Гвоздени век. Савремена руска драма* из 2000. године (Н. Кољада, Љ. Петрушевска, Љ. Разумовска, А. Слаповски), као и српских аутора чије су драме преведене на руски језик (Б. Србљановић и М. Павић).

Очекујемо да ће одабрана грађа пружити могућност да се бавимо упоређивањем начина изражавања глаголске радње кроз категорије вида и времена, на начин како упоредну анализу глаголске радње у словенским језицима конципира

Е. В. Петрухина – као степен могућности руског и српског језика да изразе различити смисао и нијансе значења глаголске радње [Петрухина, 1997: 160].

Скраћенице којима се указује на извор примјера наведене су уз списак књижевних дјела на крају рада.

Дјелови реченица за које је процијењено да не утичу на значење и употребу глаголског облика и конкретну тему анализе биће издвојени из примјера, а на дату промјену указује знак (...).

0.4. Методе истраживања. У раду ће бити примијењен метод конфронтативне анализе. Примјеном овог метода врши се опис разлика у употреби одређених облика глагола у руском и српском језику, које су настале услед разлика у узајманом односу категорија вида и времена, што одговара задатом циљу. Без обзира на чињеницу да је категорија глаголског вида заједничка појава у словенским језицима, конфронтативном анализом упоредићемо специфичности статуса ове категорије у руском и српском језику. Иако се корпус може сматрати исцрпним, није нам циљ да се бавимо квантитативним прегледом заступљености једних облика у односу на друге (уколико нам та информација не буде од суштинског значаја), већ се предност даје квалитативној анализи.

Анализа узајамног односа видских значења и значења времена условљава и примјену интерпретационог метода.

Биће примијењена компаративно-историјска анализа само у оним случајевима у којима се анализа мора употпунити прегледом историјског развоја датих облика у руском и српском језику.

0.5. Из историје питања. Историјат истраживања односа категорија вида и времена у руском и српском језику биће представљен кроз преглед граматика руског језика писаних на српском језику. По хронолошком принципу објављивања граматика издвојили смо граматике сљедећих аутора: Радован Кошутећ, Вера Николић, Радмило Маројевић и Бранко Тошовић.

Руска граматика. Облици. је, како сам аутор каже, у анализи ограничена само на практичну употребу и претходна знања ученика. [Кошутећ, 1965: 258]

Несвршене (имперфективне) глаголе Кошутећ дијели на „трајне и учестане према том да ли показују радњу која траје без прекида или радњу која се прекида па опет наставља“ [Кошутећ, 1965: 258]. Преко глагола свршеног вида дефинише однос категорије вида и времена „облик за садашње време од свршених глагола показује радњу која ће тек у будућности настати и потпуно се свршити, другим речима, њихов презент има значење футура (...)“ [Кошутећ, 1965: 258].

Сложено будуће вријеме или, како га Р. Кошутећ назива – *сложени футур*, аутор разматра у оквиру сложених глаголских облика (заједно са облицима 3. лица једине и множине императива, обликом 1. лица множине императива глагола несвршеног вида, затим са конјуктивом и облицима за трпно стање). Осим сложеног футура који се гради од будућег времена глагола *быть* и инфинитива оног глагола који се мијења, аутор разматра и друге конструкције за изражавање футурског значења. Када се употреби са инфинитивом, глагол *стать* „вреди као помоћан глагол за несвршену будућу радњу“, а таква конструкција има значење „стаћу [=почећу], па ћу и даље то радити“ [Кошутећ, 1965: 252].

Још један облик за изражавање футурске радње који аутор издваја је конструкција са глаголом *иметь*, која представља одлику канцеларијског стила – „казују да нешто треба да буде, па (у даљем развоју значења) да ће и бити“. Аутор наводи примјере – „представление имеет быть в 8 часов, желающие имеют явиться к...“ [Кошутећ, 1965: 252].

Однос категорије вида и императива Р. Кошутећ представља кроз употребу негације императивног облика глагола. Негација облика императива глагола несвршеног вида има чешћу употребу и замјењује императив свршеног вида – „сделай – не делай; купи – не покупай“ [Кошутећ, 1965: 290].

Од значења императива глагола свршеног вида са негацијом, Р. Кошутећ издваја значење опомене – „не скажите этого – не реците (преварићете се)“, а оно се изражава и конструкцијом са глаголом „смотри, не ушиби руку – пази да се не удариш у руку“. У сложеним реченицама (погодбеним), или како аутор назива – *погодбеним обртима*, такође је забиљежена употреба одричног императива глагола

свршеног вида – „не сделай мы этого, другие бы сделали – да ми то нисмо урадили, други би урадили“ [Кошутих, 1965: 290–291].

Свршени вид императива са негацијом остаје понекад у 1. лицу множине и аутор том облику одређује значење јачег подстицања – „давай не скажем ему – дед, хајде да му не кажемо (ја и ти), давайте не скажем ему – де'те, хајдете да му не кажемо (ја и ви)“ [Кошутих, 1965: 290].

Двовидске глаголе Р. Кошутих наводи у склопу групе простих глагола и дефинише их као глаголе „који вреде у појединим облицима и као свршени и као несвршени – „арестовать, атаковать, велеть, даровать, дрогнуть, жениться, казнить, крестить, ночевать, ранить, родить“ [Кошутих, 1965: 265].

Вера Николић у *Граматичи руског језика (фонетика и морфологија)* категорију вида представља у њеном узајамном односу са категоријом времена: „глаголи несвршеног вида значе радњу која траје или се понавља (и према томе могу имати и садашње и прошло и будуће време). Глаголи свршеног вида значе тренутну радњу, односно почетак радње или њен завршетак (и према томе имају само прошло и будуће време)“ [Николић, 1975: 168].

Систем времена у руском језику В. Николић је организовала по моделу А. В. Бондарка. Од значења облика садашњег времена у руском језику В. Николић истиче: „радњу истовремену са тренутком говора; радњу која се обично дешава, понавља; радњу која се увек врши, радњу која се осећа као стална особина; прошлу радњу; радњу у будућности за коју је лице које говори уверено да ће се обавити“ [Николић, 1975: 200–201].

Употребу облика простог будућег времена аутор је подијелила на три групе у зависности од значења времена у којем се врши радња: значење будућег, садашњег и прошлог времена [Николић, 1975: 201–202].

Прво и основно значење овог облика је да „казује радњу која ће се остварити после времена у коме се о њој говори“. У поглављу о употреби простог будућег времена, аутор је упоредила анализирани облик у руском језику са облицима за изражавање будуће радње у српском. „Просто будуће време у простој реченици у руском језик преводимо футуrom првим, а у временској и погодбеној реченици –

садашњим временом или футуром егзактним (предбудућим временом) свршених глагола“ [Николић, 1965: 201].

У другој групи је употреба простог будућег времена за означавање садашњег времена: а) кад казује радње које се понављају и смењују; б) кад казује радње које се обично врше; в) кад казује потпуно одсуство радње у садашњости; г) да означи немогућност вршења радње; д) да означи могућност вршења радње, способност да се она врши.

У трећој групи је значење прошлог времена:

а) кад казује радње које су се понављале и смењивале у прошлости; б) кад казује радње које су се обично вршиле; в) да означи изненадну и неочекивану радњу; г) кад казује потпуно одсуство радње у прошлости [Николић, 1975: 201].

Једино наведено значење сложеног будућег времена је значење радње „која ће се вршити после времена у коме се о њој говори“ [Николић, 1975: 202]. У овом значењу, осим глагола *быть*, уз инфинитив се употребљавају глаголи *стать* и *начать* у значењу *почети* [Николић, 1975: 195].

Условљеност облика императива категоријом вида В. Николић је представила на примјеру облика 1. лица множине: за облик 1. лица множине императива употребљава се 1. лице множине глагола свршеног вида у облику простог будућег времена без личне замјенице „прочитаем, сделаем, выпьем“. Може се употребити *давай* уколико се додатно подстиче радња. Глаголи несвршеног вида формирају 1. лице множине императива помоћу *давай* и инфинитива конкретног глагола [Николић, 1975: 206].

„Основно значење заповедног начина је да казује молбу, заповест, подстицање на радњу“ [Николић, 1975: 208]. Аутор издваја употребу другог лица једнине заповједног начина са значењем обавезне радње која је наметнута лицу које је врши, затим у иреалним реченицама у значењу потенцијала, при чему друго лице може да се односи на сва лица једнине и множине. Упоређујући овакву употребу императива у руском језику и српском језику, аутор наводи одговарајући примјер у српском језику – „Пусти (ако пустиш) коку на полицу, она ће и на столицу“

[Николић, 1975: 208]. Сљедеће значење заповједног начина је значење претпоставке у допусним реченицама

У поглављу о „глаголима са оба вида“, како их је и терминолошки одредила, аутор је груписала глаголе по етимолошком принципу, на оне страног поријекла и „чисто руске“ глаголе [Николић, 1975: 173]. У представљању ових глагола аутор је указала на двије појаве у систему двовидских глагола. Прва појава тиче се тенденције формирања новог глагола: суфиксацијом двовидског глагола настају глаголи несвршеног вида „*образовать – образовывать*“, а префиксацијом се појачава значење свршеног вида „*жениться – пожениться*“. Друга појава тиче се узајамне повезаности глаголског облика за вријеме и двовидског значења: глагол *девать* у прошлом времену (*девал*) може да значи и *стављао* и *ставио*, а *приветствовать* – и *поздравлю* и *поздравляю* [Николић, 1975: 173].

Термином *непарни глаголи* В. Николић именује глаголе који немају парове супротног вида и представљају особину и руског и српског језика [Николић, 1975: 174].

Аутор указује на неколико начина грађења глагола свршеног вида од глагола несвршеног вида, а прије свега додавањем префикса, за који аутор нуди и термин *предметак* [Николић, 1975: 168]. Префиксацијом глагола уноси се нова компонента значења у основно значење беспрефиксалног глагола која може у већој или мањој мјери да измијени значење основног глагола.

Онај модел формирања свршеног вида који је Р. Кошутећ сагледао из угла конјугације и зато га је дефинисао као прелазак глагола у другу врсту, В. Николић посматра из угла морфемског састава и дефинише га као додавање различитих суфикса: -ну за значење радње која се обавила само једанпут, замјеном суфикса -а из глагола несвршеног вида суфиксом -и код глагола свршеног вида (*бросать – бросить; кончать – кончить*), суфикс -ира замјењује се суфиксом -ере (*замереть – замерять; вытереть – вытирать*), суфикс -а у глаголима свршеног вида замјењује се суфиксом -ава у глаголима несвршеног вида (*дать – давать*). Приликом преласка из једног вида у други путем промјене суфикса може доћи до алтернација у коријену: *нажать – нажимать, начать – начинать*, (појављивање суфикса -им, -ин) или

промјена –ере- у глаголу свршеног вида у -ира- у коријену његовог видског парњака (*умереть – умирать, стереть – стирать*) [Николић, 1975: 169–171].

Сљедећи начин творбе видских парњака аутор именује као формирање лексичких парова, тј. формирање видског парњака помоћу глагола са другим коријеном.

Видски парњак се може формирати путем промјене акцента: *засыпАть – засЫпать; отрезАть – отрЕзать*, а акценат као обиљежје вида може се уочити тек у личним глаголским облицима, као на примјер: *узнаЮ* (несвршени вид) – *узнаЮ* (свршени вид), *родИла* (несвршени вид) – *родилА* (свршени вид) [Николић, 1975: 172].

Анализирајући однос облика за изражавање будућег времена у руском и српском језику Р. Маројевић у *Граматици руског језика* употребљава термине *права* и *неправа будућност*. Термин *права будућност* употребљава се за значење облика будућег времена у главним реченицама, а *неправа будућност* – облика будућег времена употријебљеног у зависним реченицама (условним, временским и другим зависним реченицама). Када се просто будуће вријеме у руском језику нађе у значењу праве будућности, у српском језику му одговара футур први свршених глагола. У значењу неправе будућности простом будућем времену одговара презент свршених глагола или футур други свршених глагола [Маројевић, 1983: 195].

Сложено будуће вријеме се преводи футуром првим глагола несвршеног вида у значењу праве будућности, а у значењу неправе будућности футуром другим глагола несвршеног вида [Маројевић, 1983: 196]. Као примјер употребе сложеног будућег времена у условној зависној реченици употријебљен је глагол *отсутствовать* који је увијек несвршеног вида у руском и српском језику (*Если все время будешь отсутствовать на занятиях, то не сдашь экзамен.*) [Маројевић, 1983: 196]. Једини изузтак од правила да се од глагола несвршеног вида прави сложено будуће вријеме је глагол *быть* од којег се гради просто будуће вријеме [Маројевић, 1983: 196], и овај глагол као такав улази у састав сложеног будућег времена.

Упоређујући облике императива глагола несвршеног вида у руском језику са императивом глагола свршеног вида у српском језику, аутор је указао на додатна

значења императива – значење учтиве молбе и степен категоричности. За разлику од српског језика, у руском језику глаголима несвршеног вида изражава се већа учтивост, а глаголима свршеног вида – већа категоричност [Маројевић, 1983: 199].

У посебном поглављу о разликама у употреби глаголског вида у анализираним језицима, истакнути су глаголи који могу имати значење и свршеног и несвршеног вида, без увођења термина *двовидски глаголи*. Наведени су и глаголи словенског поријекла и позајмљенице. Примјери илуструју како се на основу контекста утврђује да ли је ријеч о значењу свршеног или несвршеног вида и то управо у оним облицима у којима се категорија вида најтеже утврђује – у облицима прошлог времена и инфинитива. Упоређујући два језика, наведени су глаголи који у оба језика могу имати значење оба вида, затим група двовидских глагола у руском језику којима одговарају парни глаголи у српском и обратно. Такође је указано на неке глаголе који су само у одређеним облицима двовидски, као на примјер, глагол *приветствовать* – који је у облику прошлог времена двовидски, а у осталим облицима је глагол несвршеног вида [Маројевић, 1983: 200].

Аутор Р. Маројевић издваја следеће начине творбе глагола свршеног вида од глагола несвршеног вида: додавање префикса (*строить* – *построить*), замјена једног суфикса другим (*пригаты* – *пригнуты*), изостављање суфикса (*отдавать* – *отдать*), промјена акцента (*разрезаТЬ* – *разрЕзать*), промјена (алтернација) гласова у коријену (*посылать* – *послать*, *снимать* – *снять*), употреба глагола са другим коријеном (*говорить* – *сказать*) [Маројевић, 1983: 200].

Аутор је указао на неподударности у категорији вида у руском и српском језику: *платить* (несвр.) – *платити* (свр.); *ставить* (несвр.) – *ставити* (свр.); *настаивать* (несвр.) – *настојати* (свр.).

Свака од поменутих граматика руског језика може се разликовати по заступљености упоредног сагледавања језичких система руског и српског језика. Већ самим насловом *Руска граматика у поређењу са српскохрватском* Б. Тошовић одређује основни метод описа граматичких јединица.

Категорија вида дефинисана је као „начин на који протиче радња у времену“ [Тошовић, 1988: 267]. По тој дефиницији, у значењу имперфективних глагола или

глагола несвршеног вида не указује се на то да ли је радња доведена до краја или није. Аутор наводи следеће глаголе несвршеног вида: „1) учестили (многократные глаголы) који означавају процесе што се понављају; 2) дуративни или непрекидно-трајни; 3) беспрефиксални глаголи са суфиксом -ива- (*хаживал, нашивал*), који се употребљавају само у прошлом времену и означавају далеку прошлост (употреба им је ограничена на разговорни и књижевноумјетнички стил)“ [Тошовић, 1988: 267].

Од перфективних глагола или глагола свршеног вида издвајају се глаголи који означавају: „1) почетак радње; 2) завршетак радње; 3) радњу која се десила у једном тренутку; 4) радњу ограниченог трајања“ [Тошовић, 1988: 267]. На овај начин Б. Тошовић укључује у анализу вида у руском језику појам видских ликова.

Упоређујући категорију вида у руском и српскохрватском језику аутор је дао преглед глагола који у једном језику имају значење оба вида, а у другом постоје парни глаголи, при чему у овом прегледу није извршена класификација по поријеклу глагола нити је употребијебљен термин *двовидски глаголи* (*велеть – наредити, наређивати, обещать – обећати, обећавати; видјети – видеть, увидеть, честитати – поздравлять, поздравить*).

Категорију времена Б. Тошовић дефинише као „однос радње према тренутку говора“ [Тошовић, 1988: 266]. У оквиру анализе садашњег времена (које по дефиницији означава радњу што се врши у тренутку говора) аутор је упоредио глагол *есть* (који има само облик 3. лица једнине) и глагол *јесам*, као и конструкцију *да + презент* у односу на употребу инфинитива на руском језику [Тошовић, 1988: 299]. У руском садашње вријеме се прави само од глагола несвршеног вида, а у српском – несвршеног и свршеног вида.

„Облик простог будућег времена означава радњу која ће се завршити у будућности“ [Тошовић, 1988: 302]. Приликом упоређивања облика за просто будуће вријеме у руском језику и облика за будућност у српском језику и Б. Тошовић користи термине *права будућност* и *неправа будућност*. Употреба презента свршених глагола у зависним реченицама у српском језику и простог будућег времена у руском иста је и оба облика означавају радњу која ће се десити прије неке друге радње. Тошовић истиче разлику у значењу презента свршених глагола у

главним реченицама у српском језику (без значења будућег времена) и простог будућег времена у главним реченицама у руском језику (у значењу будућег времена) и наводи примјер: Ја увијек *кажем* истину (*Я всегда говорю правду*) – *Я всегда скажу правду* (Увијек *ћу рећи* истину) [Тошовић, 1988: 302].

Сложеном будућем времену у простим и главним реченицама у руском језику одговара облик футура првог, а у зависним реченицама – облик футура другог.

Уз сваки од наведених облика за вријеме аутор је наводио примјере употребе датих облика у изрекама, пословицама.

Осим прегледа грађења императива у руском и српском језику, аутор се осврнуо на посебан начин грађења императива у значењу забране у српском језику – помоћу рјечце *немој*, за разлику од руског језика у којем се забрана изражава негацијом глагола у облику императива.

У руском језику 1. лице множине императива се гради већином од глагола свршеног вида и то од њиховог облика за просто будуће вријеме, док се у српском језику додаје постфикс –мо на облик 2.лица једнине (прочитаем – прочитајмо). У оба језика императив употријебљен у изрекама, пословицама и крилатицама карактерише употреба другог лица једнине у значењу уопштавања, чему доприноси специфика категорије лица.

У поглављу *Стилистичке особине* аутор разматра синонимију глаголских облика. Издваја три значења облика будућег времена за изражавање садашње радње: 1. за изражавање немогућности вршења радње; 2. за изражавање радње која се понавља; 3. за изражавање гномског садашњег времена. [Тошовић, 1988: 341].

За изражавање прошле радње употребљава се садашње вријеме (приповједачки или историјски презент), са циљем оживљавања казивања и изражајнијег начина приповиједања. Осим њега, прошла радња може да се изрази будућим временом и обликом императива који се у руском језику назива *драматическое повелительное наклонение*.

Осим основних облика, за изражавање будућег времена може се употријебити садашње и прошло вријеме. Садашње вријеме се употребљава када се ради о радњи

која говорном лицу изгледа као да се већ реализује, изгледа као могућа или неминовна у најближој будућности [Тошовић, 1988: 342].

За опис творбених модела формирања глагола Б. Тошовић уводи термине *префиксација* (уз дефинисање просторних и временских значења префикса), *суфиксација* (у поређењу најфреквентнијих суфикса са српским језиком). А преглед еквивалентних глагола у руском и српском језику са творбеног аспекта представљен је кроз упоређивање видских парова који у једном језику чине глаголи формирани од различитих коријена, а у другом од истих коријена. Аутор је навео групе глагола од којих се видски парњаци формирају од различитих основа (*ложиться – лечь, садиться – сесть, становиться – стать*) [Тошовић, 1988: 289].

0.6. Структура рада. У првој глави биће разматрана значења презентских облика глагола свршеног и глагола несвршеног вида у руском и српском језику.

У другој глави биће разматрано будуће вријеме индикатива глагола свршеног и несвршеног вида у руском и српском језику, тј. облици простог будућег времена и сложеног будућег времена у руском језику и њихови еквиваленти у српском.

У трећој глави биће разматрана значења и употреба императива условљена категоријом вида у руском језику у поређењу са српским. Посебну пажњу обратићемо на употребу императива у одричним реченицама, у говорној етикецији, као стереотипним језичким формама. Анализираћемо значење и употребу императива у одређеним устаљеним изразима и фразеологизмима, а затим у сложеним реченицама.

У четвртој глави биће анализирани двовидски глаголи у руском и српском језику. У првом поглављу ове главе биће анализиран однос вида и времена у двовидским глаголима. У другом поглављу извршићемо евиденцију двовидских глагола словенског поријекла у руском и српском језику.

У петом поглављу навешћемо закључна разматрања.

1. САДАШЊЕ ВРИЈЕМЕ

Имперфективни и перфективни презент

У овом поглављу бавићемо се анализом значења и употребе презента формираног од глагола свршеног и глагола несвршеног вида у руском и српском језику. За облик презента глагола свршеног вида – перфективног презента, у руском језику употребљава се термин *перфективный презент* [Исаченко, 2003], *настоящее-будущее совершенного вида* [Бондарко, 1971], *настоящее совершенного вида* [Шелякин, 2008]. Овим терминима прави се разлика између перфективног презента у значењу прошлих и садашњих радњи и, по облику истог, простог будућег времена којим се у индикативној употреби изражава будућа радња. У овом поглављу ћемо се бавити релативном употребом перфективног и имперфективног презента у оним значењима која се не односе на праву будућност.

1.1. Перфективни презент у значењу прошле понављане радње

Значење понављања радње без обзира на временски ниво представља основно значење глагола несвршеног вида. У том значењу разлике између руског и српског језика нема, па ћемо се у овом поглављу бавити анализом употребе глагола свршеног вида за изражавање радње која се понавља по неком правилу, обичају, понекад, с времена на вријеме. Свршени вид глагола у овом значењу, у руској терминологији добија термин *узудальный совершенный вид*, а сам облик глагола *перфективный презент* и он у руском језику по облику одговара простом будућем времену. Узевши у обзир значење понављања радње, А. В. Исаченко овакву употребу презента назива *узудальное настоящее* [Исаченко, 2003: 451]. У српској терминологији за глаголе свршеног вида у презенту користи се термин *перфективни презент*.

Степен учесталости понављања радње, редовност њеног вршења, очекиваност понављања радње могу бити различити и изражавају се прилошким одредбама: *обично, понекад, повремено, често, редовно, ријетко, с времена на вријеме, увијек; всегда, обычно, иной раз, порой, редко, изредка, иногда*. Понављање

радње може се изразити синтагмама, и предлошко-падежним конструкцијама којима се означава неки временски интервал.

А рыбки почти нет, изредка хребтик оголенный <i>мелькнет</i> .	А рибице скоро да и нема, <i>промакне</i> само огољени скелет. (С ИД 127)
--	---

Ја само <i>приђем</i> комаду сланине, <i>додирнем</i> га брком и – хоп! – њега нестане.	Иной раз только <i>подойду</i> к салу, усами его <i>ощупаю</i> – и хоп!.. Нет его, будто и не было. (Ћ ДмТ 12)
---	--

Днем его <i>вызовут</i> без помех, хоть три часа держи, никто не видел, не слышал.	Дању га <i>позову</i> без сметње, па га држе и три сата, али га нико није видео, нико чуо. (С ИД 27)
--	--

Здоровье шалит. Иногда утром <i>проснусь</i> и думаю – вот так буду где-нибудь катиться и... (П Жн 46)	Здравље ме не служи. Понекад <i>се</i> ујутру <i>пробудим</i> и мислим – ето, котрљаћу се тако негде, и... (31)
--	---

Или на проверке вечерней <i>столнятся</i> зэки у барака, а он <i>подкрадется</i> сзади да хлесь плетью по шее: (...) Как волной от него толпу <i>шарахнут</i> . Обожженный за шею <i>схватится</i> , <i>вытрет</i> кровь, молчит: каб еще БУРа не дал.	Или се приликом вечерњег проверавања <i>згомилају</i> логораши код бараке, а он ти се одстраг <i>прикраде</i> , па шљис бичем по врату: (...) <i>Фљисне</i> он гомилу као талас. Онај што је опаљен хвата се за врат, брише крв, ћути: да те још у БУР не пошаље. (С ИД 30)
--	---

У руском језику глагол *бывать* (*бывает, бывало*), а у српском глаголи *десити се, дешавати се*, такође указују на понављање радње.

Бывает еще, <i>проснешься</i> ночью где-нибудь в полвторого и долго-долго глядишь в окно на свет так называемой Луны, (...) (П Жн	И још се деси, <i>пробудиш</i> се ноћу, негде у пола два, и дуго, дуго кроз прозор гледаш светлост такозваног Месеца (...) (104)
---	--

167)	
------	--

Али, <i>дешавало се да</i> звоно у невреме <i>завони</i> . Сельаци би тада журно остављали мотике и косе, па или трчали у село да гасе пожар, или скидали капе, шапућући: — Бог да му душу прости!	Но, <i>бывало</i> , колокол <i>звонил</i> в неурочный час. Крестьяне тут же бросали мотыги и косы и бежали в село тушить пожар или снимали шапки и тихо шептали: “Царство ему небесное!” (О СР 71)
--	--

Уколико степен понављања радње није дефинисан одредбом или другим лексичким средствима, подразумева се да је онда ријеч о радњи која се увијек понавља на исти начин. Да је ријеч о понављаној радњи одређујемо на основу контекста.

– Вы мне напоминаете одного старичка в Петушках. Он – тоже, он пил на чужбинку, он пил только краденое: <i>утацит</i> , например, в аптеке флакон тройного одеколona, <i>отойдет</i> в туалет у вокзала и там тихонько <i>выпьет</i> .	– Подсећате ме на једног старца из Петушки. Он је, такође, пио туђе, пио је само украдено: <i>здити</i> , на пример, у апотеци боцу колоњске воде, <i>оде</i> у станични тоалет и тамо на миру <i>попије</i> . (Е М–П 75)
--	---

Он знаете как писал? <i>Опустит</i> ноги в ледяную ванну, <i>нальет</i> шампанского – и пишет. <i>Пропустит</i> один бокал – готов целый акт трагедии. <i>Пропустит</i> пять бокалов – готова целая трагедия в пяти актах.	Знаете ли како је он писао? <i>Спусти</i> ноге у ледену воду, <i>наточи</i> шампањац и пише. <i>Испије</i> пехар, и готов је један чин трагедије. <i>Попије</i> пет пехара и готова трагедија у пет чинова. (Е М–П 77)
--	--

<i>Посмотрит</i> так на меня, <i>вздохнет</i> и <i>скажет</i> : вылитый отец!	<i>Погледа</i> ме, <i>уздахне</i> и <i>каже</i> : „Пљунути отац!“ (С К 350)
---	---

– Я, например, пью месяц, пью другой, а	- Ја, на пример, пијем један месец, пијем
---	---

потом <i>возьму и прочитаю</i> какую-нибудь книжку, и так хороша покажется мне эта книжка, и так дурен я кажусь сам себе, что я совсем расстраиваюсь и не могу читать, бросаю книжку и начинаю пить, пью месяц, пью другой, а потом...	други, а онда <i>узем и прочитам</i> неку књижицу и та књижица ми се учини тако добра, а ја сам себи постанем тако одвратан, сав се растресем и не могу читати, бацам књижицу и почињем пити, пијем месец, пијем други, а онда... (Е М–П 79)
--	--

<i>Перепишут</i> опоздавших – и в кондей.	Бригадир је сила, али је патрола мало већа. <i>Запишу</i> оне што су закаснили – па у затвор. (С ИД 93)
---	---

<i>Наточи</i> чашицу ракије, <i>пређе</i> руком преко босиока, <i>помирише</i> га и <i>испије</i> је. (К Ча 71)	<i>Наљет</i> румку ракии, <i>приласкает</i> подснежник, <i>понюхает</i> и <i>выпьет</i> . (51)
---	--

<i>Натресе</i> крушака, <i>наједе се</i> кукуруза, а онда <i>запријети</i> да ће на крају појести мене кад <i>нестане</i> посљедње крушке и посљедњег кукуруза. (Ћ ДмТ 31)	Сперва он <i>обтрясает</i> грушу, потом <i>закусывает</i> кукурузой. <i>Грозится</i> и меня сожрать, когда <i>не останется</i> больше ни груш, ни кукурузы.
--	---

Својеврсни проблем у анализи изражавања прошле понављане радње обликом перфективног презента у српском језику може да представља морфолошка идентичност овог глаголског облика са обликом аориста. Како су облици 3. лица једнине аориста и презента морфолошки исти и, како анализирани текстови нијесу акцентовани, значења ових облика могу се разграничити на основу контекста. Облици *натресе*, *наједе се*, *запријети* из посљедњег примјера су истовремено и облици аориста 3. лица једнине, међутим, до констатације да је ријеч о перфективном презенту долази се захваљујући контексту:

- *Какво је то страдање? – упита мачак Тошо.*
- *Још питаш, брате мачколове! Свако вече овамо се из планине спушта страшни медвјед Крушкотрес Кукурузовић, грдна изјелица. Натресе крушака(...)*

Осим ширег контекста, показатељ перфективног презента је прилошка одредба *свако вече* и употреба имперфективног презента у значењу понављања радње *спушта се*. Послије глагола несвршеног вида *спушта се*, као увода у ситуацију која се понавља у прошлости, долази до интензификације радње употребом више облика перфективног презента.

Употребу перфективног презента у наведеним примјерима у руском и српском језику треба рашчланити на два основна питања: питање природе свршеног вида и питање значења времена.

У наведеним примјерима извршена је транспозиција глаголског вида јер се у значењу радње која се понавља (многочасовно дејство, вишеструка радња, понављана радња) употребљава глагол свршеног вида. Оваква транспозиција је могућа зато што се именована радња узима као примјер свих осталих случајева понављања те исте радње, дакле, као појединачна радња у оквиру скупа истородних радњи, мноштва радњи. Та особина именовања једне радње из скупа истородних радњи у лингвистици се обиљежава термином *епизодичност* [Гловинская, 2001: 208; Ивић, 1983: 38]. Маслов Ј. користи термин *партикуляризация* француског лингвисте А. Мазона, руководећи се управо обиљежавањем једне, изоловане радње у склопу мноштва истих [Маслов, 2004: 107].

У лингвистичким анализама наилазимо на тумачење ове појаве као метонимије јер се именовање једне радње у оквиру мноштва истих радњи изједначава са именовањем цјелине једним њеним дијелом [Успенский, 2004: 53].

О различитим типовима мноштва радњи и односима појединачних интервала у оквиру њиховог понављања било је ријечи у руској и српској лингвистичкој литератури [Храковский, 1986: 149–158; Ивић 1983 37–56; Танасић, 1997: 99–105; Танасић, 1999: 37–45; Војводић, 1989: 85–97; Недич, 2012: 139–173]. Терминима итеративно значење, итеративни глаголи, у најширем смислу покрива се значење понављања радње. Детаљнији преглед подврста понављане радње дао је В. С. Храковски. У зависности од временског оквира (ограничено/неограничено вријеме), избројивости понављања и учесника у радњи (вршиоца радње и објекта) понављане радње је подијелио на дистрибутиве, мултипликативе и итеративе [Храковский, 1986:

149–158]. Даље је С. Танасић посебно издвојио још један тип мноштва радњи – збирно мноштво или збирна виšekратност. Разлози за издвајање овог типа понављања леже у чињеници да је у случају збирне виšekратности могуће избројати појединачне интервале вршења радњи, док је код итератива број интервала неограничен [Танасић, 1997: 101]. Збирно мноштво, виšekратност налази се у опозицији према јединичности радње, тј. непоновљеној радњи. Употребом свршеног вида у значењу понављања радње ствара се илузија конкретне радње, као да се радња врши једном [Рг I, 1980: 608–609]. А значење конкретне, једне радње и јесте основно значење свршеног вида (осим значења резултативности). Када се глаголски вид нађе у другом значењу од свог основног, А. Белић предлаже да се обиљежи термином *секундарни* или *изведени вид* и тако разграничи од *правог вида* [Белић, 1941: 266].

Разлика у означавању понављаних радњи несвршеним и свршеним видом глагола очигледна је у примјерима у којима су глаголи несвршеног вида из руског језика преведени глаголима свршеног вида у српском језику. Велики број таквих примјера указује и на чињеницу да употреба перфективног презента у руском и српском језику није једнако фреквентна.

Митя не звонил? – <i>Звонит</i> иногда.	– Митја није телефонирао? – Понекад <i>позове</i> . (Д 3 101)
«Все ж ты есть, Создатель, на небе. Долго терпишь да больно <i>бьешь</i> ».	„Ипак те има, творче, на небу. Дуго подносиш, ал' снажно <i>ударии</i> .“ (С ИД 76)
У меня отец алкоголик, я от него на ночь письменный столик к двери <i>придвигаю</i> . (П П5 25)	Мој је отац алкохоличар, ја због њега ноћу <i>нагурам</i> радни сто на врата. (20)
Скажем, <i>вызывают</i> же сами человека к оперу – так не посылать с ним команды!	Рецимо, <i>позову</i> они сами човека код оперативца – па не може се са њим слати чета. (С ИД 119)

И когдa так лопочут, так редко русские слова <i>попадаются</i> ,(...)	Па кад торочу, тако ретко понека руска реч тамо <i>доспе</i> , (...) (С ИД 117)
Доброе утро, Солженицын! (У него <i>получается</i> – «Солозениса».)	Добро јутро, Солжењицин! (Код њега то <i>испадне</i> "Солозениса".) (Д И 7–8)
Истина, ретко када <i>се догоди</i> да <i>упадне</i> у подрумску таму, или да му <i>се</i> на главу <i>сручи</i> она таванска. (П Аон 22)	Конечно, редко <i>случается</i> , что люди <i>проваливаются</i> в подвальный тьму или им на голову <i>обрушивается</i> тьма чердачная (23).
Део од четрдесет хиљада експоната свакодневно <i>посете</i> многи (...) туристи (...) (П Аон 84)	Коллекцию, содержащую более сорока тысяч экспонатов, ежедневно <i>осматривают</i> многочисленные (...) туристы, (...) (88)
Я почему-то всегда <i>беспокоюсь</i> , если две женщины <i>остаются</i> наедине.	Ја <i>се</i> због нечег увек <i>узнемирим</i> кад две жене <i>остану</i> насамо. (Д З 106)
– Красивых баб всегда <i>уводят</i> наглые грузины...	Лепе женске увек <i>одведу</i> безочни Грузини... (Д И 80)
– Не обижайся, ты распространяешь вокруг себя ужасное беспокойство. Рядом с тобой <i>заражаешься</i> всевозможными комплексами.	Немој да се увредиш, али ти шириш око себе ужасан немир. Поред тебе, човек <i>се зарази</i> свим могућим комплексима. (Д Ч 86)
Такве девојке увек најдаље <i>догурају</i> , али им срце <i>остане</i> заувек сломљено, јер су биле неутешно заљубљене у некога ко их није хтео. (К ПлС 10)	Такие девчонки <i>пробываются</i> в жизни выше всех, но сердца их <i>остаются</i> навсегда разбитыми, потому что они вечно были безответно влюблены в тех, кто даже не

	смотрел в их сторону. (124)
--	-----------------------------

Руском перфективном презенту еквивалентан је потенцијал којим се у српском језику (за разлику од руског) изражавају прошле понављане радње.¹

Једва <i>би</i> га, у трку, зец који пут <i>поздравио</i> , једва <i>би се</i> покоја веверица <i>попела</i> на његов врх.	Иной раз <i>поздоровается</i> на бегу заяц, белка ненароком <i>взберется</i> на его вершину, и все. (О Ср 90)
--	---

На основу наведених примјера може се говорити о још једном значењу перфективног презента, проистеклом из значења понављања радње по неком обичају или навици, а то је квалификативно значење – понављање радње које предствља типичну особину вршиоца те радње. Ова два значења су толико узајамно условљена да се не може повући јасна граница између њих. Осим што карактеришу вршиоца, понављане радње описују ситуацију у оквиру које се оне врше, као у примјеру Капоровог описа кошаве.

Једноставно, она нам <i>дуње</i> у леђа и <i>однесе</i> некуда где се нисмо никада надали да ћемо стићи. (К Кж 21)	Нет-нет да и <i>подует</i> , и <i>понесет</i> нас куда-то, куда мы и не думали никогда попасть.
--	--

Истим глаголским обликом Капор даје опис једног типа дјевојака.

Такве девојке увек најдаље <i>догурају</i> , али им срце <i>остане</i> заувек сломљено, јер су биле неутешно заљубљене у некога ко их није хтео. (К ПлС 10)	Такие девчонки <i>пробываются</i> в жизни выше всех, но сердца их <i>остаются</i> навсегда разбитыми, потому что они вечно были безответно влюблены в тех, кто даже не смотрел в их сторону. (124)
--	--

¹ Разлике у значењу потенцијала и перфективног презента анализирао је М. Ивић [Ивић, 1983: 44].

Квалификативно значење перфективног презента изражено је и у следећим примјерима.

Кого надзору <i>продаст</i> , кого сам в морду <i>стукнет</i> .	Некога <i>преда</i> надзорнику, некога сам по њушци <i>удари</i> . (С ИД 139)
Они, москвичи, друг друга издаля <i>чуют</i> , как <i>собаки</i> .	Ови Московљани издалека један другог <i>нањуше</i> као пси. (С ИД 117)
Потому что с вечера до утра у них все наоборот <i>поворачивается</i> .	Јер <i>се</i> код њих од увече до ујутру све <i>преокрене</i> . (С ИД 42)

Узимајући у обзир њихову квалификативну функцију, овакву употребу перфективног презента Ј. С. Маслов назива *наглядно-примерный* [Маслов, 2004: 107]. Иако није примарна, глаголима јесте својствена функција квалификације, оцјене радње, вршиоца радње и ситуације у којој се радња врши, онда када изражавају субјективан став говорника, рецимо, кроз пренесену употребу глагола. Међутим, како истиче Ј. Вуковић, квалификативна функција глагола је најмања управо код перфективних глагола и испољава се овим значењем о којем је ријеч – итеративним [Вуковић, 1967: 16].

Друго питање везано за дату употребу перфективног презента је значење времена. Ово питање је, уз већ поменуте радове, разматрано у више радова у нашој и руској лингвистичкој литератури [Белић, 1941; Вуковић, 1967; Стевановић, 1964; Човић, 1970; Исаченко, 2003; Бондарко, 1971, Маслов, 2004]. Кључно питање је у коликој мјери и да ли је у облику перфективног презента уопште заступљено садашње вријеме и гдје је граница између понављања неке типске радње у прошлости и садашњег времена. Јасно је да понављане радње изражене перфективним презентом карактеришу прошлост и везују се за услове који су у прошлости. У следећем примјеру глаголом *севнути* означава се радња која се

понавља ограничени број пута, али ријеч је о понављању у оквиру само једног догађаја из прошлости и он нема никакву додирну тачку са садашњим временом.

Подиже Ведран главу увис. Али, камене куле небо заклонише: тек <i>ту и тамо севне</i> плава марамица неба.	Поднял Ясен голову и видит: каменные башни небо заслонили, лишь <i>кое-где блестят</i> синие клочки неба. (О Ср 13)
--	---

Да и в последних работах – „Фронтовых записях“ – эта линия <i>нет-нет да и вынырнет</i> : (...) (П Жн 205)	Па и у последњем делу, „Записима са фронта“, <i>мало-мало па изрони</i> та нит: (...) (128)
--	---

За такву врсту садашњости у употреби је термин *итеративна садашњост*, *апстрактна итеративна садашњост* [Војводић, 2003: 143–144]. За исто значење А. Мусић је користио термин *помишљена садашњост* [у: Човић, 1970: 653]. Резултативност свршеног вида искључује тренутак говора, па зато не може бити ријеч о презенту у индикативној употреби (абсолютное употребление) већ само о релативној. О садашњем времену можемо да говоримо једино у оном дијелу значења понављања радње као особина вршиоца радње.

О понављању радње у будућности не може се извести закључак јер се глаголским обликом не може са сигурношћу тврдити да ће се радња понављати и даље. Међутим, уз препознавање значајне културолошке информације у контексту може се само претпоставити да ће се радња перфективног презента понављати у будућности. У следећем примјеру прилошка одредба у *јуну* употребљена уз перфективни презент има значење *сваког јуна*. А наша културолошка знања нас упућују на претпоставку да се може очекивати понављање радње и у будућности. Свакако да то значење није садржано у глаголском облику.

У јуну Београд <i>полуди</i> од матурских вечери. (К ПлС 7)	В июне Белград <i>сходит с ума</i> от выпускных вечеров.
---	--

– Так, – говорю, – всегда и <i>получается</i> . Сперва <i>угробят</i> человека, а потом <i>начинают</i> разыскивать его личные вещи. (...) Опомнятся – начнут искать личные вещи Солженицына...	Тако – кажем – увек и <i>буде</i> . Најпре <i>сахране</i> човека, па после <i>почну</i> да траже његове личне ствари. (...) Чим се дозову памети, почеће да траже и Солжењицинове личне ствари... (Д 3 38)
---	--

Стилске карактеристике перфективног презента у итеративном значењу су сликовитост и упечатљивост његове употребе. У односу на типичан за ово значење несвршени вид, свршени вид је стилски маркиран. У складу са тим употреба перфективног презента је својствена разговорном, књижевном и публицистичком стилу, док је за пословни и научни стил ипак непримјерен. Када говори о експресивности употребе глагола свршеног вида у овом значењу, М. Ј. Гловинска говори о реду ријечи у реченици, употреби прилошких одредби и објекта који стоји испред глагола, што све доприноси изражавању субјективног става говорника [Гловинская, 2001: 207].

1.2. Перфективни презент у значењу садашње радње

Употреба свршених глагола за означавање садашњег времена у руском језику у поређењу са српским разматра се по класификацији А. В. Бондарка [Бондарко, 1971, 104–112]. Ослањајући се на анализу А. В. Исаченка [Исаченко, 2003: 451–460], који је глаголски облик у овом значењу именовао термином *настоящее-потенциальное*, А. В. Бондарко је дефинисао основна значења перфективног презента за садашњу радњу у зависности од тога да ли вршилац може да врши радњу, не жели да је врши или је категорично одбија. Специфичну употребу ових облика навео је и у упитним реченицама.

1.2.1. Могућност/немогућност вршења радње

Прије свих осталих значења у оквиру садашњег времена, издваја се значење да вршилац радње може или, уколико се нађе у одричној реченици – не може да врши радњу, тј. да је у стању да изврши неку радњу или није. Узимајући у обзир ово модално значење, као и чињеницу да се такво стање вршиоца односи на садашње вријеме, у српском језику овако употребијељен перфективни презент може се преводити на више начина. У сљедећим примјерима перфективни презент је преведен презентом глагола несвршеног вида.

Я что-то не припомню.	Нешто се не сећам. (Д Ч 59)
Причем его и ревновать-то бесполезно. <i>Не поймет.</i>	При чему је узалудно правити га љубоморним. <i>Не разуме.</i> (Д И 90)
<i>Не упомяну</i> , какая она и баба.	<i>Не памтим</i> ни каква је била та жена. (С ИД 14)

У руским примјерима употребијељени су глаголи свршеног вида *припомнить*, *понять*, *упомнить*, и сви су преведени презентом глагола несвршеног вида *сећати се*, *разумети*, *памтити*. Двовидски глагол *разумјети* у овом примјеру употребијељен је у значењу свршеног вида. Док је прве двије реченице могуће трансформисати, узимајући у обзир модално значење, *не могу да се сјетим*, *не може да разумије*, у другој реченици није могућа замјена глаголом свршеног вида: *не памтим* – *не могу да запамтим*. У овој реченици глагол *памтити* је синонимичан глаголу *сјетити се* – *не могу да се сјетим*.

Ипак, основне конструкције којим се изражава значење могућности вршења радње су *моћи* + *да* + презент свршеног вида или *моћи* + инфинитив глагола свршеног вида.

Прошел лысый человек в фуражке. <i>Не спрячешь</i> лысину, <i>не спрячешь</i> , у тебя на лице написано, что ты лысый, у тебя походка лысого!..	Прошао је ћелави човек са качкетом. <i>Не можеш да сакријеш</i> ћелу, <i>не можеш</i> , на лицу ти пише да си ћелав, ти имаш ход ћелавца... (С К 346)
---	---

В окна по вечерам заглядываю. В ваше-то <i>не заглянешь</i> , восьмой этаж.	Увече завирујем кроз прозоре. У ваше <i>не можеш да провириш</i> , на деветом сте спрату. (С К 348)
---	---

Пажливо гледај, <i>не могу</i> ти <i>побећи</i> , јер ме чекаш, јер мислиш о мени.	Ты только внимательно гляди по сторонам. Я никуда <i>не убегу</i> , потому что ведь ты меня ждешь, думаешь обо мне. (О Ср 89)
--	---

Употреба глагола несвршеног вида *владати* у преводу условљена је изразом *владати собом*, који не трпи глагол свршеног вида.

Трясет, <i>не уймется</i> никак.	Тресе се, <i>не може собом да влада</i> . (С ИД 88)
----------------------------------	---

Сљедећи начин превођења руског перфективног презента у значењу способности да се изврши радња је конструкција *да* + презент глагола свршеног вида која се односи на замјеницу или прилог – *никако, нико, ниједна*.

(Украинцев западных никак <i>не переучат</i> , они и в лагере по отчеству да выкают).	(Западне Украјинце <i>никако да преваспиташ</i> , они ти се и у логору обраћају очевим именом.) (С ИД 23)
---	---

Никак <i>не пойму</i> , ты дурака тут валяешь или всерьез?	Никако <i>да схватим</i> , правиш ли ти то будалу од себе или си озбиљан? (С К 365)
--	---

Од очеве смрти <i>никако да се утеши</i> .	Никак <i>не утешится</i> после отцовой смерти.
--	--

	(П Здв)
--	---------

Девојке су као кроз стакло гледале у њега или мимо њега: ниједна <i>да се осмехне</i> , ниједна <i>да му пружи руку</i> .	Девушки погледали на него, тачно он стаклени, или воопште не обраћали се к његовој страни: ни једна <i>не осмехну</i> , руке <i>не протежу</i> . (О Ср 30)
---	--

Да ли је ријеч о неспособности да се изврши радња, одсуству жеље или спремности прецизира контекст. За разлику од претходних примјера којима се изражава да субјекат није у стању или не може да изврши радњу, у последњем примјеру ријеч је о немању жеље да се оствари радња.

Перфективни презент својим модалним значењем везује се за потенцијал, чије је основно значење – значење могућности (немогућности) вршења радње. Та њихова заједничка компонента уочава се у преводима.

Анфилогов знао, <i>што не издржит</i> сада простог људског погледа.	Анфилогов је знао да сада <i>не би могао да издржи</i> обичан људски поглед. (С 2017. 216)
---	--

(...) која се девојка <i>не би окренула</i> за њим?	(...) љубав девојка <i>погледа</i> у таквог младога. (О Ср 21)
---	--

– С таквом метлом <i>не би могао</i> ни ципеле <i>да опрашиш</i> ! – развалила је суседа уста.	– Такој метлом <i>не би могао</i> ни ципеле <i>да опрашиш</i> ! – растањао сусед уста до ушију. (О Ср 60)
--	---

<i>То не би могао да поднесем</i> !	<i>Етога ја не поћерљу</i> ! (О Ср 79)
-------------------------------------	--

Перфективни презент у анализираном значењу врло је чест у уопштеноличним реченицама. Овакав тип реченица може се сматрати карактеристиком дјела *Један дан Ивана Денисовича* А. Солжењичина. Преводилац је задржао употребу 2. лица једине

у уопштеноличној реченици и претежно је бирао конструкције *моћи* + *да* + презент у односу на *моћи* + инфинитив. Анализу разлика у употреби конструкције *моћи* + инфинитив у односу на конструкцију *моћи* + *да* + презент извршио је М. Стевановић [Стевановић, 1935: 285–286]. У свим случајевима употријебљени су глаголи свршеног вида.

Скољ раз Шухов замечал: дни в лагере катятся – <i>не оглянешься</i> .	Колико је пута Шухов приметио: котрљај се дани у логору – <i>не можеш да с освестиш</i> . (С ИД 57)
Солнце јро блещет, глаз <i>не раскроешь</i> .	Сија јарко сунце, <i>не можеш</i> очи да отвориш. (С ИД 80)
Да и они два раза в год напишут – жизни их <i>не поймешь</i> .	А и они једанпут-двапут годишње напишу – <i>не можеш да схватиш</i> њихов живот. (С ИД 37)
Кто из бригады получит – сейчас ему дар несет. А иначе <i>не проживешь</i> .	Ко год у бригади добије – одмах му носи дарове. Иначе, <i>не можеш да опстанеш</i> . (С ИД 27)
Да ведь всех и <i>не накормишь</i> .	Па <i>не можеш</i> све ни нахранити. (С ИД 54)
В Цезаре всех наций намешано: не то он грек, не то еврей, не то цыган – <i>не поймешь</i> .	У Цезару су се све нације помешале: Није био ни Грк, ни Јеврејин, ни Циганин – <i>не можеш разабрати</i> . (С ИД 28)
Вынырнет из-за барака: «А тут что собрались?» <i>Не ухоронишься</i> .	Изрони иза бараке: „Што сте се ту скупили?“ <i>Не можеш се сачувати</i> . (С ИД 30)

(...) а главное – если в миске что осталось, <i>не удержишься</i> , начнешь миски лизать.	(...) а што је главно – ако је у мањерци нешто остало, <i>не можеш се уздржати</i> , почећеш мањерке да лижеш. (С ИД 5)
---	---

(...) но всякому арестанту и Шухову давно понятно, что, честно вешая, в хлеборезке <i>не удержишься</i> .	(...) и Шухов је као сваки ухапшеник, одавно знао да се нико тамо где режу хлеб не либи да закине. (С ИД 24)
---	--

У примјеру уопштеноличне реченице са перфективним презентом *не удержишься* ријеч је да је немогуће опстати (ако поштено мјериш хлеб), па се понуђени превод може сматрати слободним.

У форми уопштеноличних реченица употребљавају се фразеологизми и фразеологизирани конструкције, такође у значењу немогућности вршења радње.

Стрельбой и гонками американских зрителей <i>не удивишь</i> .	Пуцњавом и јурњавом <i>нећеш задивити</i> америчког гледаоца. (Д И 93)
---	--

Фразеологизам *его ничем не удивишь* односи се на особу која све има и све зна. Уз додатно модално значење перфективног презента реченица се може превести *ничим га не можеш изненадити, њега човјек ничим не може изненадити*. Употребом футура I у наведеном примјеру означена је говорникова убијеђеност да је радњу немогуће остварити.

Конечно, с пустыми руками <i>не договоришься</i> .	Јасно је да <i>се</i> празних руку <i>нећеш договорити</i> . (С ИД 7)
--	---

За что не доплатишь, того <i>не доносишь</i> .	За шта не платиш, <i>нећеш</i> га ни <i>донети</i> . (С ИД 39)
--	--

Као преводни еквивалент перфективног презента у анализираном модалном значењу у српском језику се појављује и облик аориста. Осим значења немогућности

да се радња изврши, обликом аориста се изражава и убијеђеност аутора да је ту радњу немогуће извршити.

И бить его тогда тесачком молотка, мастерком <i>не собьешь</i> .	И онда га чекићем мораш сабијати, мистријом га више <i>не саби</i> . (С ИД 83)
--	--

Холод под рубаху зашел, теперь <i>не выгонишь</i> .	Хладноћа се завукла под кошуљу, сад је више нико <i>не истера</i> . (С ИД 32)
---	---

Када се овакав перфективни презент употреби као компонента устаљених израза, фразеологизама или типова фразеологизираних конструкција, он и даље има значење могућности или немогућности вршења радње. Међутим, тада се ови облици, у складу са принципима превођења таквих израза, преводе слободнијим конструкцијама, адекватним конкретном изразу.

Глагол *припомнить* у сљедећем примјеру дио је фразеологизма *в жизни не припомню* у значењу *не могу да се сјетим (да сам икада видео нешто)*. Преводацац је одабрао фразеологизам *у животу нисам видео*.

Таког алкаша я в жизни <i>не припомню</i> .	Таквог алкохоличара у животу <i>нисам видео</i> . (Д 3 116)
---	---

1.2.2. Радња – стална особина вршиоца радње

Перфективним презентом у руском језику говорник може да изрази свој субјективан став да неко има особину да увијек врши или не врши одређену радњу. Ово је квалификативно значење перфективног презента, а пошто се односи на сталну особину вршиоца радње, оно нема значење конкретног времена. Особина се односи на садашњост, будућност, а на основу искуства из прошлости, што се запажа и кроз преводне еквиваленте у српском језику.

Никогда Клевшин в беде <i>не бросит</i> .	Никад Кљовшин у беди човека <i>не напусти</i> . (С ИД 95)
– Лучше уж я возьму на работу еврея. Еврей, по крайней мере, <i>не запьет</i> !	– Најбоље је да запослим Јеврејина! Јеврејин барем <i>не пије</i> . (Д И 25)
Ну, и молодец бригадир, никогда за словом <i>не запнется</i> .	Сила је бригадир, брзо <i>нађе</i> праву реч. (С ИД 137)
Чује – стигао трговац, овчија руна откупљује, а кога није срео тог није ни преварио.	Слышит – прибил купец, овечью шерсть скупает. Кого <i>ни встретит</i> , никого <i>не пропустит</i> , непременно всех <i>обмишулит</i> . (О Ср 47)

Преводни еквиваленти су имперфективни презент, перфективни презент, а у последњем примјеру видимо да у одговарајућем контексту перфективни презент у значењу сталне особине може да буде еквивалентан нашем перфекту.

Нијесмо запазили примјер употребе футура I у српском језику којим се изражава сигурност говорника у нечију сталну особину. У таквим реченицама субјективан став говорника често је додатно истакнут и етичким дативом – Никад *ти* Кљовшин у беди човека *неће напустити*.

1.2.3. Негација перфективног презента тренутно-свршених глагола

За тумачење овог модалног значења А. В. Бондарко је издвојио тренутно-свршене глаголе са суфиксом *-ну-*: *перекинутъся, дернутъся, шевельнутъся, повернуть* [Бондарко, 1971: 109]. Негацијом глагола у значењу радње која се изврши у једном тренутку (по дефиницији тренутно-свршених глагола) логично се постиже поменуто модално значење да радња неће бити извршена ни у најмањој мјери јер се негира управо једини могућ, врло ограничен тренутак радње.

Фразеологизам *не помјерити се с мјеста* са глаголом у облику имперфективног презента преведен је перфективним презентом глагола *шелохнутъся*.

Загледа се Звезда у младића, не дише, <i>не помера се с места</i> .	Загледелась Звезда на юношу, не дышит, <i>не шелохнется</i> . (О Ср 103)
---	--

1.2.4. Категорично одбијање радње

Узроци због којих се не врши радња у садашњости могу бити различити, а један од њих је одбијање радње, одсуство жеље да се радња врши. Пошто говорник одбија радњу у тренутку говора у српском језику употребљава се презент несвршеног вида *не дозвољавам*.

ЖЕНА. Что ты говоришь?! Я <i>не позволю!</i> (Мужу.) Слышишь, я <i>не позволю!</i>	ЖЕНА: Шта то говориш. Ја <i>не дозвољавам!</i> (мужу) Чујеш, ја <i>не дозвољавам!</i> (С К 360)
---	--

Фразеолошку јединицу *и не подумаю* Фсря биљежи и у облику 3. лица множине *подумают* и дефинише је као – Совершенно не хочу, не намерен, категорически отказываюсь делать то, что предложено или приказано. У преводу је употрејебљен фразеологизам *не пада ми на памет* са презентом глагола несвршеног вида, јер је у садашњем времену присутан категоричан став субјекта (сада одбијам) о радњи коју треба извршити у будућности (узети одмор, отићи из земље и предати посао другима).

Может быть, стоит... – И <i>не подумаю!</i> – отрезала Тамара. – Не буду брать отпуска, не уеду из страны, не передам бизнес в управление наемным людям.	Можда би требало... - <i>Не пада ми на памет!</i> – одсекла је Тамара. – Нећу ни да узмем одмор, ни да одем из земље, ни да предам посао на управљање унајмљеним људима. (С 2017. 244)
---	--

1.2.5. Негација перфективног презента у упитним реченицама

Упитне реченице са негацијом глагола свршеног вида модалног су карактера. Такве упитне реченице спадају у тип парцијалних питања (частновопросительные предложения) у којима говорника интересује само један дио информације о некој ситуацији, а не ситуација у цјелини. Основна функција ових питања је добијање информације из ког разлога адресат не врши неку радњу или још није почео да врши радњу [Крг, 1989: 462; Войводич, 1993: 193; Војводић, 2003: 150–151; Пипер и др. 2005: 1046].

„Зашто <i>не замолите</i> тату да учествује?“ (К ПлС 96)	– Почему вы <i>не уговариваете</i> папочку станцевать? (К Хпг 165)
Зашто онда <i>не одеш</i> тамо?	Что же ты <i>не уехал</i> с ней? (К Хпг 111)
Зашто већ једанпут <i>не пређем</i> на причу о Осман-паши Сархошу? (К ЗчМ 16)	Отчего <i>бы</i> мне <i>не перейти</i> к рассказу про Осман-пашу Сархоша?
Почему тогда вам <i>не попытаться</i> залезть на луну по веревочной лестнице? (Б ПМ 122)	Зашто онда <i>не покушате</i> да се попнете на Месец лествама од конопаца? (98)

На основу наведених упитних реченица могло би се погрешно закључити да је у руском језику немогућа употреба перфективног презента са негацијом. Перфективни презент у упитним реченицама у руском језику употребљава се са конструкцијама *почему не; что же (чего же) не*. По том моделу могла би се извршити трансформација првог наведеног примјера – Почему не уговорите папочку станцевать?

Друга функција оваквих питања је индиректни начин подстицаја адресата на радњу, предлог радње – *замолите га* (ја својим питањем изражавам жељу да га замолите). Функција предлога, наговарања адресата на вршење радње проистекла је

из чињенице да се овакво питање може изговорити једино прије почетка вршења радње на коју се адресат подстиче. Према томе, питање – Зашто онда не одеш тамо? – подразумева да још увијек није касно да се изврши радња. Руски превод – Что же ты не уехал с ней? – био би адекватан једино уз веома прецизну и недвосмислену интонацију, а у српском језику тада би му одговарала упитна реченица са упитном рјечцом *зар* – Зар још нијеси отишао? То питање се може поставити и након времена када је требало отићи, али не мора да значи да је адресат закаснио.

Одабиром имперфективног презента у овом типу упитних реченица умјесто питања са наведеним модалним значењем и индиректним подстицајем на радњу, добило би се директно питање – Зашто то не радиш? У овако формулисаном питању, по мишљењу А. Б. Бондарка, постојало би исто модално значење, али би оно тада било изражено укупним контекстом, а не глаголским обликом [Бондарко, 1971: 111].

Если я тянулся к шпротам, Софа восклицала: – <i>Почему вы не едите</i> кильки? Шпроты предпочитает Боря!	Ако <i>крeм</i> да узмем срделе, Софа би повикала: – А <i>зашто не једете</i> харинге? Борја више воли срделе! (Д Ч 117)
---	---

Питањем *почему не* + глагол несвршеног вида изражава се неодобравање и прекор због чега адресат не врши радњу. Модалност ове упитне реченице подразумева могућност да одговор не услиједи, што је потврдио и контекст.

Књазев наводи да се глагол свршеног вида у овим реченицама употребљава у значењу садашњег времена [Књазев, 2007: 412]. За М. Стевановића у овом типу реченица временски је одређен једино став вршиоца радње који не жели да је изврши – тај став је у садашњем времену, док је радња још увије нереализована и неизвјесна [Стевановић, 1964: 591].

1.3. Гномски презент²

Мали број пословица и изрека (свега два примјера са употребом перфективног презента) показује да оне нијесу језички израз својствен новијој руској ни српској књижевности. Трансформацијом глагола у пословицама М. Стевановић долази до значења могућности или немогућности вршења радње изражене глаголом [Стевановић, 1964: 597].

„Што јесен <i>опара</i> пролеће наново <i>извезе</i> “ каже стара ткачка пословица. (П Аон 184)	„Что осень <i>распорет</i> , весна заново <i>соткет</i> “, говорит старая пословица ткачей. (199)
На једно уво <i>уђе</i> , на друго <i>изађе</i> . (П Здв)	В одно ухо <i>влетит</i> , в другое <i>вылетит</i> .

1.4. Сценски презент

За презент у дидаскалијама драмског текста у употреби је термин *настоящее сценическое, сценски презент* [Исаченко, 2003: 459; Бондарко, 1971: 72; Војводић, 1989: 92] или дидаскалијски презент [Катнић-Бакаршић, Хаџи Пожгај, 2012: 132]. Исаченко А. В. наводи да је сценски презент од глагола свршеног вида, за разлику од савременог руског језика, забиљежен у руским драмским текстовима у XVIII вијеку [Исаченко, 2003: 459]. У руском језику у овом значењу данас се употребљава имперфективни презент, а уколико се жели изразити свршена радња – прошло вријеме глагола свршеног вида.

У српском језику у значењу сценског презента употребљавају се и имперфективни и перфективни глаголи. Сценски презент означава радњу

² Анализа гномског презента двовидских глагола биће извршена у 4. поглављу.

истовремену са неким тренутком сценског времена, а не тренутком говора, па је као такав – релативни презент.

Дидаскалије представљају упутства глумцима за радње које треба извршити на сцени у вријеме основне сценске радње. Или, како наводи М. Катнић–Бакаршић, „дидаскалије су *ауторски говор* у драми“ [Катнић–Бакаршић, 2003: 169]. Ријетко када се у драмском тексту дидаскалија налази у недвосмисленој форми упутства, али смо у одабраним драмским текстовима уочили и такав примјер.

Тоља подходит к Свете, и вот тут она может отойти на другую сторону стола искать домашние тапочки под скатертью.	Тоља прилази Свети, а она би у том тренутку могла да устане и оде на супротни крај стола, трагајући за папучама које се не виде испод столњака. (П Л 30)
--	--

У лингвистичким анализама дидаскалија наведена функција се занемарује јер се не доживљава као услов одабира категорија вида и времена [Thomas, 2010: 135; Војводић, 1989: 92–93]. Међутим, поставља се питање: да ли управо у функцији упутства може да се нађе језички траг у одабиру глаголског облика? Глагол који сада видимо у дидаскалијама на српском језику може да представља само дио конструкције којом се дају упутства шта глумац треба да уради или ради на сцени: *треба да одикрине врата, треба да одгурне, треба да шутне*. Оваква конструкција, наравно, није критеријум за избор вида глагола.

У руском језику би таква конструкција захтијевала инфинитив *должен* *приоткрыть дверь, должен оттолкнуть ее, должна ударить его* и такође не би утицала на категорију вида глагола.

Он <i>приоткрывает</i> дверь силой.	Он силом <i>одикрине</i> врата. (П Л 44)
(Резко <i>отталкивает</i> ее, она <i>ударяет</i> его ногой, он сгибается.)	Оштро је <i>одгурне</i> . Она га <i>шутне</i> , он се увија на поду. (С К 362)

Жанна (<i>вздыхает</i>). Берет...	Жана (<i>уздахне</i>): Жени се... (Р К 71)
-------------------------------------	--

(Неожиданно – <i>плачет</i> .)	Изненада <i>заплаче</i> . (С К 348)
--------------------------------	-------------------------------------

Направляется в комнату Сына. Вдруг крик. Он <i>останавливается</i> . Выходит Девушка. Кажется, и лицо ее, и руки – все в крови. Она сползает по стене. Падает.	Креће ка синовљевој соби. Одједном крик. Он <i>застане</i> . Излази Девојка. Чини се да су јој и лице и руке обливене крвљу. Она клизи низ зид. Пада. (С К 359)
--	---

Перфективним презентом се преводи прошло вријеме глагола свршеног вида у руском језику. Обликом прошлог времена глагола свршеног вида изражава се радња која се не понавља, свршена је и конкретна.

Танька (<i>вздохнула</i>). Маленький ты еще.	Тања (<i>уздахне</i>): Још си ти мали. (Р К 69)
--	---

Рваный. У-у! Полна коробочка. Знакомые все лица! И монах здесь. (<i>Перекрестился</i> .)	Ожиљак: О-о! Пуна кућа! Све позната лица! И калуђер је ту. (<i>Прекрсти се</i>) (Р К 81)
---	--

Он – <i>резко к ней</i> , завязал рот платком. Она мычит. Он заставляет ее подняться, уводит.	Он <i>се</i> нагло <i>надвије</i> над њом, везује јој уста марамицом. Она покушава да нешто каже. Он је присиљава да устане, одводи је некуда. (С К 346)
---	--

У преводу перфективног презента са српског језика на руски употребљени су имперфективни презент или прошло вријеме глагола свршеног вида. У случајевима превода имперфективним презентом у руском језику долази до двоструке транспозиције: времена – за прошлу радњу користи се презент; вида – за свршену радњу користи се несвршени вид.

Мокадаса: (<i>Седне</i> окружен ученицима под трем исликан као небо звездама.) (П 3дв)	Мокадаса (<i>садится</i> вместе с послушниками под навесом, на котором изображен
---	---

	небесный свод со звездами).
(<i>садится</i> к Учителю на колени).	<i>Сядне</i> Професору у крило. (С К 354)
Мокадаса: Дакле, слажеш се? (<i>Узме</i> штап и <i>разбије</i> ћуп у парампарчад.) (П Здв)	Мокадаса. Значит, ты согласен. <i>Берет</i> палку и <i>вдребезги разбивает</i> кувшин.
(Вид <i>крикне</i> , а госпођа Бранковић <i>побегне</i> носећи со.) (П Здв)	Вид <i>вскакивает</i> . Госпожа Бранкович <i>выбегают</i> , унося с собой соль.
(Петкутин <i>крикне</i> , лајтнант <i>посегне</i> за оружјем и полако почиње да се приближава Петкутину стежући сабљу.) (П Здв)	Петкутин <i>вскрикивает</i> , лейтенант <i>хватается</i> за оружие и медленно приближается к Петкутину, сжимая в руке саблю.
Входит Жанна. Увидев Веньку, испуганно <i>вскрикивает</i> , но, узнав его, бросается на помощь.	Улази Жана, уплашено <i>крикне</i> , али га препознаје и скаче му у помоћ. (Р К 94)
Анастасија: (<i>Тргне се</i> запрепашћено.) (П Здв)	Анастасия (<i>вздрагивает</i> от неожиданности).
Петкутин: Много боље (<i>Опет кине</i> .) (П Здв)	Петкутин. Гораздо лучше. (<i>Опять чихает</i> .)
(Одједном <i>прекине</i> у по речи јер у одаји се сви некако чудно држе и влада неубичајено ћутање.) (П Здв)	(Внезапно <i>замолкает</i> на полуслове, заметив, что все присутствующие держатся как-то необычно. Повисает странное молчание.)
Калина: (<i>Крикне</i> .) Порезао си се! (П Здв)	Калина (<i>вскрикивает</i>). Ты порезался!
Надежда хитро <i>умакне</i> и <i>сакрије</i> се иза	Надежда быстро <i>убегает</i> и <i>скрывается</i> за

контејнера. (С Пп)	контейнером.
Војин <i>опомене</i> сина не гледајући га. (С Пп)	Воин <i>окликает</i> сина, не гледа на него.
Милена <i>ућути</i> . Војин чита новине, Андрија тапка лопту. (С Пп)	Милена <i>замолкает</i> . Воин читае газету. Андрия стучит мячом.
Андрија <i>устане</i> од стола, тапка лопту и погађа тањир на столу. Тањир <i>се разбије</i> . Андрија <i>се уплаши</i> . Милена бесно <i>цикне</i> . (С Пп)	Андрия <i>встает</i> из-за стола, стучит мячом и попадает в тарелку на столе. Тарелка <i>разбивается</i> . Андрия <i>пугается</i> . Милена раздраженно <i>кричит</i> .

У одређеном броју примјера на српском језику појављује се граматичка хомонимија перфективног презента и аориста. Проблем њиховог разграничавања још је израженији када се ови облици нађу у дидаскалијама као веома сажетом тексту са најчешће ограниченим контекстом. Оно се може извршити упоређивањем осталих глаголских облика у реченици: ако у дидаскалијама преовладавају облици аориста, може се очекивати да је и споран облик исто аорист – *угледа их и поче да запомаже; љутито устаде и лупи шаком у зид*. Комбинација имперфективног и перфективног презента стандардна је и изражава слијед радњи које се врше. Такође и аорист у комбинацији са перфективним презентом има јасно изражену употребу у низовима са значењем историјског презента. Аорист у низовима глаголских облика може да представља одређену врсту оквира за радњу изражену историјским презентом. Осим тога, аористом се постиже интензификација радње. Дакле, један од начина препознавања глаголског облика је индивидуални стил аутора.

(Увидела, завила.) Рваненький! Что с тобой?	Тања (<i>угледа их, почиње да запомаже</i>): Ожиљчићу! Шта је то са тобом?! (Р К 55)
СЕРГЕЙ. (<i>вдруг встал, стукнул ложкой по стенке, зло</i>).	Сергеј (одједном <i>љутито устаје, лупи шаком у зид</i>) (К ПО 113)

Сын <i>делает</i> несколько шагов – кругом, кругом, маршируя – и возвращается. У него дурашливый вид недоумка.	Син <i>направи</i> неколико корака, у круг, у круг, маршира и враћа се. Прави тупаво лице. (С К 347)
--	--

В комнату <i>врывается</i> Иван, падает на колени.	У собу <i>добауља</i> Иван, пада на колена. (К ПО 136)
--	--

О перфективном сценском презенту у српском језику доста може рећи огромна диспропорција у употреби несвршених и свршених глагола у оригиналним српским драмским текстовима у односу на преводе оригиналних руских драмских текстова.

У драми Људмиле Петрушевске *Љубав* од преко 30 облика презента само је један преведен перфективним презентом – Он силом одшкрине врата – и један прошлим временом глагола свршеног вида – Задумывается. – Замислио се. У драми Људмиле Разумовске *Кући* од преко 180 облика садашњег времена несвршеног вида обликом перфективног презента преведена су свега 3 глагола. Сличан је случај и са драмом Николаја Кољаде *Полонеза Огињског*. Нешто већи број облика перфективног презента заступљен је у преводу драме *Клинч* Алексеја Слаповског.

Један број облика перфективног презента одлази на глаголе само свршеног вида, као и оне које је немогуће било превести њиховим видским парњаком, јер би се таквим преводом значајно промијенио смисао реченице. Одабир вида глагола условљава комплетно значење глаголске лексеме, а не само видска његова значења [Гиро-Вебер, 1990: 102–111]. Тек када се сагледају лексичка значења глагола, постаје јасан принцип једновидских глагола, видске конкуренције, а самим тим и могућности њиховог превођења. Глагол *клекнути* као преводне еквиваленте има конструкције *встать на колени, становиться на колени*.

Венька один. Ходит по чердаку, прислушиваясь к ночным звукам. Потом	Венька је сам. Хода по тавану, слуша ноћне звуке. Потом <i>клекне</i> и почиње да се моли.
---	--

становится на колени и начинает молиться.	(Р К90)
Таня прошла к Диме, <i>встала на колени</i> , боится дотронуться до Димы руками. Молчат.	Тања му прилази, <i>клекне</i> поред њега, боји се да га додирне. (К ПО 119)
Таня идет к куче бумаг, <i>встала на колени</i> , перебирает листы.	Долази до хрпе папира у углу, <i>клекне</i> , пребира по њима. (К ПО 136)
Он подходит, <i>становится</i> перед ней на колени. Хватает ее за ноги, валит, скручивает, связывает ей руки сзади брючным ремнем.	Он прилази, <i>клекне</i> пред њу. Брзо је ухвати за ноге, обори је, савлада, везује јој руке иза леђа својим каишем. (С К 343)
Танька, Фома и Близнец <i>начинают</i> просить Веньку выпить.	Тања, Фома и Близанац <i>клекну</i> , моле га. (Р К 64)

Перфективни презент је изостао из оних случајева у којима се могао очекивати у складу са свим правилима употребе перфективног глагола: конкретна свршена радња, неочекиваност радње, наглашена динамика радње. И у случајевима када су у руским примјерима употријебљени глаголи свршеног вида у облику прошлог времена са циљем да се означи завршена радња, тренутна, изненадна радња, у преводу је употријебљен глагол несвршеног вида. Да би се надомјестило значење неочекиваности, брзине које се могло изразити глаголом свршеног вида, употријебљене су прилошке одредбе.

<i>Вскочила</i> с пола, <i>распахнула</i> дверь в комнату, в темноту. На мгновение <i>включила</i> свет, тут же <i>выключила</i> , <i>захлопнула</i> дверь. Смотрит на Диму.	Нагло <i>се диже</i> са пода, <i>лука</i> на врата, <i>улази</i> у мрак. У трену <i>укључује</i> светло, <i>искључује</i> га, <i>затвара</i> врата, гледа Диму. (К ПО 119)
--	--

Людмила и Сергей <i>отпрянули</i> от чемодана в стороны.	Људмила и Сергеј <i>се</i> брзо <i>одмичу</i> од кофера. (К ПО 131)
--	---

<i>Взял розу, выронил, разбил.</i>	<i>Узима ружу, вади је, боца падне, разбија се.</i> (К ПО 132)
------------------------------------	---

У посљедњем примјеру перфективним глаголом је означен кључни моменат у низу глагола – *боца падне*.

1.5. Историјски презент

Употреба презента за радње вршене у прошлости карактеристична је за приповиједање па одатле термин *приповједачки презент, наративни презент, настоящее повествовательное*. Показатељ управо такве употребе презента је контекст. Он има функцију оживљавања прошле радње, због чега се говори о изразитој експресивности и емоционалној маркираности овакве употребе глагола. Употреба презента за прошлост првенствено је карактеристична за умјетнички текст и разговорни језик. У првом поглављу ове главе анализирано је значење радњи које су се понављале по неком правилу или обичају. У овом поглављу биће ријечи о непоновљеној прошлој радњи.

Категорија вида у историјском презенту има различит статус у словенским језицима. Најзначајнија разлика између два анализирана језика састоји се у томе да се у српском језику употребљавају и имперфективни и перфективни глаголи у значењу прошле непонављане радње, а у руском језику у већини случајева имперфективни.

Да је у примјерима који слиједе ријеч о прошлим радњама, указује контекст у којем се описује неколико појединачних случајева из новинарске каријере Сергеја Довлатова.

<i>Приезжаю</i> в редакцию. <i>Узнаю</i> , что Безуглов	<i>Стижем</i> у редакцију. <i>Сазнајем</i> да је
---	--

в командировке.	Безугов на службеном путу. (Д Ч 51)
-----------------	-------------------------------------

Ладно... <i>Захожу</i> к ответственному секретарю газеты Боре Минцу. <i>Рассказываю</i> о своих планах. <i>Сообщаю</i> наиболее эффектные подробности.	Добро... <i>Свраћам</i> код одговорног секретара листа Бориса Менца. <i>Причам</i> му о својим плановима. <i>Саопштавам</i> му најефектније детаље. (Д Ч 51)
--	--

<i>Приезжаю</i> в редакцию. Как всегда, <i>опазываю</i> минут на сорок. Соответственно, <i>принимаю</i> дерзкий и решительный вид.	<i>Стижсем</i> у редакцију. Као и увек, <i>касим</i> четрдесет минута. Према томе, <i>заузима</i> дрзак и одлучан став. (Д Ч 113)
--	---

Ладно. Ему тоже надо знать. Глупая история. Я <i>иду</i> из школы. Через пустырь, ну, там... <i>Налета</i> ет эта, <i>выхватывает</i> портфель, <i>бежит</i> . Я за ней, <i>догоняю</i> , <i>отнимаю</i> портфель...	У реду. И он треба да зна. Глупа прича. <i>Враћам се</i> из школе. Преко оне пољане, тамо... <i>Налеће</i> ова овде, <i>отима</i> ми ташну. Ја за њом, <i>стижсем</i> је, <i>враћам</i> ташну... (С К 347)
--	--

Презент за прошлост се најчешће употребљава у низу реченица којима се формира сукцесивни ток прошлих радњи. У наведеним примјерима слијед радњи није дефинисан прилошким одредбама (*онда, затим...*), већ семантиком глагола: *стижсем* – *сазнајем*; *свраћам* – *причам*.

За овакав низ реченица карактеристично је да обично почињу неким прошлим временом које има функцију увода у прошлу радњу, упућивања да је ријеч о прошлој радњи.

<i>Вышли</i> на балкон. Вдруг <i>слышим</i> грохот. <i>Бежим</i> обратно в комнату. <i>Видим</i> , Стукалин <i>лежит</i> на полу.	<i>Изашли</i> смо на балкон. Одједном <i>се</i> <i>зачуо</i> тресак. <i>Појурисмо</i> натраг, у собу. <i>Видимо</i> , Стукалин <i>лежи</i> на поду. (Д И 69)
--	---

Мне вдруг <i>припомнилось</i> забытое детское	Одједном <i>сам се сетио</i> заборављеног
---	---

ощущение. Я школьник, у меня температура. Мне <i>разрешают</i> пропустить занятия. Я жду врача.	дечијег осећања. Основац <i>сам, имам</i> температуру. <i>Дозвољено</i> ми је да губим наставу. <i>Очекујем</i> лекара. (Д Ч 72)
--	---

Такође, низ реченица може се завршити обликом прошлог времена у руском језику, перфектом или аористом у српском језику. Повратак из сјећања у претходном примјеру обиљежава се перфектом – Почео сам очекивати доктора. На тај начин се заокружује, уоквирује приповједачки прелаз у прошлост изражен презентом. Квантитативне показатеље оваквог распореда историјског презента у низовима реченца представила је С. Савић [Савић, 1985: 87–95]. Смјеном прошлог времена историјским презентом у истом контексту постиже се динамика приповиједања на оном мјесту које захтијева извјесну неочекиваност (*вдруг слышим грохот*).

По питању експресивности употребе презента А. Б. Бондарко истиче да није сваки историјски презент експресиван више него што било која транспозиција подразумијева. У неким контекстима експресивност је минимална, па се замјеном презента прошлим временом не губи пуно у смислу живости приповиједања [Бондарко, 1971: 145]. Експресивности у следећем примјеру више доприноси конструкција *как всегда* (опазываю) и придјиви *дерзкий* и *решительный* (принимаю) него облици перфективног презента у односу на прошло вријеме свршеног вида. Дакле, експресивност овакве употребе глаголског облика не заснива се увијек на временском плану: презент – прошло вријеме.

<i>Приезжаю</i> в редакцию. Как всегда, <i>опазываю</i> минут на сорок. Соответственно, <i>принимаю</i> дерзкий и решительный вид.	<i>Я приехал</i> в редакцию. Как всегда, <i>опоздал</i> минут на сорок. Соответственно, <i>принял</i> дерзкий и решительный вид.
--	--

За разлику од руског језика, у српском језику се употребљава и презент глагола свршеног вида у значењу једнократне, непонављане завршене прошле радње и то је највећа разлика између два анализирана језика у употреби историјског

презента. Значи, перфективни презент у значењу непонављане прошле радње као еквиваленте у руском језику има имперфективни презент и прошло вријеме свршеног вида.

Од лексичких средстава којима се изражава неочекивана и непоновљена радња у употреби су прилози – *једном, одједном; вдруг, вдруг как*.

<i>Попадаю я раз в Архангельск...</i>	<i>Дођем ја једном у Архангелск... (С ИД 137)</i>
Сестра и ја <i>реши́мо</i> једном да одемо у позориште. (П Здв)	<i>Собрались</i> мы с сестрой однажды в оперу.
Одједном из ћошка, иза неких цакова с брашном, <i>зачујем</i> некакво тихо цијукање и шуштање. (Ћ ДмТ 37)	Вдруг <i>я услышал</i> какую-то возню и писк. В углу, за мешками с мукой, разговаривали мыши.
– Иду сегодня утром по набережной, она еще пустая была, и слышу – копыта стучат. <i>Оборачиваюсь, смотрю</i> - скачет всадник, (...) (П Жн 196)	– Шетам јутрос кејом, још је био пуст, и чујем бат копита. <i>Осврнем се, глядам</i> – јаше коњаник (...) (123)

Приликом изражавања неколико радњи у оквиру исте прошле ситуације могуће је смјењивање презента свршеног и несвршеног вида, као и аориста. Мјесто презента свршеног вида у овој употреби може бити на почетку низа глагола, у средини приповиједања и на крају, у зависности од тога у којем дијелу текста аутор жели да оствари интензификацију радње и да постигне привидно увођење читаоца у протеклу радњу. Ову функцију перфективног презента – прекидања низа више облика имперфективног презента запазио је М. Радовановић [Радовановић, 1969: 50–51].

А он мене <i>говорит</i> – ты сука. А ја <i>беру</i> пластмассовую вешалку... И в результате, <i>происходит</i> драка...	И он ми <i>каже</i> ³ : ти си кучка... А ја <i>узем</i> пластичну вешалицу... На крају, <i>настаде</i> туча... (Д И 74)
--	--

Изузетак од правила да се у руском језику не употребљава презент глагола свршеног вида за изражавање прошле непонављане радње представља изразито експресивна конструкција састављена од рјечце *как* и перфективног презента. Оваквом конструкцијом изражава се неочекивана, изненадна радња извршена у прошлости. Захваљујући њеној експресивности, специфичној интонацији (продужено и наглашено *ка-ак*), постиже се интензификација радње, каква је, на примјер, изненадна реакција затвореника у тренутку реалне опасности која му пријети.

<i>Ка-ак швырнет</i> мастерок под ноги!	Како <i>је</i> само <i>заврљачио</i> мистрију под ноге! (С ИД 87)
---	---

– Не поверишь, – сказал Сэм. – Иду сегодня утром по набережной, она еще пустая была, и слышу – копыта стучат. Оборачиваюсь, смотрю - скачет всадник, (...) И тут конь <i>как заржет</i> ... (П Жн 196)	– Да не поверујеш. – рекао је Сем. – Шетам јутрос кејом, још је био пуст, и чујем бат копита. Осврнем се, гледам – јаше коњаник (...) Одједном коњ <i>је зарзао</i> . (123)
--	---

У последњем примјеру преводом није у довољној мјери истакнуто значење неочекиване радње, јер прилошка одредба *одједном* није довољна за онај степен интензитета који постоји у оригиналу. Као и у првом примјеру, могао је бити употријебљен перфекат – Како *је* само коњ *зарзао*! Неочекивана радња се изражава и обликом аориста у узвичној реченици – А коњ ту тако *зарза*! Када говорник жели да постигне већи степен свог учешћа у представљању радње, етичким дативом у комбинацији са аористом може да изрази изузетну динамику радње – И он *ти* ту *заврљачи* мистрију под ноге!

³ О двовидском глаголу *казати* биће ријечи у поглављу 4.4.

Како истиче А. Б. Бондарко, ово значење се постиже управо спојем рјечце *как* и глагола свршеног вида, а не само граматичким категоријама глагола. Оваква синтагма ограничена је лексичким значењем глагола, па се истиче да у обзир могу доћи глаголи са значењем почетка вршења радње и тренутно-свршени глаголи, а рјеђе и неке остале групе глагола: *как толкнет, как ахнет, ...треснет, ...кинется, ...ухнет, ...дернет, ...шаркнет, ...рявкнет, ...крикнет, ...прыснет, ...грохнется, вздрогнет, ...рванет, ...охнет, ...хлестнет* и т. п.; *как заревет, ...заорет, ...загудит* и т. п. [Бондарко, 1969: 27].

Значење неочекиване, интензивне прошле радње изражено је и у сљедећем примјеру.

Так ты что ж, в Бога веришь, Шухов? – А то? – удивился Шухов. – <i>Как громыхнет</i> – пойд, не поверь!	Па зар ти, Шухове, у бога верујеш? – А што да не? <i>Кад загрми</i> – 'ајд, не веруј. (С ИД 97)
---	--

Реченице са императивном конструкцијом *поди (пойди)* + императив свршеног вида настале су од двије независне реченице. Тако би овај примјер у свом почетном облику изгледао – Ка-ак громыхнет! Пойди, не поверь! Када се израз *ка-ак громыхнет* нађе у таквој позицији, уочава се његово значење изненадне радње.

1.6. Имперфективни презент у значењу будуће радње

У руском и српском језику облик презента употребљава се у значењу радње која ће се извршити у будућности, дакле ријеч је о транспоновању презента у будућност. То је једно од модалних значења презента, карактеристично за оба језика. Презентом у овом значењу говорник изражава свој лични однос према радњи, а то може бити: сигурност да ће се радња извршити у будућности, намјера да изврши радњу, спремност да отпочне радњу, или у одричним реченицама – значење неспремности да се радња врши. Као и сценски презент, тако и употребу несвршеног

вида у значењу будуће радње Ј. С. Маслов назива типичним примјером неутрализације видске опозиције [Маслов, 2004: 109].

У руском и српском језику у овом значењу се употребљава презент несвршеног вида:

В четверг я <i>подаю</i> документы.	У четвртак <i>предајем</i> документа. (Д З 98)
-------------------------------------	--

«Улетаем среду ночью. Таня. Маша». ⁴	"Полећемо у среду ноћу. Тања. Маша." (Д З 126)
---	--

Глаголима у облику презента са значењем будуће радње еквивалентни су у српском језику, осим презента, још и облик футура I. У случају превода футуром I у употреби је глагол свршеног вида.

Сергея, <i>погибаю</i> , испекся! В четверг товарищеский суд!	Серјега, <i>пропаићу</i> , награбусио сам! У четвртак је другарско суђење. (Д Ч 73)
---	---

Тут я <i>умолкаю</i> .	Овде <i>ћу</i> ја да <i>ућутим</i> . (Д И 122)
------------------------	--

„На столу ми је..." – рече. „Идем да га донесем". (К ПлС 97)	– Он на столе... – ответил он. – <i>Пойду</i> принесу. (166)
--	--

Значит, сегодня мы <i>пойдем</i> в лес? Да, <i>пойдем</i> в лес.	Значи, данас <i>идемо</i> у шуму? Да, <i>идемо</i> у шуму. (С К 354)
---	---

Поштовани пассажиры, за несколько минут <i>слећемо</i> на Београдски аэродром. (К ПлС 73)	– Уважаемые пассажиры, через несколько минут мы <i>совершим</i> посадку в аэропорту Белграда. (154)
---	---

⁴ Ријеч је о тексту телеграма, због чега недостаје предлог *в*.

Ја се у Врање <i>не враћам</i> . Јеси ли ме разумео? <i>НЕ ВРА-ЋАМ!</i> (С Пп)	Ја во Вране <i>не вернусь</i> . Ты меня понял? <i>НЕ ВЕРНУСЬ!</i>
--	---

Немедленно <i>возвращаемся</i> ... (65)	<i>Вратићемо се</i> одмах... (Б ПМ 53)
---	--

Могућност замјене презента глагола несвршеног вида футуrom I (простим будућим временом у руском језику), не само као рјешење преводне семантизације већ и на нивоу замјене у једном истом језику, потврђује констатацију М. Стевановића да, осим модалне употребе глаголског облика за вријеме, у овом значењу долази до видске транспозиције [М. Стевановић, 1964: 588]. Несвршени вид глагола у употреби је у значењу свршеног вида. Презент глагола у синтагми *предајем документа* говорник употребљава као спремност не само за вршење те радње већ и за њено извршење *предаћу документа; полијећемо у сриједу вече* треба разумјети као говорникову убијеђеност и да ће њихова намјера да емигрирају у Америку уродити плодом, те да *ће и полетјети у сриједу вече*.

У сљедећем примјеру, међутим, не може се са сигурношћу утврдити да ли је у преводу на руски језик употријебљен презент глагола несвршеног вида *узнавать* или просто будуће вријеме глагола свршеног вида *узнать*, јер се у писаној форми та два облика не разликују (већ само у акценту).

Пред једном таквом жабом као што је Рашида довољно је да се оклизнеш и сутра то <i>зна</i> читава школа. (О Гзљ 14)	Достаточно оступиться перед этой цацей, и завтра об этом <i>узнает</i> вся школа.
---	---

У реченици не постоји увијек временска одредница која указује да ће се радња извршити у будућности, већ се о значењу будуће радње закључује на основу контекста. Током објашњавања идеје како ће се извући из финансијских проблема лик Довлатовљеве приче користи управо презент у значењу будуће радње.

Я <i>покупаю</i> в кредит цветной телевизор.	<i>Купујем</i> на кредит телевизор у боји.
--	--

<i>Продаю</i> его за наличные деньги одному типу. <i>Теряю</i> на этом рублей пятьдесят. А <i>получаю</i> более трехсот с рассрочкой на год. Уяснил?	<i>Продаћу га</i> за готов новац једном типу. На томе <i>губим</i> педесет рубаља. Али, <i>добијам</i> више од триста годишње. Је ли ти јасно? (Д. Ч. 122)
--	--

<i>Расплачиваюсь</i> с мелкими кредиторами. <i>Выбираюсь</i> из финансового тупика. <i>Обретаю</i> второе дыхание.	<i>Исплатићу</i> ситне кредиторе. <i>Избавићу се</i> из финансијског ћорсокака. Друкчије <i>ћу да дишем</i> . (Д. Ч. 123)
--	---

Оваква употреба презента има семантичко ограничење у смислу да једино се обликом презента може изразити будућа радња глаголи са значењем радње коју је могуће предвидјети, на коју се може утицати. Ова појава је основни критеријум подјеле на презент за планирану будућност и презент за замишљену будућност [Бондарко, 1971: 157; Танасић, 1996: 160]. Међутим, они нијесу баш тако јасно разграничени, а то показује и следећи примјер који по својим особинама може бити и једно и друго. Иако се планиране радње у будућности, изражене презентом, ријетко срећу у низовима, за разлику од замишљених радњи, ипак, ове примјере тумачимо као планиране, а не замишљене радње. Низ простих реченица са презентом несвршених глагола у тексту оригинала преведен је комбинацијом облика у презенту несвршених глагола и футура првог глагола и свршеног, као и несвршеног вида.

– <i>Летим</i> во Флориду, о'кеј? <i>Беру</i> на себя дорогу, гостиницу и развлечения, о'кеј? <i>Покупаю</i> модельные туфли, о'кеј?	<i>Летећемо</i> на Флориду, океј? На себе <i>узимам</i> пут, хотел и забаве, океј? <i>Купићу</i> ти модерне ципеле, океј? (Д И 58)
--	--

Иста транспозиција у будућност у оба језика постоји између облика прошлог времена (аориста или перфекта у српском и прошлог времена у руском језику).

– Ајаој, готово је, појели су већ пола мјесеца! <i>Бјежим</i> . (Ћ ДмТ 34)	– Ай-яй! Ведь правда! От луны и половины не осталось. Ну, я <i>пошел</i> !
--	--

Из анализе наведених примјера можемо закључити да се перфективним глаголима у облику садашњег времена у руском језику обиљежавају радње у прошлости и садашњости. У руском језику, као и у српском, обиљежавају се прошле понављане радње у ограниченом временском периоду, који је завршен прије тренутка говора. Самим тим, овакав облик је релативни перфективни презент. Квалификативно значење перфективног презента којим се, дакле, обиљежава особина онога ко понавља радњу, односи се на садашњост, чиме се и оправдава термин у руској лингвистици *настоящее-будущее совершенного вида*. Разлика у употреби овог облика у руском и српском језику је квантитативна. У српском језику је чешћа употреба перфективног презента, па се у наведеним примјерима запажају случајеви његовог превођења на руски језик прошлим временом несвршеног вида, који предствља основни облик за обиљежавање радње понављане у прошлости.

Перфективни презент у руском језику који се односи на садашњост има значење могућности или немогућности вршења радње, значење убијеђености говорника у нечију сталну особину да не врши одређену радњу, категорично одбијање радње. Значење могућности или немогућности вршења радње често се изражава у уопштеноличним реченицама у којима се, осим негацијом глаголског облика свршеног вида, ово значење додатно истиче категоријом лица – обликом 2. лица једнине у уопштеноличној употреби. Пошто српски језик не познаје самосталну употребу перфективног презента у значењу могућности или немогућности вршења радње, у том значењу се употребљавају глаголи у облику имперфективног презента или конструкције са глаголом *моћи* + *да* + перфективни презент, *моћи* + инфинитив перфективних глагола или конструкција *да* + перфективни презент уз прилог (*никако*), те би се као грешка у преводу тумачило евентуално препознавање презентског значења овог облика.

Перфективним презентом у руском језику говорник изражава убијеђеност да неко стално врши или не врши радњу. У српском језику ово значење се изражава и перфективним и имперфективним презентом, као и обликом футура I који нијесмо уочили у нашим примјерима..

У упитним реченицама са значењем подстицаја на вршење радње употребљава се негација перфективног презента у оба језика, мада смо у ексцерпираним примјерима на руском језику уочили само имперфективни презент и инфинитивне конструкције са замјеницом у дативу.

Перфективни презент се употребљава и у руском и у српском језику у значењу гномског презента, али овај тип реченица није чест у анализираним текстовима.

Најуочљивија разлика у употреби имперфективног презента у руском језику у односу на употребу перфективног презента у српском, уочена је у значењу прошле непоновљене радње и сценског презента.

У руском језику прошла непоновљена радња изражава се имперфективним глаголима, уз изузетак конструкције *как* + перфективни презент – у значењу изненадне прошле радње. У српском језику у овим значењима употребљава се и имперфективни и перфективни презент.

Сценски презент у руском језику изражава се имперфективним глаголима, а у српском и имперфективним и перфективним. Уочен је несразмјеран број имперфективних глагола у оригиналним драмским текстовима писаним на српском језику у односу на преводе оригиналних руских драмских текстова. Сматрамо да је таква диспропорција последица утицаја језика оригинала, а не стилска особеност и изричита намјера преводиоца.

И руском и српском језику својствена је употреба имперфективног презента за означавање будуће радње. Овим обликом се изражава убијеђеност говорника да ће радњу сигурно остварити, а видско значење се неутралише јер се несвршеним видом изражава значење цјеловите радње. У примјерима се запажа замјена имперфективног презента простим будућим временом у руском језику или футуrom I у српском језику јер су то основни облици за изражавање будуће радње.

2.

БУДУЋЕ ВРИЈЕМЕ

2.1. Просто будуће вријеме

Значење будућег времена је постериорност у односу на моменат упоређивања. То може бити моменат говора (индикатив) или неки други моменат у односу на који се временски сагледава радња изражена будућим временом (релатив). Облик простог будућег времена у руском језику гради се само од глагола свршеног вида, без обзира на то да ли се налази у индикативној или релативној употреби. Свршени вид у простом будућем времену има своја основна значења: резултат радње, непоновљена радња. Наставци за просто будуће вријеме подударaju се са наставцима за садашње вријеме, па се због тога наставци оба временска облика у Крг сврставају у „неспециальные временные показатели“ [Крг, 1989: 279]. У руском језику сви глаголски облици за вријеме могу се подијелити на оне са показатељима категорије времена и без њих. Облици за просто будуће вријеме⁵ и садашње вријеме имају показатеље категорија лица и броја, а не времена, у оном смислу у којем помоћни глагол *быть* представља показатељ сложеног будућег времена [Крг, 1989: 279].

Однос форме (која је заједничка и за садашње вријеме несвршеног вида) и значења (од којих су највећи број небудуће радње, што смо видјели у претходној глави) у лингвистичкој теорији је мотивисао на став да се будуће вријеме изражава категоријом вида, а не посебном категоријом времена.

Став о непостојању категорије времена у руском језику, који се појавио још средином XIX вијека, В. Виноградов је назвао *теория вневременности русского глагола* [Виноградов, 1986].

Да би дошао до одговора на питање каква значења времена имају глаголски облици у руском језику у поређењу са словачким, А. В Исаченко износи следећи

⁵ О акцентском начину диференцијације простог будућег времена и садашњег времена већ је било ријечи у поглављу 1.6.

став: „Для правильного понимания всего дальнейшего изложения необходимо будет отказаться от распространенного мнения, будто формы перфективного презенса (типа *брошу* или *hodim*) исконно и прочно связаны со «значением будущего времени». С морфологической точки зрения *брошу* только своим видом отличается от формы *бросаю* (*hadžem*). Обе формы являются формами презенса“ [Исаченко, 2003: 422]. Он тај облик назива *презент совершенного вида*, за разлику од А. Б. Бондарка који користи термин *настоящее-будущее совершенного вида*.

С друге стране, крајем седамдесетих година прошлог вијека, на појаву става да се будуће вријеме сасвим искључи из категорије времена, Ј. Маслов заузима следећи став: „Не отрицая наличия в семантике форм будущего многих языков очень существенных (иногда даже преобладающих) модальных компонентов, я все же думаю, что в рамках общей теории нет основания отказывать будущему в статусе времени“ [Маслов, 1978: 6].

На примјеру – Он всегда скажет что-нибудь смешное – значење садашњег времена у облику глагола *скажет* И. Г. Милославски везује искључиво и само за контекст, због чега не дијели мишљење да глаголи свршеног вида могу да имају значења сва три времена јер у изолованој употреби глаголи свршеног вида имају само значење прошле и будуће радње. У тијесној вези морфолошке категорије времена са категоријом вида, Милославски истиче да не постоји потчињеност категорије времена категорији вида [Милославский, 1981: 210–211].

Најзад, не треба занемарити ни чињеницу да је овакав однос вида и времена у руском језику условљен потребама описа граматичког система у педагошке сврхе. Изучавање руског језика, а посебно као страног, до одређеног нивоа изучавања захтијева прилично строгу и поједностављену концепцију: свршени вид – просто будуће; несвршени вид – садашње вријеме.

У овом поглављу биће анализирани само они облици глагола свршеног вида којима се означава будућа радња.

2.1.1. Просто будуће вријеме у потврдним реченицама

Могућност изражавања будуће радње перфективним презентом у независним реченицама у српском језику постоји само у низовима реченица и то онда када се овим глаголским обликом означава замишљена радња у будућности. Да је у следећем примјеру ријеч о замишљеној радњи, указује контекст.

Я с детства воображал, как буду богатым. Лежу, бывало, на бабкиной койке, (...) а я представляю: вот будет у меня драгоценный камень. <i>Вынул</i> его из кармана, и сразу – будто Президент!	Ја сам од детињства замишљао како ћу бити богат. Дешавало се да лежим у бакином кревету, (...) а ја замишљаам: имаћу једног дана драги камен. <i>Извадим</i> га из џепа, и одједном – као да сам председник (С 2017. 210)
---	---

Још је Т. Маретић окарактерисао као веома ријетку употребу садашњег времена за будућност у главним реченицама: – то ми не гине; имаш ме, не знаш ме, изгубиш ме, познаш ме – [Маретић, 1901: 251–252]. За разлику од српског језика, у руском језику просто будуће вријеме се употребљава у простим и независним реченицама. Основни облик који је еквивалентан простом будућем времену у независним реченицама је футур I – краћи облик помоћног глагола *хтјети* + *да* + презент глагола.

– Это мы еще <i>посмотрим</i> , – истерически расхохоталась Натэлла.	– То <i>ћемо</i> још <i>да видимо</i> – хистерично се насмејала Матела. (Д З 30)
--	--

– Дальше мы все это <i>напечатаем</i> .	– После <i>ћемо</i> ми све то <i>да штапамо</i> . (Д И 100)
---	---

– А как я вас <i>узнаю</i> ?	– А како <i>ћу да вас препознам</i> ? (Д И 96)
------------------------------	--

– Я сейчас тебе морду <i>набью</i> .	– Сад <i>ћу да ти разбијем</i> њушку. (Д И 68)
--------------------------------------	--

Просто будуће вријеме преводи се обликом футура I који се гради од помоћног глагола *хтјети* + инфинитив.

Я все это косметикой <i>замажу</i> .	Све <i>ћу то маскирати</i> шминком. (Д И 69)
--------------------------------------	--

Я думал, что увижу массу интересного – творческую суматоху, знаменитых актеров.	Мислио сам да <i>ћу видети</i> мноштво занимљивости – стваралачку вреву, чувене глумце. (Д Ч 137–138)
---	---

Черкасова вернулась из Парижа. Сказала, что <i>заедет</i> .	Рече да <i>ће доћи</i> . (Д Ч 93)
--	-----------------------------------

Помислих на књигу коју <i>ћу написати</i> једнога дана. (О Гзљ 43)	Подумал о книге, которую когда-нибудь обязательно <i>напишу</i> . (43)
--	--

Я думал, что в этих занятиях <i>растворятся</i> мои невзгоды.	Мислио сам да <i>ће се</i> у тим занимацијама <i>истопити</i> моје незгоде. (Д З 64)
---	--

Ты <i>проследишь</i> , чтобы я не растратил деньги.	Ти <i>ћеш водити рачуна</i> да не спискам новац. (Д Ч 123)
---	--

Да только у каждого письмо искать – до обеда <i>проканителишься</i> .	Ако <i>ћеш код сваког писмо</i> да тражиш – до ручка <i>ћеш се мрцварити</i> . (С ИД 31)
---	--

Краћи облик помоћног глагола *хтјети* може се наћи у позицији иза инфинитива и тада гради футур I као синтетички глаголски облик (осим иза инфинитива на -ћи).

Ты <i>проживеешь</i> еще одну жизнь...	<i>Проживећеш</i> још један живот... (Д З 97)
--	---

«Зайду в кафе на Марата. Покурю на скамейке возле здания Думы...»	„Свратићу у кафић на Марату. Пушићу на клупици испред зграде Думе...“ (Д Ч 67)
---	--

Просто будуће вријеме се преводи везником *да* + презент као допуна глаголима *решић*, *одлучити* у следећим примјерима.

Мусја вдруг <i>решила, что пойдет.</i>	Мусја <i>је</i> изненада <i>одлучила да пође.</i> (Д И 93)
--	--

Одлучио је <i>да се не врати</i> кући (К ПлС 73)	Он решио, что <i>домой больше не пойдет.</i> (154)
--	--

Исти однос простог будућег времена у руском језику и конструкције *да* + презент у српском језику постоји и у следећем типу модалних реченица са компаративом прилога *лучше*.

– <i>Лучше уж я возьму на работу еврея. Еврей, по крайней мере, не запьет!</i>	– <i>Најбоље је да запослим Јеврејина! Јеврејин барем не пије.</i> (Д И 25)
--	---

– <i>Боље би било да ја грицнем овај канап око твога врата! – досјети се Миш пророк.</i>	– <i>Нет, уж лучше я перегрызу веревку у тебя на шее, – отвечала мышь.</i> (Ћ ДмТ 44)
--	---

– <i>Да лучше я обратно попрошусь!</i>	– <i>Па боље ми је да молим за повратак!</i> (Д И 90)
--	---

– <i>Я лучше прислонюсь к колонне и зажмурюсь, чтобы не так тошнило...</i>	– <i>Боље да се наслоним на стуб и зажмурим, да ми се не би тако гадило...</i> (Е М–П 12)
--	---

О употреби имперфективног презента у значењу будуће радње било је ријечи у поглављу 1.5. Запажамо да је у преводима Довлатовљевих одабраних дјела

преводиолац често користио овај стилски начин интензификације радње, што и одговара карактеристичним стилским поступцима овог писца, његовим кратким дијалошким формама.

Мол, работаю, скоро <i>верну</i> , извините...	Као, радим, ускоро <i>враћам</i> , извините... (Д З 65)
- Я сейчас <i>приеду</i> ...	<i>Долазим</i> одмах... (Д И 62)
Через минуту <i>придут</i> две финки с товаром.	За минут <i>долазе</i> две Финкиње са робом. (Д Ч 17)
Через десять минут <i>появлюсь</i> я.	После десет минута <i>појављујем се</i> ја. (Д Ч 17)
- В четверг <i>получишь</i> свою долю.	У четвртак <i>добијаш</i> свој део. (Д Ч 23)
Деньги сразу же <i>верну</i> .	Паре ти <i>дајем</i> одмах. (Д И 62)
- <i>Подамся</i> в управдомы.	<i>Идемо</i> у кућепазитеље. (Д И 64)
Платите больше или я <i>уволюсь</i> .	Платите ми више или <i>напуштам посао</i> . (Д И 93)
Зато я решил, что не <i>уволюсь</i> .	Зато сам одлучио да га не <i>напуштам</i> . (Д И 93)
А эти специально <i>прилетят</i> из Вашингтона.	А ови специјално <i>долећу</i> из Вашингтона. (Д И 96)

– В следующий раз <i>приедешь</i> ты.	– Следећи пут <i>долазиш</i> ти. (Д 3 89)
– Не плачь, девчонка! <i>Пройдут</i> дожди...	– Не плачи, девојчице! Кише <i>пролазе</i> ... (Д 3 120)
– Дайте мне тридцать рублей из сейфа. Через две недели <i>верну</i> ...	– Дајте ми тридесет рубаља из сефа. <i>Враћам</i> за две недеље... (Д 3 127)
– Подожди, Ваня, и я <i>пойду</i> ! – обзывает.	– Причекај, Вања, и ја <i>идем</i> ! – Зове ме. (С ИД 79)
– Вода тут <i>не поможет</i> .	– Овде вода <i>не помаже</i> . (Д 3 127)
– Желаеть знать, откуда <i>придет</i> хана советской власти? Я тебе скажу. Хана <i>придет</i> от водки.	– Хоћеш ли да знаш одакле <i>потиче</i> суноврат совјетске власти? Рећи ћу ти. Суноврат <i>долази</i> од вотке. (Д.3.134)
– Пријатељу Тошо, <i>идем да видим</i> ко има унутра (...) (Ћ ДмТ 36)	– Друг мой, Тоша! <i>Пойду-ка взгляну</i> , кто живет в этом доме, (...)
У кући се осећам спутано – досећа се он. – Сутра <i>се окрећем</i> пејзажима. (П Аон 71)	В доме мне тесно, – решает он. – Завтра <i>возьмусь</i> за пейзажи.

У следећем примјеру презент несвршеног вида у преводу мијења значење главног дијела зависносложене реченице. У руском језику просто будуће вријеме је употребљено у значењу убијеђености говорника у неминовност будуће радње, дакле, у значењу футура, па е та облак могао бити употребљен *неће ми дозволити*.

Моряком пойти в загранку – сельсовет <i>не отпустит</i> ...	Да одем преко гране као морнар – <i>не дозвољава</i> ми сеоски совјет... (Д 3 118)
---	--

2.1.2. Просто будуће вријеме у одричним реченицама

У преводима запажамо занемаривање разлике у значењу конструкција *нећу* + инфинитив и *нећу* + *да* + презент. Разлике између њихових значења у српском језику, тј. индикативног значења будуће радње (*нећу* + инфинитив) и волунтативног значења (*нећу* + *да* + презент), као и упоређивање са еквивалентним конструкцијама у руском језику, као лингвистички и преводачки проблем биле су предмет истраживања [Стевановић, 1935: 282–288; Стевановић, 1953: 85–102; Стевановић, 1964: 601–602; Ивић, 1970, 43–53; Маројевић, 1977: 37–44; Маројевић, 1988: 72; Војводић, 1996: 173–185]. Негацијом глагола у облику простог будућег времена изражава се основно значење будуће радње која се неће извршити, уз додатно модално значење говорникове убијеђености да се радња неће десити. У футурском, основном значењу у српском језику употребљава се конструкција са инфинитивом.

Морам да се сакријем у ону велику пећину, тамо ме, ваљда, <i>неће наћи</i> . (Ћ ДмТ 34)	Спрячусь-ка вон в ту большую пещеру. Там они меня <i>не сыщут</i> .
– Ја ништа <i>нећу рећи</i> Весни ни оној другој, ни било коме, а ти ћеш написати писмо Меланији! (...) (О Гзљ 20)	– Я ничего <i>не скажу</i> ни Весне, ни той девочке, вообще никому не скажу. А ты все-таки попробуй написать письмо Мелании! (...) (20)
И я вынесу. ЖЕНА. Один <i>не сумеешь</i> . Трупы тяжелые.	И ја ћу је изнети... ЖЕНА: <i>Нећеш моћи</i> сам. Лешеви су тешки. (С К 359)

Без обзира на конкретно значење ових облика, ријеч је ипак о будућој радњи, па дакле, и говорникова сигурност се односи на неку радњу која треба или не треба да се деси у будућности. Пошто такво значење има и футур I, у следећем примјеру је он могао бити употријебљен умјесто презента несвршеног вида.

Бей во все колокола, по всему Лондону – никто в России головы <i>не поднимет</i> , все в блевотине и всем тяжело!..	Удри у сва звона, по читавом Лондону – нико у Русији главу <i>не подиже</i> , сви бљују и свима је мука!.. (Е М–П 81)
---	---

Друго значење негације простог будућег времена – да се нека радња не жели извршити, у српском језику изражава се негацијом краћег облика глагола *хтјети* + *да* + презент, а глагол *хтјети* је у таквој конструкцији синонимичан глаголу *жељети*. У преводима није свуда заступљен овај облик, па се индикативно и модално увијек не препознају.

– Я <i>не поеду</i> в аэропорт. Мы едем в травматологический пункт. А директора картины встретит Боря.	<i>Нећу</i> ни <i>да идем</i> на аеродром. Идемо на трауматолошко одељење. Директора фотографије ће дочекати Борја. (Д Ч 121)
--	---

– Я <i>не поеду</i> . Пусть они уезжают.	<i>Нећу отићи</i> . Нека оду они. (Д З 89)
--	--

– Еще раз говорю, <i>не поеду</i> .	– Још једном ти кажем, ја <i>нећу да идем</i> . (Д З 90)
-------------------------------------	--

– Слышь, Павло, за эту работу с бригадиром сто рублей, меньше <i>не возьму!</i>	– Чујеш, Павло, за тај посао од бригадира сто рубаља, мање <i>нећу да примим</i> . (С ИД 55)
---	--

Милена: Смири се, <i>нећу да те бијем</i> . (С Пп)	Милена: Я тебе ничего <i>не сделаю</i> .
--	--

2.1.3. Просто будуће вријеме у упитним реченицама

Просто будуће вријеме у упитним реченицама преводи се обликом футура првог, имперфективним презентом и конструкцијом *да* + презент.

Кто <i>решился</i> упрекнуть в аморализме ястреба или волка? Кто <i>назовет</i> аморальным болото, выюгу или жар пустыни?..	Ко <i>се усуђује</i> да због аморализма прекори јастреба или вука? Ко <i>ће рећи</i> да су аморални мочвара, мећава или пустињска жега?.. (Д 3 79)
---	--

– Сколько я <i>заработаю</i> ?	– Колико онда <i>зарађујем</i> ? (С ИД 89)
--------------------------------	--

– Где ее <i>возьмешь</i> ?..	– Где <i>да је нађеш</i> ?... (Д 3 118)
------------------------------	---

Вся 104-я бригада видела, как вводили Шухова, но никто слова не сказал: ни к чему, да и что <i>скажешь</i> ?	Читава 104. бригада видела је како су одводили Шухова, али нико не рече ни речи: ништа неће помоћи, па и шта <i>да кажеш</i> . (С ИД 10)
--	--

– Теплый зяблого разве когда <i>поймет</i> ?	– Зар <i>ће</i> онај у топлоти смрзнутог некад <i>да разуме</i> ? (С ИД 22)
--	---

Сљедећи примјери изјавних реченица са упитном интонацијом преведени су истим типом реченица са употребом имперфективног презента.

– Долго там <i>пробудете</i> ?	– Дуго <i>остајете</i> тамо? (Д 3 87)
--------------------------------	---------------------------------------

– <i>Возьмешься</i> за это дело?	– <i>Прихватиш</i> посао? (Д Ч 47)
----------------------------------	------------------------------------

Основно значење још неостварене радње у упитним реченицама истиче модалну употребу будућег времена, па одатле и могућ превод обликом потенцијала.

– Что вы <i>ответите</i> людям, которые называют вас кошунствующей сукой? – поинтересовалась корреспондентка (...)	– Шта <i>бисте одговорили</i> људима који вас називају поквареном кучком? – заинтересовала се дописница(...) (С 2017. 138)
--	--

Просто будуће вријеме се употребљава у посебној врсти упитних реченица последице модалне ријечи *может* или израза *может быть*. Таква конструкција употребљава се у реченицама које су по облику упитне, имају упитну интонацију, а имају значење предлога адресату да се изврши радња или тражење дозволе да говорник изврши радњу. Предлог адресату на српском језику изражава се конструкцијом *можда* + *да* + презент. Или још потпунијом, а самим тим и прецизнијом конструкцијом *можда би требало да* + презент.

– <i>Может, вытьем</i> кофе где-нибудь?	– <i>Можда да попијемо</i> кафу негде? (Д И 95)
---	---

– <i>Может, дяде Пете все расскажем?</i> – предложила Лена. (П П5 55)	– <i>Можда да све испричамо</i> чика Пећи? – предложи Лена. (39)
---	--

– Так я это... Цезарь Маркович... – шепелявит Шухов. – <i>Может, пойду?</i> – Конечно, конечно.	– Па ја сам... Цезаре Макаровичу... – шушка Шухов... – <i>Можда да одем?</i> – Наравно, наравно. (С ИД 118)
--	--

– Слушай, <i>может, мы устроимся</i> как-нибудь иначе?	– Слушај, <i>можда би требало да се договоримо</i> некако другачије? (С 2017. 32)
--	---

У руском језику слједећи примјер показује да се у истом значењу може употребити инфинитив, уз напомену да је цитирани превод погрешан. Реченицу којом се предлаже једном алкохоличару да престне да пије, требало је превести

Можда да оставиш (баталиш) алкохол? Шта мислиш о томе да престанеш да пијеш?

– Так, может, <i>завязать</i> ?	– Тако, може <i>да се заглави</i> ? (Д З 15)
---------------------------------	--

Футур I у сљедећем примјеру не изражава јасно значење предлога, већ више одговара типу изјавне реченице којом говорник изражава сумњу да ће се вршити или извршити будућа радња.

– <i>Может, посадят</i> его суток на двенадцать? Ради профилактики?	– <i>Можда ће га држати</i> дванаест дана у затвору? Превентивно? (Д И 69)
---	--

Свим наведеним реченицама изражава се најблажи, најучтивији предлог вршења радње који је условљен статусом учесника у говору, као и ситуацијом у оквиру које се предлаже извршење ситуације. Од различитог статуса адресата и адресанта зависи како ће се изразити предлог извршења радње – Идемо на кафу. Хоћете ли да попијемо кафу? Ово су реченице су са различитим степеном директно израженог предлога. Тип реченице – Можда да попијемо кафу?– није тако чест у српском језику као у руском. Као најиндиректнији начин да говорник предложи дату радњу адресату према којем постоји одређени степен дистанцираности и у комуникацији са којим нема мјеста директном позиву било би – Шта мислите о томе да попијемо кафу?

Забилежен је и један примјер употребе перфективног презента умјесто конструкције *да* + презент, такође, у значењу предлагања радње.

– Может быть, <i>заедете</i> прямо с товаром?	– Можда <i>свратите</i> право са робом? (Д Ч 14)
---	--

Међутим, тип реченица са перфективним презентом у српском језику био је већи предмет полемика када се нађе као изјавна, а не упитна реченица.

– Брижљиво упаковати сва четири огледала и ставити их надхват очију, <i>можда</i> изненада <i>затребају</i> . (П Аон 242)	– Бережно упаковать все четиры зеркала и поместить их в сфере досягаемости для глаз <i>на случай</i> экстренной <i>необходимости</i> . (263)
---	--

У српском језику различити су ставови поводом употребе глагола свршеног вида уз ријеч *можда* са везником *да* или без њега. Од става да се употреба конструкције *можда* *закасим* не препоручује у нормативном, књижевном језику језику и да је правилније рећи *можда ћу да закасим* [Пипер и др. 2005: 643] до супротног става М. Ковачевића који сматра да је модални прилог *можда* једини који омогућава употребу перфективног презента у значењу неизвјесности, односно искључења и најминималније компоненте говорникове увјерености да ће се дата радња остварити [Ковачевић, 2008: 199].

2.1.4. Просто будуће вријеме у условним реченицама

Просто будуће вријеме употребљава се у условним зависним реченицама у значењу услова који треба испунити да би се остварила радња изражена предикатом главне реченице. Простом будућем времену у руском језику одговара облик футура првог у српском.

(...) если лагерь почему на работу <i>не выйдет</i> , вольный тоже топит.	(...) ако логор због нечег <i>не изађе</i> и у недељу на рад, слободни грађанин ће заложити. (С ИД 43)
---	--

Прямо так и скажу, если <i>вызовут</i> ...	То ћу им отворено рећи, ако ме <i>позову</i> ... (Д 3 65)
--	---

– Если мы сейчас <i>остановимся</i> , это будет искусственно.	– Ако сад <i>станемо</i> , биће неприродно. (Д Ч 127)
---	---

– Если там <i>начнутся</i> перемены, я об этом раньше всех узнаю.	– Ако тамо <i>почну</i> промене, знаћу то пре свих. (Д И 83)
---	--

– Ес-сли ты слово <i>скажешь</i> , кровосос, – день последний живешь, помни!	– Ако још једну реч <i>прозбориш</i> , крвопијо, памти да ти је ово последњи дан! (С ИД 88)
--	---

А в Петушках – в Петушках я обещаю поделиться с вами секретом «иорданских струй», если <i>доберусь</i> живым; если милостив бог.	А у Петушкама – обећавам да ћу са вама у Петушкама поделити тајну "јорданског врела", ако <i>стигнем</i> жив; ако Бог буде тако милостив. (Е М–П 71)
--	--

Еще раз если <i>сойдется</i> – снимать будут часовых с вышек.	Ако <i>се</i> још једном <i>поклопи</i> , повући ће стражу са осматрачница. (С ИД 104)
---	--

Станика је шугава ако у уторак <i>не скува</i> сарму. (О Гзљ 13)	Станика просто психует, если почему-нибудь во вторник <i>не приготовит</i> голубцы.
--	---

Двовидски глагол *видјети* у следећем примјеру има значење свршеног вида и може да се замијени синонимима *угледати*, *запазити* – Ако те *угледају* (*запазе*) са мнош, (...)

– Если тебя со мной <i>увидят</i> , будешь неприятности иметь.	– Ако те <i>виде</i> са мнош, имаћеш непријатности. (Д И 91)
--	--

Облици перфективног презента из условних реченица у следећим примјерима преведени су глаголима свршеног вида уз везник *кад* који је типичан везник за временске реченице мада може да се нађе и у условним реченицама.

Хочу – уеду, <i>передумаю</i> – вернусь.	Кад пожелим – одлазим, кад <i>се предомислим</i> – враћам се. (Д И 99)
--	--

С ним <i>поддашь</i> – опохмеляться будешь в милиции.	Кад <i>крнеш</i> са њим, отрезниш се у милицији. (Д 3124)
---	---

– Я прочитал у Ивана Бунина, что рыжие люди, если <i>выпьют</i> , – обязательно краснеют...	– Прочитао сам код Буњина да риђи људи кад <i>попију</i> обавезно поцрвене... (Е М–П 77)
---	--

Асиндетским условним реченицама изражава се услов помоћу одговарајуће интонације, без везника *если, ако*. Само је први примјер у српском језику преведен асиндетском реченицом.

Ну вот, я же знал, что говорил: <i>пойдешь</i> направо – обязательно <i>попадешь</i> на Курский вокзал.	Па ето, знао сам шта сам говорио: <i>поћеш</i> десно – обавезно <i>доснеш</i> до Курске станице. (Е М–П 12)
---	---

А <i>упрешься</i> – переломишься.	Ако <i>се успротивиш</i> – сломиће те. (С ИД 45)
-----------------------------------	--

(...) <i>не выкусишь</i> – не выпросишь.	(...) <i>ако не загризеш</i> – нећеш појести. (С ИД 48)
--	---

За лишнюю голову <i>распишешься</i> – своей головой заменишь.	Ако <i>се потпишеш</i> за сувишну главу – својом ћеш главом платити. (С ИД 34)
---	--

Одной головы за проволокой <i>не достанет</i> – свою голову туда добавишь.	Ако <i>нестане</i> само једна глава изван жице – своју главу подмећи. (С ИД 33)
--	---

<i>Продует</i> , как класть будем. А за начатую кладку <i>зайдешь</i> , <i>укроешься</i> – ничего, теплей намного.	Ако нас <i>пробије</i> , како ћемо да зидамо? Али ако <i>заобиђеш</i> иза започетог зида, ако се <i>заклониш</i> – ништа ти неће бити, много је топлије. (С ИД 57)
--	--

Десять минут подожду, <i>не придете</i> – я и в барак.	Почекаћу десетак минута, ако и <i>не дођете</i> , ја ћу у бараку. (С ИД 109)
---	---

<i>Захочет</i> – позвонит.	Ако <i>хтедне</i> , позваће је телефоном. (Д И 108)
----------------------------	---

Употребом имперфективног глагола *грејати* изгубљено је значење резултата које је изражено глаголом свршеног вида са префиксом *на-* у руском језику.

<i>Не нагреем</i> – померзнем (...)	Ако је <i>не грејемо</i> – смрзнућемо се (...) (С ИД 48)
-------------------------------------	--

2.1.5. Просто будуће вријеме у временским реченицама

Временске реченице са везником *когда* и глаголом свршеног вида означавају да ће радња главне реченице уследити после радње временске реченице. Просто будуће вријеме у зависним реченицама у руском језику има еквиваленте футур II или перфективни презент у значењу футура II – *Када будем махнуо руком, крени поред зида*. Осим везника *когда*, *када*, временске реченице имају и везнике *пока*, *док*.

– Когда я <i>махну</i> рукой, двигайся вдоль стены.	– Када <i>махнем</i> руком, крени поред зида. (Д Ч 40)
---	--

(...) и ја је упитах шта ће јој њени рећи када <i>се врати</i> кући. (О Гзљ 17)	(...) и спросил, што ей будет, когда она <i>вернется</i> домой. (18)
---	--

Когда их <i>наберется</i> гора на столе – перед новой бригадой кто-нибудь смахнет, и там	Кад их <i>се</i> на столу <i>накупи</i> гомила – испред нове бригаде неко збрише, па их тамо по
--	---

они дохрястывают на полу.	поду докрцавају. (С ИД 16)
---------------------------	----------------------------

У следећем примјеру временске реченице везник *как* синоним је везника *как только* и означава минималан интервал између радње зависне и радње главне реченице. Његов еквивалент у српском језику је везник *чим* за временске зависне реченице којима се изражава радња извршена прије радње главне реченице:

Конвой как к лагерю <i>подведет</i> , тут и скомандует: (...)	Кад нас патрула до логора <i>доведе</i> , онда изда команду: (...) (С ИД 99)
--	--

У конкретном примјеру ријеч је о врсти постериорних реченица са значењем непосредне постериорности (имедиатности). У наведеном преводу са везником *кад* ово значење није заступљено, не само због тога што везник *кад* недовољно јасно изражава значење имедиатности, већ и због тога што се то значење подржава и у главној реченици конкретизаторима типа: *у том тренутку, одмах*. Реченица се може трансформисати у – Само што нас патрула доведе до логора, одмах изда наредбу – (...) или – Чим нас патрула доведе до логора, одмах изда команду (...)

Као и условне реченице, тако и временске зависне реченице могу да се граде без везника.

Закон здесь был простой: <i>кончишь</i> – уйдешь.	Закон је овде био једноставан: <i>завршиш</i> – идеш. (С ИД 12)
---	---

– (...) не спеши, деньги есть, <i>заработаешь</i> – отдашь...	– (...) не жури, пара има, кад <i>зарадиш</i> – вратићеш... (Д 3 65)
---	--

– <i>Заработаешь</i> , – говорил Фима, – отдашь с процентами...	– Кад <i>зарадиш</i> – говорио је Фима – вратићеш са каматом... (Д И 47)
– <i>Отдашь</i> – тогда поговорим.	– Кад <i>вратиш</i> , онда ћемо да разговарамо. (Д 3 43)

2.2. Сложено будуће вријеме

2.2.1. Значење трајања радње

Облик сложеног будућег времена у руском језику гради се од простог будућег времена помоћног глагола *быть* и инфинитива глагола несвршеног вида. Сложено будуће вријеме има неколико значења која проистичу из значења несвршеног вида, али је свим значењима заједничка временска локализација радње која ће отпочети и трајати након тренутка говора.

У српском језику у простим и главним реченицама овом облику одговара футур I глагола несвршеног вида који се гради од презента глагола *хтјети* + инфинитива несвршеног вида.

В дальнейшем она <i>будет проявляться</i> еще настойчивее. И даже перерастет в нажим.	Касније <i>ће</i> је <i>испољавати</i> још наметљивије. Да ће се претворити чак и у притисак. (Д З 16)
---	--

— Всё равно, — ответил Фред, — <i>будеши</i> сорок минут <i>дожидаться</i> , когда тебе принесут чебуреки на маргарине.	— Свеједно — рекао је Фред — четрдесет минута <i>ћеш чекати</i> да ти донесу чебурек на маргарину. (Д Ч 23)
---	---

Сложено будуће вријеме се може превести и обликом презента глагола *хтјети* + *да* + инфинитив несвршеног вида.

— Но там же, — говорю, — <i>будет стоять</i> весь цвет Ленинграда!	— Али, тамо <i>ће</i> — кажем — <i>да стоји</i> сав крем Лењинграда! (Д Ч 37)
--	---

— Как ты <i>будеши жить</i> в Израиле? Ведь там одни евреи!	— Како <i>ћеш да живиш</i> у Израелу? Па, тамо су све сами Јевреји! (Д И 38)
---	--

Вот демобилизуюсь и <i>буду</i> часами <i>гулять</i> по улицам.	Кад се демобилишем, сатима <i>ћу да шетам</i> улицама. (Д Ч 67)
---	---

Значење трајања радње није садржано само у граматичком облику сложеног будућег времена већ и у лексичком значењу глагола. Сви наведени глаголи: *проявляться, дожидаться, стоять, жить* као дуративни глаголи означавају трајање радње, њен процес. У дефиницијама неких од ових глагола јасна је компонента непрекидног трајања радње *дожидаться* – ждати до тех пор, пока не придет тот, кого ждуг, не появится (не наступит) то, чего ждуг.

2.2.2. Значење понављања радње

Сложено будуће вријеме употребљава се у значењу радње која ће се понављати у будућности. И ово значење се преводи обликом футура I. Глагол *платить* у руском језику је глагол несвршеног вида и преводи се глаголом *плаћати*. Глагол свршеног вида *платити* у руском језику у зависности од контекста може да има неколико еквивалената: *заплатить* (за что); *оплатить* (что), *расплативаться*.

– А сколько мне <i>будут платить</i> ?	– А колико <i>ћете</i> ми <i>плаћати</i> ? (Д И 59)
--	---

А долг за телевизор <i>буду</i> регулярно и спокойно <i>погашать</i> в течение года.	А дуг за телевизор <i>ћу</i> регулярно ⁶ и мирно <i>да отплаћујем</i> током године. (Д Ч 123)
--	--

Тысячу раз <i>буду падать</i> в эту яму. И тысячу раз <i>буду умирать</i> от страха.	Хиљаду пута <i>ћу падати</i> у ту рупу. И хиљаду пута <i>ћу умирати</i> од страха. (Д З 76)
--	---

Так вот, мы <i>будем собирать</i> ее, <i>хранить</i> и <i>продавать</i> ...	Ето тако, ми <i>ћемо да је сакупљамо, чувамо и продајемо</i> ... (Д И 96)
---	---

⁶ У наведеној реченици прилог *регулярно* значи – редовно (отплаћивати дуг).

Будут теперъ <i>штамповать</i> эти креповые носки – миллион пар в секунду...	Сад <i>ће</i> да <i>штаницују</i> те чарапе од крепа – милион пари у секунди... (Д Ч 25)
--	--

(...) довека <i>ћеш кијати</i> на оца и <i>зевати</i> на мајку. (П Усв 16)	(...) до старости <i>будеши чихаць</i> по-отцовски, а <i>зевать</i> по-матерински...
--	--

Неки примјери не могу се сврстати са сигурношћу ни у групу глагола са значењем понављања радње, али ни са фактичким значењем.

Ничего он не болен, <i>опер</i> его оставил. Опять <i>будет стучаць</i> на кого-то.	Није он уопште болестан, <i>оперативац</i> га је задржао. Опет <i>ће</i> некога да <i>откуцава</i> . (С ИД 27)
---	--

Двовидски глагол *телефонирати* у контексту обећања да ће се одржавати контакт (у конкретном контексту опраштања на дужи период), а не најаве једног позива, дакле, употријебљен је као глагол несвршеног вида – итеративно. Па и да је одабран глагол *звати* уз допуну *телефоном* или без ње, такође не би конкретније био изражен несвршени вид понављање радње.

- Я буду <i>звонить</i> .	<i>Телефонираћу</i> ти. (Д З 107)
---------------------------	-----------------------------------

У наведеној реченици ван контекста граница између значења понављања радње и значења једне будуће радње не би била јасно изражена. У руском језику овом реченицом може да се најави конкретан један позив телефоном, у значењу будуће радње која ће се сигурно остварити.

У значењу одлуке да се врши радња употријебљено је сложено будуће вријеме у сљедећој реченици.

– Будем <i>откачивать</i> , Василий Петрович! – бодро воскликнул он, вытирая лапу о	– <i>Испумтаћемо</i> , Василије Петровичу! – живахно је узвикнуо, бришући шапу о
---	--

штаны. – Зря мы, что ли, движок тащили? И бензина у нас – залейся.	панталоне. – Нисмо узалуд вукли мотор? И бензина имамо колико треба! (С 2017. 202)
--	--

Због преплитања основног и модалног значења, ови примјери се налазе на граници између двије групе глагола.

2.2.3. Фактичко значење у потврдним и одричним реченицама

Сложено будуће вријеме има значење радње у којем није приоритетно њено трајање у будућности нити њено понављање, већ је ријеч о фактичком значењу несвршеног вида. О овом значењу несвршеног вида М. Ивић, ослањајући се на став Ј. Падучеве, каже да он може да искаже радњу која је егзистенцијално конципована, тј. представљена као постојећи факат [Ивић, 2001: 3]. Терминима *опште-фактичко* или *конкретно-процесуално* значење Д. Војводић именује значење процесуалности [Војводић, 2007: 164].

У потврдним реченицама изражава се модално значење убијеђености говорника да ће се радња десити у будућности. У слjedeћем примјеру говорник замишља посјету љекара и слијед његових поступака. Сваку од појединачних радњи, љекар ће извршити једном.

Я школьник, у меня температура. (...) Я жду врача. Он <i>будет садиться</i> на мою постель. <i>Заглядывать</i> мне в горло. <i>Говорить</i> : «Ну-с, молодой человек». Мама <i>будет искать</i> для него чистое полотенце.	Основац сам, имам температуру. (...) Очекујем лекара. Он <i>ће да седне</i> на моју постелу. <i>Завириће</i> ми у грло. <i>Рећи ће</i> ми: „Па, младићу...“ Мама <i>ће да тражи</i> чисти пешкир за њега. (Д Ч 72)
---	---

Управо због израженог модалног значења убијеђености да ће се радња вршити на одређени начин, преводилац није инсистирао на употреби несвршеног вида и већину глаголских облика је превео футуром I глагола свршеног вида. Једини глагол

несвршеног вида у преводу *тражити* по свом лексичком значењу подразумева радњу која обично дуго траје.

И у следећем примјеру сложено будуће вријеме у инверзивном облику изражава убијеђеност говорника у вршење радње, а то значење се преноси и обликом перфективног презента *отрезниш се*.

С ним поддашъ – <i>опохмеляться будешъ</i> в милиции.	Кад кренеш са њим, <i>отрезниш се</i> у милицији. (Д З 124)
---	---

Вечеру носимо у Богомиловом кларинету, <i>заложићемо се</i> мелодијама. (П Аон 199)	Наш ужин содержится в кларнете Богомила, вечером <i>будем питаться</i> мелодиями.
---	---

Убијеђеност говорника да ће се радња вршити у будућности изражава се сложеним будућим временом са помоћним глаголом у постпозицији.

Не то страшно, что темно, а что ушли все, недосчитаются его одного на вахте, и <i>битъ</i> <i>будет</i> конвой.	Није то страшно што је мрак, него што су сви отишли, неће га избројати на стражи, па <i>ће</i> патрола <i>да бије</i> . (С ИД 95)
---	---

- <i>Записывать</i> <i>будете</i> вы. Я близорук.	-Ви <i>ћете да записујете</i> . Ја сам кратковид. (Д З 49)
---	--

Еще раз если сойдется – <i>снимать</i> <i>будут</i> часовых с вышек.	Ако се још једном поклопи, <i>повући ће</i> стражу са осматрачница. (С ИД 104)
--	--

Укупна семантика сложеног будућег времена са основним и модалним значењима присутна је у сликовитом одломку из Петровићевог *Атласа описаног небом*.

На сцену ће ступити нова уметност –	На сцену вступит новое искусство –
-------------------------------------	------------------------------------

уметност воајеризма! Уметничка дела <i>ће</i> <i>посматрати</i> публику. (...) Речи литературе <i>ће</i> <i>уходити</i> душе у људима. (...) Сlike <i>ће</i> <i>плодити</i> слике у главама посетилаца. Уметничка дела <i>ће</i> <i>волет</i>и, <i>кажњавати</i>, <i>обљубивати</i>, <i>терати</i> у дубине или висине људска тела или душе, (...) (П Аон 104)	искусство вуайеризма! Произведения искусства <i>будут рассматривать</i> публику. (...) Слова литературы <i>будут следить</i> за человеческими душами, (...) Картины в головах посетителей галерей <i>будут рождать</i> новые картины. Произведения искусства <i>будут любить</i>, <i>наказывать</i>, <i>насиловать</i>, <i>загонять</i> в глубины или <i>возносить</i> на высоты человеческие тела и души (...)
---	--

У следећем примјеру употријебљен је глагол *прослушивать* који може бити и дуративан и итеративан. Пошто је ријеч о провјери радних способности водича у Михайловском, глагол може да означава једну провјеру, значи да је употријебљен као дуративан или више провјера (екскурзија) током тог дана и тада је итеративан.

– Завтра вас <i>будут прослушивать</i> , – сказала Галина.	– Сутра <i>ћу</i> вас <i>слушати</i> – рекла ми је Галина. (Д 3 57)
--	---

Облик 1. лица једнине *ћу слушати* није адекватан превод руске неодређеноличне реченице, па се значење неодређености вршиоца радње могло пренијети употребом неодређене замјенице *неко*. Овакав превод је адекватнији јер је говорнику познат вршилац радње, али га ставља у други план. Реченица – Сјутра ћете бити саслушани – као још један начин превођења неодређеноличних реченица, у овом случају, без обзира на промјену вида глагола, одговарала би административном стилу у којем је реченица употријебљена.

Конструкција *тюрма плакатъ будет* у следећем примјеру означава да ће Шухов недостајати затвореницима када изађе из затвора (због његове домишљатости) и није облик фразеологизма *тюрма плачет* (*по ком, о ком*) у значењу – кто-либо давно заслуживает тюремного заключения. Постоји архаична варијанта овог фразеологизма *острог плачет* (*по ком, о ком*).

Без тебе ж <i>тюрьма плакать будет!</i>	Без тебе <i>ће робија да плаче.</i> (С ИД 93)
---	---

У одричним реченицама, негацијом сложеног будућег времена, изражава се увјерење говорника да се радња у будућности неће вршити. У српском језику такво значење се изражава конструкцијом *нећу* + инфинитив и има индикативно значење будуће радње.

Скини му ове ципеле, па више <i>неће бити</i> буке. (Ћ ДмТ 38)	Сними с него башмаки, он <i>шуметь не будет.</i>
--	--

Ово је основно значење сложеног будућег времена и треба га разликовати од модалне (волунтативне) употребе овог глаголског облика. Облици сложеног будућег времена у руском језику употребљавају се у значењу намјере да се радња врши, а у одричним реченицама – одсуства такве намјере, па и категорично одбијање радње од стране говорника. Такво значење често је маркирано не само постпозицијом помоћног глагола, већ и појачаном интонацијом, чиме се додатно истиче емоционални карактер овако употријебљеног сложеног будућег времена. Осим значења намјере, овим обликом изражава се и значење жеље да се радња врши или не врши, па је сложеном будућем времену синонимична конструкција са волунтативним значењем (*не*) *хочу* + инфинитив. Разграничавање значења намјере и жеље врши се на основу контекста. У српском језику еквивалентне су конструкције за изражавање волунтативности *хоћу* (*нећу*) + *да* + презент свршеног или несвршеног вида.

Ја ово <i>нећу да једем.</i> (С Пп)	АНДРИЈА: Я это <i>есть не буду.</i>
-------------------------------------	-------------------------------------

(...) если у вас нет справки от доктора, я <i>целовать</i> вам руки <i>не буду</i> ".	(...) ако немате потврду од доктора, ја вам <i>нећу љубити</i> руке. (В ИЧ 204)
А пить не обязательно. <i>Пить</i> мы <i>не будем.</i>	А не морамо пити. <i>Нећемо да пијемо.</i> (Д Ч 126)

Изражавајући значење намјере, односно њеног одсуства, сложено будуће вријеме би се могло замијенити конструкцијом *(не)собираться + инфинитив (есть не собираюсь, целовать вам руки не собираюсь, пить мы не собираемся)*.

Препоручљиво би било у преводима прецизније пренијети значење намјере или жеље да се врши радња, па је реченицу из следећег примјера требало превести *не жели, нема намјеру да дежура, пази, а не – не може стално да пази*.

Милиция скажет, что <i>дежурить</i> около нас <i>не будет</i> .	Полиција ће рећи да <i>не може</i> стално да пази нас. (С К 349)
---	--

О улози категорије вида у значењу датих конструкција Д. Војводић наводи да је за изражавање значења намјере својствена употреба свршеног вида, а за жељу – употреба несвршеног вида [Војводић, 1996: 181]. У наведеним примјерима употребијени су глаголи несвршеног вида јер је ријеч о трајању радње (*јести, пити*) или о њеном понављању (*љубити*). У посљедњем примјеру глагол *дежурить* у значењу има компоненту 'дуго' – находится где-л. долго, неотлучно, выполняя какие-л. обязанности с какой-л. целью.

Глагол несвршеног вида *убивать* у следећим примјерима употребијен је у значењу намјере вршиоца да оствари радњу (пошто је ријеч о једном објекту радње, глагол *убивать* може да се употреби само у дуративном значењу, а не и итеративном). Несвршени вид, дакле, условљен је значењем намјере облика сложеног будућег времена, а не категоријалним значењима несвршеног вида (дуративност и итеративност). У српском језику значење намјере да се изврши непонављана радња изражава се свршеним видом, па одатле разлика у категорији вида у руском и српском језику.

Видит, <i>убивать</i> его сейчас <i>не будут</i> .	Види да га <i>неће</i> сад <i>убити</i> . (С ИД 88)
--	---

Он ведь <i>убить</i> меня собрался, но не успел.	Он је, знате, намеравао да ме убије, али није
--	---

Привел вот домой. Тут, наверно, <i>убивать</i> <i>будет</i> .	стигао. И ево, довео ме је кући. Вероватно <i>да</i> ме овде <i>докрајчи</i> . (С К 348)
---	--

Конструкција са инфинитивом (умјесто *да* + перфективни презент) има значење говорникове убијеђености да се радња неће десити у будућности, а прецизнији превод би био – да не желе сада да га убију.

Категоричност одбијања радње може бити додатно изражена у контексту, дакле, не само обликом сложеног будућег времена. Такву функцију у сљедећем примјеру има перфективни презент *не подумаю*.

Может быть, стоит... – И не подумаю! – отрезала Тамара. – <i>Не буду брать отпуска</i> , не уеду из страны, не передам бизнес в управление наемным людям.	Можда би требало... – Не пада ми на памет! – одсекла је Тамара. – <i>Нећу ни да узмем одмор</i> , ни да одем из земље, ни да предам посао на управљање унајмљеним људима. (С 2017. 244)
--	---

2.2.4. Сложено будуће вријеме у упитним реченицама

Модално значење намјере присутно је и у упитним реченицама са сложеним будућим временом. Уколико се упитне реченице формирају без упитних ријечи – замјеница, прилога, израза, онда у њима није приоритетно добијање информације о начину вршења радње (трајање или понављање) у будућности, већ да ли ће се радња уопште вршити или не. Према томе, ријеч је о типу општих питања, а не посебних. Без обзира на то што у односу на руски језик у српском језику нијесу толико честе упитне реченице које по структури одговарају изјавним, у преводима запажамо изјавне реченице са упитном интонацијом. Сложено будуће вријеме је преведено футуром I.

<i>Будете</i> у нас <i>работать</i> ?	<i>Радићете</i> код нас? (Д 3 29)
---------------------------------------	-----------------------------------

– И <i>будете</i> <i>продолжать</i> работу?	– И <i>наставићете</i> са послом? (Д З 127)
---	---

А ты не <i>будеши</i> <i>сердиться</i> ?	А ти <i>нећеш</i> да се <i>љутиши</i> ? (Д И 41)
--	--

<i>Будем</i> <i>говорить</i> об интерьере?	<i>Причаћемо</i> о стану? (С К 348)
--	-------------------------------------

Сљедећи примјер је преведен презентом глагола у оквиру израза *имати/немати против*.

– Ты не <i>будеши</i> <i>возражать</i> , если я продам свою золотую цепочку?	– <i>Немаиш</i> ништа <i>против</i> да ја продам свој златни ланичић? (Д З 109)
--	---

У сљедећим примјерима са упитном рјечцом *ли* или упитним замјеницама и прилозима у српском језику употрејебљени су глаголи свршеног вида. Довидски глагол *чути* у сљедећем примјеру је глагол свршеног вида.

Декламацију <i>будете</i> <i>слушать</i> ?	<i>Хоћете</i> ли да <i>чујете</i> рецитацију? (П 5П 9)
--	--

<i>Хоћемо</i> ли <i>вечерас</i> <i>преноћити</i> међу сенкама. (П Аон 126)	Сегодня <i>опять</i> <i>будем</i> <i>проводить</i> <i>ночь</i> среди теней?
--	---

– <i>Будете</i> <i>чего-нибудь</i> <i>заказывать</i> ?	– Да ли <i>ћете</i> нешто <i>наручить</i> ? (Е М–П 15)
--	--

– Ну как, надумали? <i>Будете</i> <i>брать</i> что-нибудь?	– Па, шта сте одлучили? <i>Хоћете</i> ли нешто <i>узети</i> ? (Е М–П 15)
--	--

– Ну так ты <i>сдаваться</i> <i>будеши</i> ? – допытывался лейтенант.	Дакле, како <i>ћеш</i> да се <i>предаиш</i> ? – распитивао се поручник. (В ИЧ 188)
---	--

У свим примјерима у руском језику упитне реченице имају логички акценат на глаголима у облику сложеног будућег времена, па се питање односи на то да ли ће

адресат вршити дату радњу или не. Тако је требало разумјети и посљедњи наведени примјер, па према томе није требало употребљавати упитни прилог *како*, јер се и у овој реченици питање односи да ли адресат има намјеру да се преда или не, а не начин вршења радње.

У питањима овог типа В. А. Бјелошапкина сматра кључним лексичко значење глагола, а конкретно да ли се глаголом означава радња коју је лако извршити или не. Значење упитних реченица које је навела суштински се разликују – *Вы будете гасить пожар?* – (да ли ће се радња уопште вршити) и – *Вы погасите пожар?* – (да ли ће се остварити резултат радње) [Белошапкина, 1997: 543]. Пошто у нашим примјерима не уочавамо лексеме сличног значења, не можемо анализирати конкуренцију видова.

Значењу да ли ће се нешто десити или не Р. Маројевић је анализирао у упитним реченицама са упитном рјечцом *ли*, типа – *Будете ли вы стрелять или нет?* У таквим упитним реченицама сложено будуће вријеме има футурско значење [Маројевић, 1977: 41].

Сложено будуће вријеме се употребљава и у упитним реченицама са одговарајућим упитним ријечима. У том случају је акценат управо на њима јер се жели добити информација о једном сегменту ситуације (*чиме, како*), па је то тип посебних, а не општих питања.

Почаще задавать себе вопрос – а чем я буду <i>расплачиваться</i> ?	Да што чешће поставља себи питање: а чиме ћу то да платим? (Д И 25)
--	---

Веселый нрав, здоровье, красота – чего мне это <i>будет стоить</i> ?	Весела нарав, здравље, лепота – колико ће ме то коштати? (Д И 24)
--	---

У сљедећој упитној реченици сложено будуће вријеме је преведено конструкцијом *да* + презент свршеног вида, чиме је изостављено значење понављања радње. Акценат је на упитној замјеници *что*, а понављање радње је у другом плану.

– Не исключено, что тебе зададут и другие	– Није искључено да ће ти поставити и
---	---------------------------------------

вопросы. (...) – Что же я буду <i>отвечать</i> ?	друга питања. (...) – А шта <i>да одговорим</i> ? (Д Ч 75)
---	---

Модално значење које се приписује сложене будућем времену је значење морања у експресивним упитним реченицама, које су такве да не захтијевају одговор адресата, већ служе да говорник изрази негативан став према могућој ситуацији.

Ты не работаешь, гад, а я из-за тебя голодным <i>сидеть</i> буду?	Ти, гаде, не радиш, па ја због тебе <i>да</i> <i>гладујем</i> ? (С ИД 52)
--	--

Логички акценат је на помоћном глаголу *быть*, а ово значење је још израженије уколико је помоћни глагол у постпозицији.

2.2.5. Конструкција *стать* + инфинитив

Посебна конструкција у руском језику са значењем почетка вршења радње у будућности састоји се од глагола *стать* и инфинитива глагола несвршеног вида. Глагол *стати* је глагол свршеног вида у руском и српском језику и има седам значења од којих је у овом контексту нама најбитније б.а. почети (са инфинитивом или презентом и везником «да», о каквој радњи или збивању), б. (са гл. именицом као субјектом) отпочети, настати. У руском и српском језику глагол *стать* – *стати* су различито лексикографски представљени. Осим значења које је већ наведено, једно од значења глагола *стати* је 3.а. зауставити се, не ићи даље. б. Престати. в. Запети, прекинути рад, престати функционисати. Појављивање супротних значења у оквиру семантичке структуре једне исте ријечи (*престати* – *почети*) назива се *енантиосемија*. Руски глагол *стать* у рјечницима руског језика представљен је као хомоним, у складу са тезом да појављивање супротних значења једне исте ријечи доводи до стварања различитих ријечи, тј. хомонима: *стать*¹ – 2. Остановиться, прекратить движение. *Стать*² – вспомогательный глагол со знач. начала действия или перехода от одного действия к другому, в буд. вр. – со знач. собственно будущего.

Конструкцији *стать* + инфинитив у српском језику одговара футур I, а уколико је ријеч о почетку вршења радње у будућности, онда се може превести конструкцијом – футур глагола *почети* + да + презент.

Что он <i>станет говорить</i> , нетрудно было догадаться заранее. (...) Какую только, интересно, она <i>станет петь</i> песенку?	А и раније се било лако досетити шта <i>ће</i> он <i>рећи</i> . (...)Занимљиво је само коју <i>ће</i> песму она <i>почети</i> да му <i>пева</i> ? (Р Жип 111)
---	--

Без обзира на то што се глагол *стать* употребљава као синоним глагола *быть* и са инфинитивом гради сложено будуће вријеме, у основном значењу те категорије времена – вршити неку радњу у будућности, овај глагол не мора да буде лишен семантике почетка вршења радње. Веома је тешко разграничити да ли је ријеч о сложеном будућем времену или о значењу почетка вршења радње, јер се и у другом значењу ради о категорији будућег времена – глагол *стать*, као глагол свршеног вида, гради просто будуће вријеме. У случајевима у којима нас ванјезичка стварност по логици упућује да није ријеч само о почетку радње могуће је компоненту 'почетак' елиминисати. У рјечнику се наводи слједећи примјер – *Вели все сюда подать. Мы станем ужинать на воздухе. (Тургенев)*. Дакле, ријеч је о томе да ће лица *вечерати напоље*, а не *почети вечерати напоље*.

Када се синтагма *стать* + инфинитив употребљава у значењу сложеног будућег времена могућа је њена употреба са прилошким одредбама за вријеме које упућују на дуже трајање радње (*всю ночь*) или на понављање радње (*каждый день*).

Глагол *стать* у употреби са инфинитивом има модално значење – бити спреман да се нешто ради, жељети нешто радити или имати у плану неку радњу. Пошто се ова синтагма често користи у негацији, значи и одсуство жеље, спремности или плана да се радња врши или изврши. У Сря, Тсря и Ксря забиљежени су слједећи примјери – Не стану тебя слушать. Он не станет давать тебе денег. Я не стану тебя уговаривать. Честа је употреба наведене синтагме у инверзивном облику инфинитив + не *станет*.

Он знал, что каждый день <i>таскать</i> пешню в деревню и обратно никто <i>не станет</i> , (...)	Знао је да нико <i>неће</i> сваки дан <i>вући</i> ћускију у село и натраг (...) (Р Жип 93–94)
--	---

У следећем примјеру ријеч је о ироничној тврдњи, па иако употријебљена у потврдном облику, синтагма има значење *неће жељети, хтјети да слуша*. Модална значења руског глагола *стать* лако се уочавају и у следећим примјерима.

–Рега-рега, гле ти њега! Зар ти мислиш да <i>ћемо</i> ми <i>пјевати</i> у овако лоше освијетљеној дворани?! (Ћ ДмТ 30)	– Ква-ква-ква, луна-то какова! Думает, что мы и вправду <i>станем петь</i> в столь слабо освещенном зале!..
--	---

Јер, ко <i>ће проверавати</i> јесу ли доиста играли или не? (П Усв 49)	Ведь кто <i>станет проверять</i> , действительно они играли этот спектакль или нет?
--	---

Правда, членские взносы не плачены с апреля, но кто <i>станет разбираться</i> в тонкостях?	Додуше, чланарина није плаћена од априла, али ко <i>ће да се бави</i> тим финесама? (В ИЧ 236)
--	--

У следећим примјерима конструкцији *стать* + инфинитив одговара конструкција *да* + презент несвршеног вида.

– Зар ти, чича, мислиш да смо ми баш толики сомови па <i>да ловимо</i> тамо неког мачка у цаку? (Ћ ДмТ 18)	– Ах, дед, дед, неужели ты думаешь, что я, сам Сом, настолько глуп, что <i>стану связываться</i> с каким-то котом в мешке!
--	--

–Шта кажеш, зар <i>да псу помоћ указујем</i> ?! – зачуди се Тошо. – Кад си ти још чуо да мачак помаже псу? (Ћ ДмТ 30)	– Не думаешь ли ты, – спросил Тоша, – что я <i>стану</i> ей <i>помогать</i> ? Да слыхано ли, чтобы кот собаку выручал?
---	--

Он, конечно, первым делом нас с тобой всю	Није му ваљда најпрече <i>да</i> тебе и мене целу
---	---

ночь <i>станет слушать</i> , какие мы ему сказки расскажем, а про Лизу забудет.	ноћ <i>слуша</i> , да му којекакве приче причамо, а на Лизу да заборави. (Р Жип 78)
---	---

Још једно значење сложеног будућег времена анализиране синтагме може се прецизирати као прелазак са једне радње на другу радњу. У овом ширем значењу садржано је значење почетка вршења радње.

У српском језику глагол *стати* са инфинитивом у значењу почетка вршења радње је архаичан. У језику савременијих писаца чија дјела су одабрана за основни корпус скоро да није ни заступљен.

<i>Станем да шиштим и брундам</i> као авион, који губи висину. (П Аон 136)	<i>Начинаю сипеть и урчать</i> , как самолет, резко теряющий высоту.
--	--

2.2.6. Сложено будуће вријеме у условним реченицама

Глаголу у облику сложеног будућег времена у зависним условним реченицама одговара облик футура II, који се гради од презента глагола *бити* и радног глаголског придјева.⁷

– Если каждый <i>будет заботиться</i> только о своих детях, Россия погибнет.	– Ако свако <i>буде бринуо</i> само о својој деци, Русија ће пропасти. (Д И 57)
--	---

У сљедећем примјеру сложено будуће вријеме је преведено футуром II глагола свршеног вида.

⁷ У овом раду ограничићемо се на оним облицима футура II чија је друга компонента радни глаголски придјев, а не и трпни глаголски придјев, јер смо у и руском језику ограничили предмет истраживања на облик сложеног будућег времена: *быть + инфинитив*.

Ты, если <i>будеши</i> замуж <i>выходить</i> , усынови меня.	Кад <i>се будеш удала</i> , усвоји ме. (Д И 80)
---	---

Ако <i>не будем пазио</i> , провешћу лето бубајући. (О Гзљ 33)	Если не <i>возьму себя в руки</i> , придется целое лето сидеть над книгами. (34)
---	---

Исти однос свршених и несвршених глагола могућ је и у супротном смјеру са српског језика на руски језик. У првом примјеру условне реченице умјесто везника *ако* употријебљена је рјечца *ли* у позицији послије помоћног глагола.

<i>Буде ли</i> ме <i>хтио</i> мишји народ, примићу се за војводу – скромно рече миш пророк. (Ћ ДмТ 40)	– Значит, если мышиный народ <i>порешит</i> , то быть мне королевой, – скромно ответила мышь-гадалка.
--	---

У руском језику условне реченице са сложеним будућим временом такође могу да се граде без везника *если*.

– <i>Будеши надоедать</i> – вычеркну тебя из списка!..	– Ако <i>будеш досађивао</i> , скинућу те са списка!... (Д Ч 132)
---	--

–Ако те <i>буду гурали</i> — и ти их гурај!	– <i>Будут</i> тебя <i>толкать</i> , и ты толкай! (О Ср 29)
---	--

Сложено будуће вријеме у условним реченицама у руском језику може бити еквивалентно облику презента свршених глагола у српском језику који може бити замијењен футуrom II (*ако се овако настави – ако се овако буде наставило*).

(...) и можемо ако <i>се овако настави</i> да се решимо те књижаре другови да је једноставно затворимо (...) (К Кж 56)	(...) и мы спокойно можем товарищи если так <i>будет продолжаться</i> и далее просто- напросто прикрыть эту лавочку (...)
--	---

Као еквивалент сложеном будућем времену, а умјесто облика футура II (ако *будеши* много *причао*; ако *се будеши залетао*), у условним реченицама у српском језику појављује се и презент несвршеног вида.

– Ну, смотри, бригадир, много <i>будеши</i> <i>говорить</i> – и тебя посажу!	– Пази, бригадиру, ако много <i>причаши</i> , и тебе ћу у затвор! (С ИД 137)
--	--

<i>Будеши залупаться</i> , говорит, пропадешъ.	Ако <i>се залећеш</i> , каже, пропашићеш. (С ИД 45)
--	---

2.2.7. Сложено будуће вријеме у временским реченицама

Сложеном будућем времену у временским зависним реченицама одговарају облици футура II или перфективног презента.

А пока те на уголке <i>будут ковыряться</i> , Шухов тут погонит больше полстены, чтоб наша пара не отставала.	А док они у ћошку <i>буду гњавили</i> , Шухов ће да потера што више може, пола зида, да не би њих двојица заостајали. (С ИД 82)
---	---

Али, све док ме <i>будеши волео</i> , све док ме <i>се будеши сећао</i> — бићу ти пријатељ, (...) (О Ср)	Но пока ты меня <i>будеши любить и помнить</i> , я буду тебе другом, (...) (87)
--	---

Овај велики терет ће се постепено смањивати следећих дана – док <i>будем певала</i> песме. (П Аон 11)	Этот тяжкий груз будет постепенно уменьшаться в течение следующих дней – тогда, когда я <i>буду петь</i> свои песни.
---	--

Без обзира што је у последњем примјеру везник *док (пока)* замијењен везником *когда*, радње главне и зависне реченице врше се истовремено. На значење истовремености не утиче везник већ вид глагола, а како се у руском језику сложено

будуће вријеме гради само од глагола несвршеног вида, а у српском језику футур II може да се гради и од свршених и несвршених глагола. И у сљедећем примјеру значење истовремености је постигнуто глаголом несвршеног вида, док је у преводу употребијен почетно-свршени глагол *полетиш* чиме је изражено значење пријевремености у односу на радњу главне реченице.

И не нагињи се кроз прозор док <i>будеш летео</i> преко океана... (К Кж 227)	И не высовывайся из окна, когда <i>полетишь</i> через океан!..
--	--

— Када <i>се будем удавала</i> , на овој столици крунисаће ме за Царицу! — рече Принцеза (...)	— Когда я <i>выйду замуж</i> , на этом кресле на меня наденут царскую корону! — сказала Принцесса (...) (93)
--	--

<i>Сойдет</i> снег с перевалов, так от беженцев покоя не будет. (90)	Чим <i>се буде отопио</i> снег на превојима, од избеглица нећемо имати мира. (Б ПМ 73)
---	--

Значење пријевремености у односу на радњу главне реченице имамо у примјеру употребе глагола са префиксом уз- *ушчитате*. У руском језику употребијено је сложено будуће вријеме глагола *читать* чиме је постигнуто значење истовремености обје радње. Архаичност глагола са наведеним префиксом условила је њихову ријетку употребу у језику књижевних дјела одабраног периода, а то потврђује само један пронађен примјер.

(...) можда ће вам то ваљати кад <i>ушчитате</i> овај лист. (П Усв 80)	(...) возможно, вам это пригодится, когда <i>будете читать</i> мое письмо.
--	--

Глаголи свршеног вида у значењу будуће радње имају основна видска значења. Пошто се у српском језику перфективни презент не употребљава у значењу праве будућности, преводни еквиваленти простог будућег времена могу бити футур први. Уочен је велики број облика имперфективног презента као преводних еквивалената простог будућег времена. Перфективни презент у српском језику може се употријебити у конструкцији са везником *да*, а додатна значења се изражавају у контексту. У одричним реченицама преводилачки проблем може бити разликовање футурског од волунтативног значења негације простог будућег времена, као и одабир адекватних конструкција *нећу* + инфинитив или *нећу* + *да* + презент. Специфична је употреба перфективног презента у упитним реченицама са модалним ријечима. Да би преводно рјешење било адекватно, питање у српском језику мора имати додатно значење предлога. У сложеним реченицама еквивалент прошлог будућег времена је перфективни презент и футур други.

Глаголи несвршеног вида у сложеном будућем времену изражавају своја основна видска значења – трајање, понављање радње и фактичко значење. Примјери у којима је сложено будуће вријеме употријебљено у значењу трајања или понављања радње у будућности преведени су глаголима несвршеног вида. Еквивалентан облик за будућу радњу је футур I који се појављивао или у облику *хтјети* + инфинитив глагола несвршеног вида или *хтјети* + *да* + презент несвршеног вида. Уколико сложено будуће вријеме има фактичко значење, у преводу смо уочавали и глаголе свршеног и глаголе несвршеног вида.

У упитним реченицама без одговарајућих упитних ријечи несвршени вид у сложеном будућем времену има фактичко значење, а таква упитна реченица по значењу има статус општег питања. У анализираним преводима облици футура I формиран су и од глагола свршеног и од глагола несвршеног вида, а упитне реченице у преводу имају форму изјавних реченица са упитном интонацијом. Општа питања са руског језика превођена су помоћу глагола *хтјети* упитне рјечце *ли* + инфинитив или *хтјети* + *ли* + *да* + презент. Упитне реченице са упитним замјеницама, прилозима, изразима припадају типу посебних питања и тако су и

превођене, а глаголи у таквој врсти упитних реченица су глаголи свршеног или глаголи несвршеног вида. Конструкција *да* + презент нашла се као преводни еквивалент сложеног будућег времена у посебној врсти упитних реченица са модалним значењем морања.

У сложеним реченицама са зависном условном реченицом сложеном будућем времену одговара футур II који се гради од глагола глагола свршеног или несвршеног вида. У руском језику условне реченице могу почињати везником (*если*) или без њега, а у српском језику у асиндетским реченицама у позицији између помоћног глагола и радног глаголског придјева налази се рјечца *ли*. У условним реченицама сложеном будућем времену одговара и облик футура I којим се у већини примјера могао замијенити футур II. У српском језику у условним реченицама употребљава се перфективни презент, а забиљежени су и примјери употребе имперфективног презента.

У сложеним реченицама са временском зависном реченицом сложеном будућем времену у српском језику одговарају футур II и перфективни презент.

У поглављу о сложеном будућем времену анализирана је и конструкција *стать* + инфинитив глагола несвршеног вида. Ова конструкција се употребљава у значењима почетка вршења радње у будућности, намјере, жеље или, у одричним реченицама – у значењу одсуства намјере или одбијања вршења радње. У српском језику јој одговарају конструкција *почети* + *да* + презент глагола несвршеног вида, футур I глагола свршеног или несвршеног вида, конструкција *да* + презент.

3.

КАТЕГОРИЈА ВИДА И ИМПЕРАТИВ У РУСКОМ И СРПСКОМ ЈЕЗИКУ

Анализа односа категорије вида и категорије времена у значењу императива првенствено нас упућује на разлике које настају у значењима императивних облика у једном односно другом виду. Два су основна нивоа присутности категорије времена у значењу императива. Први ниво се подразумева тим прије што радња на коју говорник подстиче треба тек да се врши или изврши, или да радња која већ траје након изрицања императива треба да се прекине или врши на други начин. У сваком случају, императив је усмјерен према будућности. Други ниво присутности категорије времена у значењу императива остварује се у приповједачком тексту у пренесеној употреби императива, у којој императив добија значење радње која се оставривала у прошлости, што да нам даје материјала за анализу категорије времена и њеног узајамног односа са категоријом вида. Из тих разлога анализа императива нашла је своје мјесто у овом раду.

Анализа категорије вида у значењу императива одредила је схватање императива у ужем смислу, као глаголског облика, и његово разграничавање од ширег појма заповједног начина. Дакле, неће бити анализирани примјери изражавања императивног значења другим врстама ријечи – прилозима, именицама, узвицима, ни уколико се нађу као преводни еквиваленти глаголског облика императива, као што је случај у сљедећим примјерима:

„Склањај се с тих врата или си мртав!“ (К ПлС 187)	«С дороги или сдохнешь!» (209)
Фред схватио меня за руку: – Вот они! Действуй!	Фред ме је шчепао за руку: – Ево их! На посао! (Д Ч 17)

„Издржи још само мало, <i>осмех, осмех, осмех!</i> “ (К ПлС 214)	«Потерпи еще немного, <i>улыбайся, улыбайся!</i> » (222)
--	--

Императив у руском и српском језику у највећој мјери разликује се у квантитативном смислу – по чешћој употреби несвршеног вида у руском језику у односу на чешћу употребу свршеног вида у српском језику.

3.1. Императив глагола несвршеног вида

3.1.1. Императив у основном значењу

Категорија заповједног начина је прагматичког карактера па се стога у лингвистици анализира као члан укупне говорне ситуације. Контекст прецизира у ком смислу функционише глаголски облик императива: да ли је то наредба, заповијест, молба, упозорење, савјет, дозвола, забрана, препорука. О каквој је употреби императива ријеч прецизира и илокутивни циљ говорника (намјера), његов лични став према адресату и ситуацији, интонација, као и невербална средства комуникације.

Осим наведених елемената, у формирању конкретног значења императива, његове основне модалне природе и додатних компоненти које прате то значење, учествује видска вриједност глагола и њен однос са семантиком глаголске лексеме. Категорија вида у императиву има своје основно граматичко значење које има у индикативу. Несвршени вид са значењима трајања радње (дуративни глаголи) или понављања радње (итеративни глаголи) задржава иста та значења и у облику императива. Међутим, дуративни глаголи у императиву обогаћују своја значења, додавањем додатних компоненти 'почетак' радње, 'одмах' извршити радњу. Строго разграничавање ових компоненти није увијек могуће због семантике глагола или читаве говорне ситуације, па је и инсистирање на постојању само једне од наведених компоненти сувишно.

3.1.1.1. Значење трајања радње

Уколико се обликом императива подстиче трајање неке радње у руском и српском језику употребљава се императив несвршеног вида. У том неутралном, немаркираном, основном видском значењу нема разлике између два анализирана језика.

„ <i>Штедите</i> енергију – <i>волите се</i> спорије“ – (...) (К ПлС 139)	<i>Экономьте</i> энергию – <i>любитесь</i> медленее! (186)
--	--

А если вам интересно, где и как я ее откопал, если интересно – <i>слушайте</i> , бесстыдники, я вам все расскажу.	А ако вас интересује где сам је ископао, ако вас интересује – <i>слушајте</i> , бестидници, све ћу вам испричати. (Е М–П 50)
---	--

За императив глагола несвршеног вида у српском језику везује се појам категоричности. Овај појам треба условно тумачити у зависности од контекста употребе императива. Категоричност, као потенцијална компонента значења, у већој или мањој мјери пратиће већину императивних облика. У значењу трајања радње категоричност говорника може да буде присутна, али није обавезна, тако да императиву глагола несвршеног вида ово није примарно значење. Дуративно значење несвршеног вида императива *веди себя вести себя – понашати се* у следећој реченици изречен је у бирократском дијалогу од стране руског чиновника и представља наредбу да адресат промијени неадекватно, по њеном мишљењу, понашање. Овим обликом императива у датом контексту се подстиче вршење радње у одређеном трајању и на други начин.

– Ну, так и <i>ведите себя</i> поскромнее...	– Па, онда <i>се</i> барем <i>понашајте</i> мало пристojније... (Д Ч 7)
--	---

Категоричност у наведеном примјеру потиче од статуса и односа учесника говорног чина: чиновник (надређени) – грађанин (подређени), а важну улогу у доживљају категоричности игра културолошки и историјски аспект (СССР – 70-тих година XX вијека).

Исти облик императива у другом контексту има значење пријатељског савјета.

«Если ты одна с ребенком, без копейки денег – не гордись. <i>Веди себя</i> немного поскромнее».	„Ако си сама са дететом, без пребијене паре – не дижи нос. <i>Понашај се</i> барем мало скромније.“(Д И 78)
---	---

Ако и постоји категоричност у претходном примјеру, онда је она блажа, јер је прагматичка слика императива другачија, па се и категоричност другачије тумачи. У другом примјеру ријеч је о императиву са позитивним циљем, тј. о позитивном илокутивном циљу говорника (помоћи адресату), па и категоричност поприма позитивнији карактер. У преводу је употребијен глагол несвршеног вида *понашати се* у оба случаја. Његов видски парњак је *понијети се* и практично се не употребљава у облику императива. Категоричност се промијенила, а вид у оба језика је остао исти зато што категорија вида дефинише првенствено трајање радње, па тек онда категоричност императивног исказа.

У сљедећем примјеру је употребијен стилски маркирани глагол *вкaлывaть* – радити пуно и напорно. Као и претходни облици императива и овај облик има значење трајања радње, тако да би адекватан превод захтијевао глагол несвршеног вида у значењу *радити* – *ринтати*, стилски маркиран као и руски глагол. Преводац је одабрао маркирани глагол *запeти* који само у свршеном виду значи – 8.а. напрегнути се, употребити сву снагу, распалити (РМС/МХ). Према томе, свршени вид у овом значењу подстицаја на радњу која треба да траје није условљен ни семантички ни граматички, већ је одређен стилском маркираношћу одабраног глагола. Његов видски парњак је *запињати* и не употребљава се у значењу много, напорно радити.

Ты не работаешь, гад, а я из-за тебя голодным сидеть буду? Нет, <i>вкалывай</i> , падло!	Ти, гаде, не радиш, па ја због тебе да гладујем? Не може, <i>запни</i> , стрвино. (С ИД 52)
--	---

Употреба императивних облика *понашај се* (несвршени вид) и *запни* (свршени вид) у наведеним контекстима условљена је семантиком глагола.

У значењу трајања радње употребљава се императив глагола несвршеног вида *действовать – радити*. Послије низа већ снимљених сцена Довлатов добија инструкције како одиграти још једну сцену (са којима се у већини случајева не слаже, што такође није без значаја за употребу императива)..

Короче, <i>действуй</i> .	Укратко, <i>ради</i> . (Д Ч 142)
---------------------------	----------------------------------

Дакле, у оба језика у основном значењу трајања радње користе се глаголи несвршеног вида.

3.1.1.2. Значење почетка вршења радње

Чињеница да се радња, чије вршење се подстиче, до тренутка говора није никако вршила, укључује у семантику императива компоненту 'почетак' вршења радње, а веома често је прати компонента 'одмах'. Примарне компоненте 'почетак' и 'одмах' ставиле су у други план значење трајања радње. У руском језику употребљава се глагол несвршеног вида, а у преводима се запажају облици императива глагола и свршеног и несвршеног вида.

– побыстрее, дорогуша!(...) Балиев наконец кивнул: – <i>Рассказывайте</i> .	– Брже мало, мила! (...) Балијев је коначно климнуо главом: <i>Причајте</i> . (Д И 98)
---	--

(...) а онда ме, (...), посадила за сто и рекла:	(...) а потом (она) усадила меня за стол и
--	--

– Сад <i>причај!</i> Нисам знао одакле да почнем, (...) (О Гзљ 26)	сказала: – Ну, теперь, <i>выкладывай!</i> Я не знал, с чего начать (...) (27)
---	---

– Прекрасно, – говорю, – дай мне номер его телефона. – <i>Записывай.</i> Я записал.	– Дивно – кажем – дај ми број његовог телефона. – <i>Пиши.</i> Записао сам. (Д Ч 48)
---	--

Я говорю: – <i>Собирайся.</i> – Что такое? – Психа везем на Иоссер.	Кажем му: – <i>Спремај се.</i> – Шта је било? – Возимо луду на Јосер. (Д Ч 65)
--	---

– <i>Выбрасивай</i> своего кота! – заорали (...) шенки. (...) <i>Давай-ка выкидывай</i> его из корзины, иначе мы это сделаем. (Б ПМ 55)	„ <i>Избаџи</i> свог мачка!“, заурлали су штенци на водича. „ <i>Хајде, избаџуј</i> га из корпе, ил' ћемо ми то урадити!“ (46)
---	--

– Хеј ти, <i>силази</i> овамо да те частимо! (Ћ ДмТ 16)	-- Эй, луна! <i>Спускајся</i> к нам, мы и тебя угостим!
---	---

У српском језку императив несвршеног вида *прекидајте* има јасно изражено значење – одмах извршити радњу, при чему је брзина почетка вршења радње примарна у односу на трајања радње. Глагол *прекидати* је итеративни глагол, али и они, у одређеном контексту, могу да замијене значење понављања радње значењем дужег или краћег трајања радње [Стевановић, 1964: 535]. Облик *прекидај* може се парафразирати – одмах заврши неку радњу, при чему је то значење завршетка радње садржано у лексичком значењу глагола, а не у облику императива ни у категорији вида.

– Ау-вау, <i>прекидајте</i> смијех, погубох од ове	– Ау-вау! – взвыл Пестрик, бегая на привязи
--	---

туче! – запомага он трчећи око стабла.	вокруг ствола. – <i>Перестаньте</i> смеяться, этот град убьет меня! (Ћ ДМТ 35)
--	--

У руском језику употријебљен је глагол свршеног вида *перестать* – *перестаньте*, који управо у облику императива свршеног вида има значење строге наредбе (резкий призыв в значении хватит, довольно!). Видски парњак је *переставать* и не би се могао наћи у наведеном контексту јер се не употребљава у императиву у потврдним реченицама (*не переставай верить, любить*). Дакле, употреба свршеног вида у овом примјеру није мотивисана једино чињеницом да императив свршеног вида у руском језику има значење категоричне наредбе. Уколико бисмо као фазни глагол за означавање завршетка радње употријебили глагол *прекратить*, у наведеном примјеру могао би бити употријебљен његов видски парњак *прекращать* – *прекращайте смеяться*.

У српском језику употреба несвршеног вида у овом случају праћена је негативним односом говорника према адресату и израженим грубим ставом.

– Дверь-то <i>притягивай</i> , ты, падло! Дует! – отвлекся один из них.	– <i>Притвори</i> врата, стрвино! Дува – огласи се један од њих. (С ИД 13)
---	--

«Эй, ты, вахлак, дверь <i>закрывай</i> !»	„Еј ти, звекане, врата <i>затварај</i> !“ (С ИД 71)
---	---

У следећим примјерима у руском језику императив глагола несвршеног вида има значење – одмах почети вршити радњу, а у српском језику су употријебљени глаголи свршеног вида. Таквом промјеном значење – одмах почети вршење радње, нестало је и императив је добио значење остваривања резултата. У уобичајеној говорној ситуацији, као што је диктирање броја телефона или адресе, адресат се подстиче на остваривање резултата радње (*записать, написать*), а не њено трајање нити њен почетак. Исто то значење постоји и у руском језику само што није примарно у односу на значење почетка вршења радње.

Ждем вас каждый понедельник. С часу до шести. <i>Записывайте</i> адрес.	Очекујемо вас сваког понедељка. Од један до шест. <i>Запишіте</i> адресу. (Д И 98)
– Если вы чем-то недовольны, <i>пишите</i> заявление.	– Ако сте нечим незадовољни, <i>напишіте</i> жалбу. (Д Ч 7)
Дело серьезное, товарищи! Начнем!.. <i>Рассказывайте</i> , Чурилин, как это все произошло.	Ствар је озбиљна, другови! Почињемо!... <i>Испричајте</i> , Чурилине, све како је било. (Д Ч 79)
– <i>Проводи</i> человека, – распорядился Толик, застегивая ширинку.	– <i>Поведи</i> човека – нареди му Толик закопчавајући шлиц. (Д З 32)
– И <i>помни</i> . КГБ сейчас – наиболее прогрессивная организация.	– И <i>запамти</i> . КГБ је сада – најнапреднија организација. (Д З 130)
– Не дам. Хочешь, <i>обижайся</i> – не дам!	– Не дам. Ако хоћеш, <i>увреди се</i> – не дам! (Д З 43)

У овом дијелу значења императив глагола несвршеног вида близак је семантици свршеног вида – резултативности. Таква повезаност укупне семантике императива глагола несвршеног вида и семантике резултата очигледно је садржана у преводу анализираног облика – *запишіте адресу, испричајте, поведи човека, запамти*.

Значење радње коју треба одмах отпочети може бити интензивирано и конкретизовано у контексту прилозима: немедленно, скорее (скорей), быстрее, немедля. У значењу прилога садржане су и компонта 'одмах' 'што прије', али се подразумева и постизање резултата које у овом случају није једнаког интензитета као претходне компоненте.

– Я не одна, – воскликнула Маруся, – <i>приезжай</i> . Но только <i>приезжай</i> скорей!..	– Нисам сама – ускликула је Марусја – <i>долази</i> овамо. Само <i>долази</i> одмах!... (Д И 119)
--	---

Немедленно <i>собирайся</i> и <i>спеши</i> за нами. (45)	„(...) Одмах <i>се спреми</i> и <i>крећи</i> за нама!“ (Б ПМ 37)
--	--

<i>Приходите</i> как можно раньше.	<i>Дођите</i> што раније. (Д И 8)
------------------------------------	-----------------------------------

Понекад се компонента 'одмах' из значења императива издваја захваљујући значењу неке друге лексеме, као што је у следећем примјеру облик *не томи*. Употребом глагола несвршеног вида *соглашаться* говорник изражава став да је радњу *давати, потврдан одговор на нечију молбу, предлог...* (дефиниција лексеме *согласие*) потребно извршити што прије. У преводу – *дати саласност, сложити се* – императив је добио значење остварити резултат тог процеса.

– Послушай, мать, – кривлялся Жора, – <i>соглашайся, не томи</i> .	– Слушај, мајко – кривелио се Жора – <i>сложи се, не гњави</i> . (Д И 101)
--	--

– Бабка, <i>скидывай</i> мешок, будем делиться, – быстро сказала Нинка. (...) – <i>Скидывай</i> мешок, <i>не тяни</i> .	– Баба, <i>скидај</i> цак, да се дели – брзо рече Нинка. (...) – <i>Скидај</i> врећу, <i>не затежи</i> . (В ИЧ 132-133)
--	--

Компонента 'одмах' у значењу императива може бити истакнута ширим контекстом и укупном ситуацијом.

– Вы же сказали – <i>подумать</i> . – Сколько можно <i>думать</i> ? <i>Соглашайтесь</i> .	– Ви сте рекли да размислим. – Колико вам треба да размислите? <i>Сложите се</i> . (Д Ч 134)
--	--

Лизка бумагу прокурору написала, <i>сажайте</i> , мол, а то убијет...	Лиска је написала пријаву јавном тужиоцу, кобајаги, <i>хапсите</i> га иначе ће ме убити... (Д 3 36)
<i>Показывай</i> , орел, свое хозяйство!	– <i>Покажи</i> , соколе, своје газдинство. (Д И 24)
– <i>Бери</i> мотор и <i>езжай</i> по этому адресу.	<i>Узми</i> мотор и <i>иди</i> на ову адресу. (Д Ч 17)
<i>Неси</i> шесть бутылок отравы, и площадь за тобой.	<i>Донеси</i> шест флаша отрова и соба је твоја. (Д 3 35)
Сергей, <i>проводите</i> меня.	Сергеј <i>ће</i> да ме <i>испрати</i> . (Д Ч 118)
– <i>Поезжай</i> . Все равно ты читаешь газету.	– <i>Пођи</i> . Ти ионако читаш новине. (Д Ч 118)
« <i>Вставай!</i> Иди умойся, и <i>садись</i> дописывать свою божественную оперу «Хованщина».	„ <i>Устај!</i> Иди се умиј и <i>седи</i> да довршиш своју божанствену оперу 'Хованшчина'!“ (Ер М–П 78)

Компонента значења 'одмах' може се уочити у случајевима када глагол несвршеног вида услиједи последије глагола свршеног вида у једној истој говорној ситуацији, како би се управо истакла потреба да се заврши прва радња и што прије приступи вршењу друге радње. Императивом глагола несвршеног вида говорник изражава нестрпљивост да се почне вршење радње Р.Thomas и С. Анђелковић [Thomas, Анђелковић, 1999: 143].

Немедленно <i>собирайся</i> и <i>спеши</i> за нами. (45)	„ (...) Одмах <i>се спреми</i> и <i>крећи</i> за нама!“ (Б ПМ 37)
– <i>Бери</i> мотор и <i>езжай</i> по этому адресу.	– <i>Узми</i> мотор и <i>иди</i> на ову адресу. (Д Ч 17)

У следећем примјеру у руском језику присутан је исти редослед – императив свршеног вида, императив несвршеног вида. Сви глаголи су преведени свршеним видом.

– <i>Освободите</i> помещение! Я говорю – <i>освободите</i> помещение! Да побыстрее! <i>Начинайте</i> митинг!.. Еще раз повторяю – <i>начинайте</i> митинг!..	– <i>Освободите</i> просторију! Кажем: <i>освободите</i> просторију! Ма, брже! <i>Почните</i> митинг! Још једном понављам: <i>почните</i> митинг!... (Д Ч 42)
---	---

Оваква употреба императива је честа у говорним ситуацијама карактеристичне за војну и затворску комуникацију или у ситуацији јавног окупљања, обраћања маси. Подразумијева се вршење радње у најкраћем времену па се као таква заповијест изражава императивом глагола несвршеног вида *начинайте*. Имајући у виду природу говорне ситуације и однос учесника у њој, додаје се и значење изразите категоричности, што је условило употребу глагола свршеног вида *освободите*.

– <i>Расчищайте</i> место! Барахло <i>тащите</i> на крыльцо! Руки из каквог места растут?! – орал на работяг осипший администратор, (...)	– <i>Раичишићавајте</i> место! Те тричарије <i>избаците</i> напоље! Чему вам служе руке?! – викао је на раднике контролор, (...) (С 2017. 135)
---	--

Без обзира што је ријеч о обраћању групи, може се употријебити облик 2. лице једнине. Ово је један од примјера када је видско значење у неком глаголском облику у тијенсој вези са другим категоријама – у овом случају са категоријом лица. Облик једнине је могућ јер је императивни исказ упућен групи као цјелини, а не сваком члану те групе појединачно [Исаченко, 2003: 484]. Модалност наредбе и њена експресивност приписује се категорији лица [Бондарко, Буланин, 1967: 128].

– <i>Кон-чай</i> ночевать, сто четвертая!	– <i>Пре-ки-дај</i> ноћење, сто четверта! <i>Из-ла-зи!</i>
---	--

<i>Вы-ходи!</i>	(С ИД 25)
-----------------	-----------

– <i>Кончай</i> ночевать! – кричат ребята. – <i>Закуривай!</i>	– <i>Завршавај</i> са спавањем! – вичу момци. – <i>Пуши!</i> (С ИД 62)
---	---

У значењу императива глагола несвршеног вида Ј. В. Падучева препознаје додатну компоненту 'покушај', што само по себи не елиминише компоненту 'одмах' [Падучева, 2010: 69].

А когда ты их вчера купил? <i>Вспомни... Иди</i> и <i>вспоминай...</i>	<i>Сети се... Иди</i> и <i>сети се...</i> (Ер М–П 14)
---	---

Непременно <i>идите</i> . И все до мелочей <i>запоминайте</i> .	Неизоставно <i>идите</i> . И све, до детаља, <i>запамтите</i> . (Д Ч 61)
--	---

Превод би се могао допунити глаголом *покушати* – *покушај да се сетиш*, *покушајте да запамтите сваки детаљ*.

– Утром за молоком <i>приходите...</i>	– Ујутро <i>дођите</i> по млеко... (Д З 98)
--	---

Так <i>заводи</i> себе автосервис, сам <i>становись</i> крутым! – раздраженно воскликнул профессор, (...)	– Па, <i>отвори</i> себи аутосервис и <i>постани</i> господин! – раздражено је узвикнуо професор, (...) (С 2017.210)
---	--

Синтетички облик императива за 1. лице множине од глагола несвршеног вида ријетко се употребљава, осим код глагола кретања *идем*, *едем*. А у следећем примјеру употријебљен је глагол *братъ*.

– <i>Берем</i> такси.	<i>Узмимо</i> такси. (Д Ч 124)
-----------------------	--------------------------------

Аналитичким обликом за 1. лице множине *давай(те)* + инфинитив глагола несвршеног вида изражава се позив на вршење радње у којој је говорник спреман да учествује.

<i>Давайте пий чай. И обсудим.</i>	<i>Хајде да попијемо чај. И попричамо. (С К 348)</i>
------------------------------------	--

– <i>Хајде брзо да смислимо како ћемо намагарчити тога ждероњу. (Ћ ДмТ 32)</i>	Так што <i>давайте думать</i> , как нам обжору победить и одурачить.
--	--

Значење аналитичког императива за 3. лице једнине и множине гради се од од рјечце *пусть (пускай)* + 3. лице једнине или множине садашњег времена. У српском језику исти облик се гради помоћу везника *нека* и презента глагола несвршеног вида. Њиме се изражава подстицај радње који се преноси неком трећем лицу преко адресата. Ову конструкцију М. Стевановић дефинише као императивни карактер презента [Стевановић, 1964: 704], док Исаченко сматра да наведене конструкције не могу бити облици императива јер не постоји основни услов – директно обраћање ономе кога говорник подстиче на радњу. Зато он у овим конструкцијама види значење управо подстицаја, а не и заповијести [Исаченко, 1957: 9].

– Миллионы <i>пускай</i> остаются.	– <i>Нека</i> милиони остану. (Д 3 91)
------------------------------------	--

– <i>Пусть</i> живет. <i>Пусть</i> остается здесь сколько угодно...	– <i>Нека</i> станује. <i>Нека</i> остане овде колико год хоће... (Д И 43)
---	--

– <i>Пусть</i> Серджио останется. (СВ)	– <i>Пусти</i> Серџија да остане. (Д И 76)
--	--

Так какой-то черт в бухгалтерии начальнику напечатал: валенки, мол, <i>пусть</i> получают, а ботинки сдадут.	Али некакав ђаво у књиговодству дошапну начелнику: као, ваљенке <i>да добију</i> , а ципеле <i>да врате</i> . (С ИД 13)
--	---

„Нека се зове Ондина – (...)“ (К Ча 138)	Назовите ее «Ундина», (...) (95)
--	----------------------------------

„Нека се зове Звездан“ – (...) (К ПлС 188)	Назовите его Звездан (...) (209)
--	----------------------------------

У српском језику у зависности од контекста, у значењу почетка вршења радње, више се употребљава облик императива глагола свршеног вида. Чешћу употребу императива глагола свршеног вида у односу на глаголе несвршеног вида у чешком језику један број руских аутора приписује постојању таквог концепта који је својствен чешком менталитету [Петрухина, Падучева 2004: 530]. По том моделу језичке слике свијета у чешком језику је у центру пажње резултат радње (у складу са европским стандардом) у чему аутори виде одређено поједностављивање ствари. С друге стране, у руском језику чешћа употреба императива глагола несвршеног вида објашњава се чињеницом да је кључно значење почетак вршења радње (као основног значења овог облика), што је уједно тежи модел подстицања на радњу и њено вршење.

3.1.1.3. Значење понављања радње

Друго значење несвршеног вида представља понављање радње. Позив или подстицање на понављање радње у оба анализирана језика исказује се императивом глагола несвршеног вида. Овакав императив је неутралан по питању модалности јер није могућа његова замјена глаголима свршеног вида у истом значењу [Исаченко, 2003: 492; Шатуновский, 2009: 254; Бенаккио, 2013: 173].

– Свое дело знай, сморчок! <i>Таскай</i> кирпичи!	– Гледај свој посао, шмркавче! <i>Доноси</i> цигле! (С ИД 90)
---	---

– Мне <i>носи</i> ! Вот сюда <i>клади</i> ! И сюда.	– <i>Носи</i> ми! Ево, овде <i>стављај</i> . И овде. (С ИД 82)
---	--

– Догађиваешся, зачем я тебя пригласил? Не догађиваешся? Отлично. <i>Задавай</i> вопросы.	– Наслућујеш зашто сам те позвао? Не погађаш? Одлично. <i>Постављај</i> ми питања. (Д 3 132)
---	--

Ученица: Ја ћу постављати питања, а ти ћеш одговарати. (...) Ученица: <i>Одговарај</i> , па ћеш сазнати. Ученик: <i>Питај!</i> (П 3дв)	Послушница. Давай так: ја буду задавати вопросы, а ты – отвечать? (...) Послушница. <i>Отвечай</i> , знаеш. Послушник. <i>Спрашивай</i> .
--	---

3.1.1.4. Очекиване императивне ситуације

Употреба глаголског вида у императиву у руском језику зависи од тога да ли радња логично проистиче из ситуације која је у току, тј. да ли је радња условљена претходном ситуацијом, па због тога компоненту овог значења императива Ј. В. Падучева назива *условљеност радње ситуацијом* [Падучева, 2010: 71]. Ситуације у којима је оваква употреба императива неутрална називају се *очекиване императивне ситуације* [Шелякин, 2008: 197].

Након што је испричао на који начин је дошао до нове шубаре коју држи у руци (*эту шапку*), говорник је поклања адресату, употребљавајући глагол несвршеног вида: *брати – бери*. Контекст у којем је употријебљен императив *бери* има значење дозволе.

А эту шапку я дарю тебе. <i>Бери</i> .	А ову шубару ти поклањам. <i>Узми</i> је. (Д Ч 129)
--	---

Дакле, „предмет поклањања“ је већ присутан у датој ситуацији, познат, захваљујући претходном опису. У руском језику се употребљава императив глагола несвршеног вида који нема значење категоричне грубе наредбе. Исти случај је и у следећем примјеру.

– <i>Берите</i> мой велосипед, а я дойду пешком. <i>Оставьте</i> его у кого-нибудь в поселке...	– <i>Узмите</i> мој бициклић, а ја ћу доћи пешке. <i>Оставите</i> га код неког у насељу... (Д 3126)
--	--

– Синюю кофту <i>бери</i> , а зеленую я еще поношу...	– Плаву блузу <i>узми</i> , а зелену ћу још мало да носим... (Д И 39)
---	---

Так что <i>подумайте</i> и <i>взвесьте</i> . Вы согласны? (...) Короче, <i>думайте</i> и <i>решайте</i> .	Дакле, ви <i>размислите</i> и <i>одмерите</i> . Слажете ли се?(...) Укратко, <i>размислите</i> и <i>одлучите</i> . (Д Ч 134)
--	---

У српском језику сви облици су преведени глаголима свршеног вида у значењу постизања резултата радње. Употребом глагола несвршеног вида у следећем примјеру превод је добио итеративно значење.

Лора предложила ей: « <i>Бери</i> из холодильника все, что тебе захочется».	Лора јој је понудила: „ <i>Узимај</i> из фрижидера све што желиш“. (Д И 44)
---	---

3.1.1.5. Императив у говорној етикецији

Употреба императива глагола несвршеног вида у очекиваним ситуацијама повезана је са контекстом готових језичких образаца у свакодневним ситуацијама. То су стереотипне ситуације: разговор домаћина и госта, дијалог приликом упознавања, комуникација за столом, позив у госте, поздрављање приликом одласка, извињавање. Императив глагола несвршеног вида у овим ситуацијама тумачи се као учтиви позив на вршење радње. Ове стереотипне ситуације, културолошки и прагматички устаљене, подразумевају да су утврђени односи говорника и адресата, да постоји заинтересованост за радњу, непротивљење адресата и да је читава ситуација очекивана. Употреба глагола несвршеног вида у руском језику, без озира на то да ли је употребијен облик 2. лица једнине, 2. лица множине (упућено групи) или – *Ви*, представља учтиви вид обраћања и нема значење категоричне наредбе.

– <i>Заходи</i> , – говорит, – можеш даже там переночевать.	– <i>Уђи</i> – каже – можеш тамо чак и да преноћиш. (Д Ч 77)
– <i>Заходите</i> . Погрейтесь. Выпейте чаю...	– <i>Уђите</i> . Огрејте се. Попијте чај... (Д Ч 98)
<i>Садитесь</i> .	– <i>Седите</i> . (Д И 54)
– <i>Знакомьтесь</i> – Кокорев Гордей Борисович.	– <i>Упознајте се</i> – Кокорев Гордеј Борисович. (Д И 99)
– <i>Знакомьтесь</i> , – говорю, – <i>присаживайтесь</i> .	– <i>Упознајте се</i> – кажем – <i>седите</i> . (Д З 94)
– <i>Знакомьтесь</i> , – сказал редактор, – представитель комитета Государственной безопасности, майор Чилиев.	– <i>Упознајте се</i> – рекао је уредник – представник Комитета државне безбедности, мајор Чиљајев. (Д Ч 58)
Обязательно <i>приходи</i> !	– <i>Дођи</i> обавезно! (С 2017. 152)
– <i>Кланяйтесь</i> , – говорю, – ему при встрече.	– <i>Поздравите</i> га – кажем – кад га видите. (Д Ч 145)

У српском језику употребљава се императив глагола свршеног вида, а како наводи Исаченко, такав је случај и са словачким и чешким језиком [Исаченко, 2003: 492].

„Па <i>свратите</i> опет! Олгици и мени биће веома драго...” (К ЗчМ 14)	<i>Заходите</i> еще! Нам с Оленькой будет очень приятно...
---	--

Умјесто глагола *братъ* који се често употребљава у императиву овог типа, уочили смо и употребу њему дјелимично синонимичних глагола *кушаѣ*, *пробоваѣ*.

– <i>Кушайте</i> , капитан, <i>кушайте</i> , не стесняйтесь! <i>Берите</i> вот рыба копченого. Колбасу <i>берите</i> . – Спасибо, беру.	– <i>Едите</i> , капетане, <i>једите</i> , не устежите се! Ево, узмите димљене рибице. <i>Узмите</i> кобасице. – Хвала, узимам. (С ИД 136)
--	---

Да не хуже вашег, <i>пробуйте</i> на здорвье!	Није лошији од вашег, <i>кушајте</i> , нек вам је наздравље! (С ИД 136)
---	---

3.1.1.6. Императив са негацијом

Императив глагола несвршеног вида са негацијом (прохибитив) указује на забрану вршења радње која је у тренутку изрицања императива већ у току или чије вршење је планирано након императивног исказа. Негацијом императива глагола несвршеног вида забрањује се радња у цијелом њеном трајању или њено понављање, што је условљено значењем несвршеног вида.

<i>Не унижай</i> нас и не мучь.	<i>Не понижавај</i> нас и не мучи нас! (Е М–П 30)
---------------------------------	---

<i>Не смейтесь</i> . У меня богатый опыт в создании коктейлей.	<i>Не смејте се</i> . Имам богато искуство у прављењу коктела. (Е М–П 66)
--	---

– Забога, никада <i>се не одвајајте</i> од амајлија! (П Аон 167)	– Заклинаю вас, никогда <i>не расставайтесь</i> с амулетами!
--	--

– <i>Не остављај</i> последњи залогај у тањиру, то најављује сиромаштво! (П Шрк 39)	– <i>Не остављај</i> последний кусок в тарелке, это к бедности!
---	---

Друго значење негације императива глагола несвршеног вида условљено је говорниковом проценом да је вршење радње непотребно. У овом значењу не постоји забрана радње, већ позив да се дата радња не врши. Овакав императив употребљава се у контексту савјета, препоруке.

Ничего <i>не ешьте</i> , ничего <i>не пейте</i> , расслабьте мышцы и <i>не напрягайтесь</i> .	Ништа <i>не једите</i> , ништа <i>не пијте</i> ; опустите мишиће и <i>не напрежите се</i> . (Е М–П 63)
--	---

„Памтите, <i>не зачешљавајте</i> се превише!“ (П Аон 39)	«Помните, <i>не причесывайтесь</i> слишком тщательно!»
---	---

Сљедећи примјери негације императива припадају стереотипним ситуацијама, говорној етикецији. То су императивни облици у значењу утјехе коју прате и савјети.

– <i>Не обращайтесь</i> внимания.	– <i>Не обраћајте</i> пажњу. (Д З 85)
-----------------------------------	---------------------------------------

— <i>Не скучай</i> , пиши... Всѣ будет хорошо...	– <i>Не чезни</i> , пиши... Све ће бити у реду... (Д З 138)
--	--

– <i>Не падай духом</i> , маћ!	– <i>Не клони духом</i> , мајко! (Д И 97)
--------------------------------	---

У примјерима превода императив се гради од рјечце *не* + императив глагола несвршеног вида. Превод последњег примјера глаголом свршеног вида условљен је структуром фразеологизма *клонути духом*, који се употребљава са глаголом свршеног вида.

Императив *не думай* у свим примјерима односи се на један конкретан догађај. У свим примјерима преводом је различитим преводима изражен различит степен категоричности – од најслабије до најјаче.

Так что ты <i>не думай</i> .	Тако да, <i>немој</i> нешто да помислиш. (С К 369)
------------------------------	--

– <i>Не думай</i> , что поделюсь с тобой последним, – предупреждал его техник. (79)	„ <i>Немој мислити</i> да ћу с тобом делити последње залогаје!(...)“ (Б ПМ 64)
---	--

– <i>Даже не думай</i> , пацан, (...)	– <i>Немој да ти падне на памет</i> , момче – (...) (С 2017. 52)
---------------------------------------	--

У потврдним реченицама смо видјели да императив глагола несвршеног вида може да се односи на цијело трајање радње, али и само на њен почетак. У одричним реченицама негацијом императива глагола несвршеног вида негира се радња у цијелом њеном трајању.

– <i>Не забывай</i> , что я двадцать лет пишу рассказы.	– <i>Не заборави</i> да ја двадесет година пишем приче. (Д 3 11)
---	--

<i>Не забывайся</i> , мол, помни – январь.	<i>Не заборављај</i> , памти да је јануар. (С ИД 62)
--	--

Негација императива у српском језику се још изражава конструкцијом – рјечца *немој(те)* + инфинитив или *немој(те)* + да + презент.

Имперфективни глагол *вријеђати се* употребљава се у току већ остварене комуникације. У жељи да ублажи „негативну“ реакцију адресата на констатацију која је већ прихваћена као увреда, говорник може употријебити императив *немој да се вријеђаш*.

– <i>Не обижайся</i> , ты распространяешь вокруг себя ужасное беспокойство. Рядом с тобой заражаешься всевозможными комплексами.	– <i>Немој да се увредиш</i> , али ти шириш око себе ужасан немир. Поред тебе, човек се зарази свим могућим комплексима... (Д Ч 86)
--	---

– Ты чего? Обиделся?	– Шта ти је? Увредио се?
----------------------	--------------------------

– Да нет, – отвечаю. – Ты <i>не обижайся</i> , мы тебе добра хотим.	– Ма не – одговарам. – <i>Немој се вређати</i> , ми ти желимо добро. (Е М–П 21)
--	--

Негација императива глагола *учитъ* свакако може да се нађе у свом основном значењу. Међутим, у наведеном примјеру ријеч је о краћој верзији фразеологизма *не учи ученого*. Овако употријебљен императив има значење одбијања туђих, непотребних савјета – знаю сам, не хуже тебја. Према томе наведени примјер би се могао превести (...) *а тамо, знају и сами шта треба да раде* или *знају и сами шта им је радити*.

Только б в зону прорваться, там <i>не учи</i> , что делать.	Само да им је да се пробију у зону, а тамо <i>не питај</i> шта раде. (С ИД 41)
---	--

– Ты... Знаешь что, мальчик? Ты <i>не умирай</i> ... (...) – Ну вот и <i>не умирай</i> ... Когда ты не умрешь и поправишься, ты мне снова чего-нибудь спляшешь...	– Ти... знаш шта, мали, <i>немој умрети</i> ... (...) – Зато <i>не умири</i> ... Ако не умреш и ојачаш, поново ћеш нешто одиграти... (Е М–П 47–48)
--	---

Ријетки су примјери превода императива са негацијом у руском језику облицима императива у потврдној реченици. Анализа квантитативног односа потврдних и негираних облика императива у књижевним дјелима писаним на српском језику дала је резултате у корист потврдних облика [Танасић, 2009: 44]. Када је ријеч о преводима са руског језика на српски наведени резултати нијесу потврђени, при чему су у оба случаја одабрани корпуси књижевних дјела насталих у приближно истом периоду. Очигледно је да је утицај оригиналног руског текста са негацијом императивних облика толики да преводиоци избјегавају промјену ове врсте.

Майор повысил голос:	Мајор је повисио тон:
----------------------	-----------------------

– <i>Не заставляйте себя ждать!</i>	– <i>Почните</i> одмах! (Д Ч 79)
-------------------------------------	----------------------------------

Упоредивање значења и употребе глагола одређене категорије вида у императиву најкомплетније се врши у поређењу са његовим видским парњаком. Међутим, постоје глаголи који немају видске парњаке, па у анализи императива посебну пажњу заслужује глагол imperfectiva tantum *см(ј)ети* – 1. имати смелости, усуђивати се учинити нешто. 2. а. бити допуштено (коме) [РМС]. Глагол *смјети* само у српском језику нема видски парњак, док у у руском језику постоји пар *сметь* и *посметь*.

УЧИТЕЉ. <i>Не смей</i> так со мной говорить!	ПРОФЕСОР: <i>Не смеш</i> тако да говориш са мном (С К 368)
--	--

"Ты меня понял, Снышко?! <i>Не смей</i> такое сочинять!"	– Је л' чујеш, лепи мој?! <i>Не смеш</i> тако да пишеш! (Т Пим 66)
--	--

У досадашњим истраживањима императива у српском језику већ је констатовано да је семантика одређеног броја глагола таква да се од њих не гради облик императива [Ивић, 1958: 36, Танасић, 2009: 44]. Међутим, међу њима постоје они, који, захваљујући својој семантици, значење императива изражавају другим глаголским облицима. За разлику од руског језика, у којем се императив глагола *сметь* употребљава само са негацијом, у српском језику од глагола *смјети* не формира се облик императива. Лексичко значење глагола *смјети* – *бити допуштено (коме)* је такво да се употребом негације личног глаголског облика у презенту изражава значење забране.

(...) ево ћу га објесити на овај дуд, овдје. – Нећеш. <i>Не смеш</i> . Зваћу заптије, (...) (А Тх 301)	(...)так я его здесь и повешу, на этом вот тутовом дереве. – Нет. <i>Не посмеешь</i> . Я кликну караульного, (...)
---	---

Он помнил себя, понимал, что нельзя поджигать и что в конце концов он <i>не посмеет</i> поджечь, (...)	Био је присебан, схватио је да не може да је запали и да <i>се</i> на крају крајева <i>неће одважити</i> да је запали, (...) (Р Жип 151)
--	--

Значење забране у српском језику постиже се перифрастичним облицима *немој* + *инфинитив*, *немој* + *да* + *презент*:

„Немој, мама, плакати, да нам се душмани не свете и не радују, и <i>немој</i> <i>обијати прагове</i> и <i>молити</i> којекога; (...) (А Г 81–82)	«Не плачь, мать, не радуй супостатов и <i>не смей обивать пороги</i> да <i>просить</i> за меня;(...)
--	--

– Ти немој да се мешаш. Само ти <i>немој да</i> ми <i>говориш</i> . (А Тх 389)	– Ты-то уж не вмешивайся, <i>не смей</i> мне ничего <i>говорить</i> .
--	---

– <i>Немој да</i> ми <i>говориш</i> што не разумијем, ни траманђаш: фирцен-фуфцен, јер ја... ти знаш мене. (А НДћ 203)	– <i>Не смей</i> <i>говорить</i> при мне на своем тарабарском языке фирцен, фюфцен, а не то... ты меня знаешь!
--	--

За изражавање забране у српском језику довољна је и сам рјечца *немој*.

– Настена, <i>не смей!</i> Насте-е-о-на!	– Настјона, <i>немој!</i> Настј-о-на! (Р Жип 248)
--	---

У значењу веома категоричне забране употребљава се перфекат повратног глагола *усудити се* у конструкцији *да се нијеси усудио*:

<i>Не смей</i> трогать ребенка, это глупо! (105)	„ <i>Да се ниси усудио</i> да пипнеш дечака, то је глупо!“ (Б ПМ 84)
--	--

Пошто у српском језику глагол *смјети* има овако специфичну употребу у значењу забране, забиљежен је примјер избјегавања употребе глагола *смјети*. Он се у

том случају замјењује императивом глагола који носи значење. Значење забране постиже се негацијом императива глагола несвршеног вида за који је већ констатована изразита категоричност у српском језику.

И думать <i>не смейте!</i> (114)	И <i>не помишљајте</i> на то! (Б ПМ 92)
----------------------------------	---

3.1.2. Императив несвршеног вида у пренесеном значењу

3.1.2.1. Значење наметнуте радње

Императив глагола несвршеног вида у 2. лицу једнине у руском језику има и друга значења. Једно од њих је значење споља наметнуте обавезе, радње на коју је говорник приморан или он тако доживљава радњу изражену императивом. Наведеној употреби императива Исаченко приписује модално значење „долженствования“, а контекст са овим типом императива искључује и адресата и говорника [Исаченко, 2003: 497]. Говорник и адресат немају улоге типичне за императивне исказе у основном значењу: говорник није онај који подстиче на радњу, нити је адресат подстакнут на дату радњу. Радња као да је наметнута ситуацијом, општим стањем, или, како наводи В. А. Бјелошапкина „некоей силой“ [Белошапкина, 1997: 560]. Пошто се ситуација и њене последице по говорника доживљавају као околности које могу дуже или краће да трају, у руском језику се употребљава императив глагола несвршеног вида.

Кто тебя знает. Таблеток в доме полно всяких... Потом «скорую» <i>вызывай</i> , <i>волнуйся</i> – очень мне надо!	СИН: Откуд знам. Кућа је пуна разних таблета. После <i>да зовем</i> „хитну“, гужва, проблеми, не треба ми то. (С К 367)
---	---

И так за вас расплачиваюсь, за ваши паршивые гены, теперь еще и <i>помирай</i> из-за	СИН: (...) Ионако плаћам због вас, због ваших говњивих гена, а сад још <i>морам и да</i>
--	--

вас!	<i>умрем</i> због вас! (С К 351)
------	----------------------------------

Како овако употријебљен императив има значење радње која је наметнута, подразумева се говорников негативан однос према таквој радњи, њеним последицама и ситуацији у цјелини. Потврда неслагања говорника са могућим исходом ситуације, каони њеним последицама налази се на крају реченице – не треба ми то.

У српском језику употријебљена је конструкција *да* + презент (*да зовем, да умрем*) која има императивно значење, а значење наметнутости, обавезе додатно може бити истакнуто глаголима *морати* (*морам и да умрем због вас*), *требати*.

Конструкција *можеш га бацити* у следећем примјеру има значење неминовности догађаја који ће услиједити, јединог поступка који преостаје.

Если ящика не выбрать, завтра весь тот ящик к свиньям <i>разбивай</i> , (...)	(...) ако се одмах сандук не утроши, сутра га <i>можеш бацити</i> , (...) (С ИД 91)
---	---

Када се императив овог типа употријеби после *теперь* или *только*, негативна оцјена изостаје. Тада се императив употребљава у значењу постојања могућности да се изврши радња или могућности која је жељена:

Нормальный человек. Сначала жрать хотел, а теперь <i>ему бабу подавай</i> .	Нормалан човек. Прво је желео да једе, а сад <i>му треба жена</i> . (Д Ч 66)
---	--

Теперь только стыки <i>успевай заделывать</i> !	Сад само <i>треба стићи</i> спојнице да зазидају. (С ИД 92)
---	---

Значење императива у овој употреби тијесно је повезано са категоријом лица. Облик 2. лица једине односи се на било које лице једине и множине, као и на 2. лице једине у уопштеноличном значењу. Да у следећем примјеру 2. лице једине има уопштеноличну употребу, потврђује претходни контекст – неће човек имати где

(...), па тако треба разумјети и императив *вкaлывай* у уопштеноличном значењу – много, напорно радити.

Там, верное дело, месяц погреться негде будет – ни конурки. И костра не разведешь – чем топить? <i>Вкaлывай</i> на совесть – одно спасение.	Тамо несумњиво месец дана неће човек имати где да се огреје – нема ни штенаре. Ни ватру да запалиш – чиме да је ложиш? Добро <i>подвикни</i> – то ти је једини спас. (С ИД 7)
---	---

У сваком од три значења по РМС глагол *подвикнути* је глагол говорења, те тако није адекватан превод руског глагола *вкaлывать*. Ради *највише (најбоље) што можеш* био би најпрецизнији превод конструкције *вкaлывай на совесть*.

Осим у првом примјеру, са глаголом несвршеног вида *зовем*, у свим осталим примјерима превода употријебљени су глаголи свршеног вида *умријети*, *бацити*, *стићи*, па и неадекватан превод *подвикнути*. Тако се у српском језику у првом плану нашло значење резултата радње, које се по смислу повезује са посљедицама одређеног стања ствари, као коначним исходом ситуације. Осим неподударности у категорији вида, у досадашњим примјерима уочава се претежно избјегавање облика императива.

У слjedeћем примјеру употријебљен је императив глагола несвршеног вида *рассыпайся* – *растурај се*.

Прошли большие ворота зоны, прошли малые ворота предзонника, по линейке еще меж двух прясел прошли – и теперь <i>рассытайся</i> кто куда.	– Прођоше велику зонску капију, прођоше малу капију предзоне, опет између два пресла – и сад <i>растурај се</i> куд који мили моји. (С ИД 114)
---	--

У слjedeћој реченици само у једном контексту употријебљен је читав низ облика императива несвршеног и свршеног вида и сви означавају обавезне радње: *надкуси*, *заметь*, *думай*, *мучайся*, *спорь*.

В чем тут они, враги, располагали выгадать – нельзя додуматься, а скорей чтобы людей мучить, забота лишняя: пайку эту свою <i>надкуси</i> , да <i>заметь</i> , да <i>клади</i> в чемодан, а они, куски, все равно похожие, все из одного хлеба, и всю дорогу об том <i>думай</i> и <i>мучайся</i> , не подменят ли твой кусок, да друг с другом <i>спорь</i> , иногда и до драки.	Шта су они мислили тиме да добију – не можеш разумети, пре ће бити да би само људе мучили, тек да је неки посао: тај свој комад хлеба <i>загризеш</i> , па <i>обележиши</i> , па <i>ставиши</i> у ковчег, а они, ти парчићи, сви слични, сви су од једног хлеба и све време пута <i>мислиши</i> на то, и <i>мучиши се</i> , да ти не замене парче, па <i>се</i> после <i>објашњавај</i> , понекад <i>туци</i> . (С ИД 31)
---	---

У овом примјеру императив глагола несвршеног вида, у значењу примораности на одређену радњу, односи се на ситуацију у прошлости која се понављала. По томе се овај примјер разликује од претходних. Неки од наведених облика су преведени перфективним презентом *загризеш*, *обележиши*, *ставиши*, имперфективним презентом *мислиши*, *мучиши се*, а само два облика се јављају у облику императива глагола несвршеног вида *објашњавај се*, *туци се*. Оваква разноликост облика у српском језику условљена је описом прошле понављане ситуације, мада је и даље присутно значење наметнуте радње. У том смислу за изражавање прошле понављане радње употребљавамо перфективни презент *загризеш*, *обележиши*, *ставиши*, имперфективни презент за прошлост *мислиши*, *мучиши се* и императив глагола несвршеног вида *објашњавај се*, *туци се*.

У слjedeћем примјеру императив је употријебљен као компонента фразеологизма *поминай как звали* у значењу – бесследно исчез, пропал.

– А тогда чего они нам голову морочат? Вдруг опустится тарелка, шороху наделает – и <i>поминай как звали</i> ... Почему они контактов избегают?	– А зашто нас онда они праве будалама? Изненада се спусти тањир, шушне и – <i>нестаје без трага и гласа</i> ... Зашто они избегавају контакте? (Д И 105)
---	--

3.1.2.2. Императив у условним реченицама

Императивом несвршеног вида у 2. лицу једнине у руском језику изражава се услов који је неопходан да би се остварила радња главне реченице. Значење иреалног услова у слjedeћим реченицама у српском језику се изражава конструкцијом *да* + презент.

„Да знам латински, помисли Леандер, могао бих воду научити латински.“ (П Усв 37)	<i>Знай я латынь</i> , - подумал Леандр, – мог бы научить воду говорить на латинском".
--	--

– Ехе-хе-хе, <i>да нијесам</i> пијан, још бих повјеровао да сам нашао мачка у цаку. (Ћ ДмТ 25)	<i>Не будь я</i> сейчас пьян, обязательно бы подумал, что нашел кота в мешке.
--	---

<i>Да није</i> јуначких ногу, нико од нас не би остао жив. (Ћ ДмТ 40)	<i>Не будь мы</i> быстроноги, не жить бы нам на свете.
---	--

3.1.2.3. Императив у допусним реченицама

Облик императива може да се нађе у зависнословеним реченицама допусног значења чија ће се радња остварити без обзира на радњу зависне реченице. У њима облик императива 2. лица једнине може да се односи на било које лице једнине и множине и нема императивно значење. У српском језику допусне реченице почињу везницима *иако*, *мада*, *премда*. Стевановић издваја посебан вид допусних реченица које почињу везником *макар* + радни глаголски придјев или везницима *макар* + *да*. Ове реченице се разликују по томе што се помоћу њих исказује концесија која се само претпоставља и зато су ово модалне концесивне (допусне) реченице [Стевановић, 1974: 912].

(...) так что <i>хоть</i> сзади, <i>хоть</i> спереди <i>смотри</i> : пять голов, пять спин, десять ног.	И петорке су се одвајале и тако издвојене ишле на прстима па <i>макар</i> их <i>гледао</i> одостраг, или спреда: пет глава, пет леђа, десет ногу. (С ИД 33)
--	--

Уж тут <i>хоть</i> <i>крыша</i> <i>гори</i> – спешить не надо.	(...) <i>макар</i> и <i>кров</i> да <i>гори</i> – сад не треба журити. (С ИД 17)
--	---

Днем его вызовут без помех, <i>хоть</i> три часа <i>держи</i> , никто не видел, не слышал.	Дању га позову без сметње, па га држе и три сата, али га нико није видео, нико чуо. (С ИД 27)
---	---

У следећем примјеру употрејебљен је само радни глаголски придјев без везника, у асинтедској реченици. Неке од њих се могу трансформисати, па би наш примјер са употребом поменутог везника гласио *макар пјевао, макар цркао* (...). Овај тип условних реченица у српском језику чешће се употребљава са фразеологизираним конструкцијама у којима се у облику крњег перфекта понавља исти глаголски придјев – Радио – не радио, (...); Пјевао – не пјевао, (...)

<i>Хоть</i> <i>пой</i> , <i>хоть</i> тресни ⁸ , никому ты не нужен.	<i>Певао</i> <i>ти</i> , црк'о, нико ни бригеша. (В ИЧ 38)
---	---

По этому вопросу у нас сложилась такая картина, что <i>хоть</i> <i>хватайся</i> за голову и <i>кричи</i> не своим голосом.	Ми смо по том питању већ дотле дотерали да нам <i>остаје</i> само да се <i>хватамо</i> за главу и да <i>вичемо</i> из свега гласа! (В ИЧ 126)
--	---

⁸ *Тресни* је облик императива глагола свршеног вида *треснути*, а глаголи свршеног вида у допусним реченицама биће представљени у поглављу 3.2.2.2.

Конструкција *хоть* + 2. лице једине императива није увијек дио допусних реченица. У следећем примјеру уопштеноличне реченице ријеч *хоть* је прешла у рјечце, а облик императива је изгубио допусно значење.

В Усть-Ижме, там иначе был порядок, <i>пиши хоть</i> каждый месяц.	У Уст-Ижму је био другачији ред, <i>пишеш ако хоћеш</i> сваког месеца. (С ИД 36)
--	--

Исте конструкције, ван употребе у допусним реченицама, могу представљати устаљене изразе који служе за појачавање интензитета радње изражене претходним глаголом. Интензитет радње у устаљеном поређењу у српском језику *заспати као топ* у преводу је изражен фразеологизмом *хоть из пушек пали*.

Заспах тврдо као топ. (Ћ ДмТ 36)	Да, заснул крепко – <i>хоть из пушек пали!</i>
----------------------------------	--

Ух, ух, како то голица, како то шкакљи, <i>просто бих скочио до неба!</i> (Ћ ДмТ 23)	Щекотка такая, зуд такой – <i>хоть из собственной шкуры выпрыгивай!</i>
--	---

– Такая рань, – посетовал старшина, – а жара уже <i>хоть помирай</i> .	– Тако је рано – пожали се водник – а већ врућина <i>да цркнеш</i> . (В ИЧ 16)
--	--

У допусним реченицама у руском језику императив несвршеног вида се употребљава са рјечцом *ни*. У српском језику употребљава се конструкција *ма* + упитни прилог или замјеница + да + презент или рјечца *год*.

Но как он <i>ни стереги</i> – все равно унесут, уговорят ли, глаза ли отведут.	<i>Ма како да он чува</i> – ипак изнесу, заговоре га, или му поглед скрену на другу страну. (С ИД 63)
--	---

Много касније схватио сам шта је желео да каже; <i>ма чиме изведена</i> , линија	Много позже я понял, что он хотел сказать: <i>чем ты ее ни проводи</i> , линия беспощадно
--	---

немилосрдно открива природу нашег талента и осећајности. (К ЗчМ 18)	раскроет природу твоего таланта и чувственности.
---	--

А как ни летай, светит се само танцплошадка. (П Жн 85)	Али куд год да кренеш, једино што светли је то плесалиште. (55)
--	---

Что ни говори, тежест получила се у редоследу.	Како год окренеш, озбиљна тежина. (В ИЧ 132)
--	--

Сколько ни смотри, не увидишь человека живого.	Куд год се окренеш – ни живе душе. (В ИЧ 36)
--	--

(...) које су, када год их неко тражи, увек на састанку. (К Кж 26)	(...) Когда о них ни спрочи, всегда на заседањима.
--	--

Забележен је и примјер описног превода с циљем конкретизације текста оригинала.

Само јој је то у глави.	Не может забыть, что ты ей ни говори. (П Здв)
-------------------------	---

У следећем примјеру реченица – Моли се колико 'оћеш – може се замијенити допусном реченицом – Ма колико се молио. Такође је могућа употреба фразеологизованог израза – Молио се, не молио, али ти рок неће скинути.

– В общем, – решил он, – сколько ни молись, а сроку не скинут.	– Опште узев – закључи он – моли се кол'ко 'оћеш, али ти рок неће скратити. (С ИД 147)
--	--

3.1.2.4. Приповједачки императив

Императив који служи за изражавање прошле радње назива се *драматический императив* [Исаченко, 2003: 498; Исаченко, 1957: 12; Князев, 2007: 123], а у српском језику приповједачки (наративни) императив. Коригујући постојеће ставове да се императив за прошле радње у руском језику првенствено гради од глагола свршеног вида, Књазев истиче и рјеђе случајеве употребе глагола несвршеног вида. Оба вида изражавају слична значења: неочекиваност радње у постојећем слиједу догађаја, њено изненадно вршење и логична неповезаност са радњама из претходног контекста [Князев, 2007: 124].

У српском језику данас се скоро изгубила употреба приповједачког (наративног) императива, што се тумачи превагом облика приповједачког аориста, приповједачког презента и крњег перфекта [Стевановић, 1964: 709; Станојчић, Поповић, 1997: 387]. За разлику од руског језика, у српском језику приповједачки императив се гради од глагола свршеног и несвршеног вида. Од глагола свршеног вида у најчешћој употреби су ингресивни глаголи [Пешикан, 1956: 154]. Употребом приповједачког императива означава се радња која се понављала у прошлости, па одатле и синонимичност са перфективним презентом. Од облика за прошло вријеме Б. Тошовић сматра да је приповједачки императив најближи имперфекту јер изражава и трајање радње у прошлости [Тошовић, 1995, 235]. У сљедећем примјеру употређени су глагол свршеног вида (почетно-свршени, ингресивни) *понеси*, и глаголи несвршеног вида *проси*, *трпај*. Док се обликом *понеси* изражава неочивана, динамична радња, облицима *проси* и *трпај* означава се понављање радње у прошлости.

Сећам се, нисам ни зубе променио како ваља, а ја <i>понеси</i> врећу, па <i>проси</i> и <i>трпај</i> .	Помню, я еще и зубы-то до конца не поменял, а уже <i>давай берись</i> за суму, <i>проси</i> милостыню, <i>подбирай</i> обьедки. <i>Ходи</i> за тридевять земель и к черту на рога. (П Усв 71)
--	---

У преводу су употријебљени императивни облици глагола несвршеног вида. Значење неочекиваности постигнуто је конструкцијом *давай берись*. Радња која се понављала у прошлости додатно је конкретизована употребом перфективног презента већ у сљедећој реченици – Буде по сто залогаја хлеба донесем и изручим на сто.

Сљедећи примјер не треба мијешати са императивом у допусним реченицама јер не постоји концесивна веза између реченица.

На каждого бригадира такую дают, а он <i>хоть</i> сам <i>ешь</i> , <i>хоть</i> помощнику <i>отдавай</i> .	Дај тако сваком бригадиру, а он <i>ће</i> сам <i>да поједе</i> , или <i>ће</i> помоћнику <i>да да</i> . (С ИД 65)
---	---

Ово је примјер реченице са употребом приповједачког императива (*ешь*, *отдавай*) за понављану радњу у прошлости. Рјечца *хоть* се односи на *сам* и *помощник*. Приповједачки императив је могао бити сачуван у раставним реченицама са везником или ... или – Дај тако сваком бригадиру, а он или сам *поједи*, или помоћнику *дај*. Примјер је могао бити преведен и обликом перфективног презента – Дај тако сваком бригадиру, а он или сам *поједе*, или помоћнику *да*.

Одной головы за проволокой не достанет – свою голову туда <i>добавишь</i> .	Ако нестане само једна глава изван жице – своју главу <i>подмећи</i> . (С ИД 33)
---	--

Императивом глагола несвршеног вида *подметати* – *подмећи* преведен је облик простог будућег времена у значењу неминовне радње или говорниковог става да је приморан на вршење радње.

3.2. ИМПЕРАТИВ ГЛАГОЛА СВРШЕНОГ ВИДА

3.2.1. Импертив у основном значењу

3.2.1.1. Значење резултата радње

Основно значење императива глагола свршеног вида је подстицај адресата на остваривање резултата неке радње, што значи да се задржава његово основно индикативно значење [Падучева, 2010: 66; Шатуновский, 2009: 249; Бенаккио, 2013: 172], што, видјели смо, није био случај са императивом глагола несвршеног вида. Радња глагола свршеног вида доживљава се као цјелина са примарним значењем резултативности. Осим тог значења, императивом глагола свршеног вида указује се на радњу која треба да се изврши само једном. У наведеним значењима разлике у категорији вида императивних облика у оригиналу и преводу нема.

„Зажмури! Оно што тада видиш, твоје је!“ (К ПлС 174)	<i>Закройте</i> глаза – и все, что вы увидите, будет принадлежать вам! (203)
--	---

„Заустановите планету, хоћу да сиђем!“ (К ПлС 138)	<i>Остановите</i> планету, я хочу сойти! (185)
---	--

– <i>Окрените</i> чаше са пићем на доле! – наредио је. (...) – Само ви <i>окрените</i> чаше! – био је он упоран. (П Аон 59)	– <i>Переверните</i> ваши рюмки с наливкой вверх дном! – распорядился он. (...) – Не бойтесь, <i>переверните</i> рюмки! – настаивал он.
--	--

– Да <i>забуди</i> ты, – говорю, – об этом хоть на полчаса...	– Ма, <i>забрави</i> – кажем – о томе ћемо тек за пола сата... (Д 3 103) ⁹
--	--

⁹ Превод израза *хоть на полчаса* је макар (на) *пола сата* (не размишљати о нечему; заборавити на нешто).

Я спросил: — В чём дело? <i>Предъявите</i> ордер...	Упитао сам: — У чему је ствар? <i>Покажите</i> ми налог... (Д 3 140)
---	--

Немедля <i>приведите</i> его. (44)	„(...) Одмах га <i>доведите</i> .“ (Б ПМ 36)
------------------------------------	--

<i>Погляди.</i>	<i>Погледај.</i> (Д Ч 64)
-----------------	---------------------------

– <i>Очнись. Приди в себя.</i> А главное – <i>спрячь</i> пистолет.	– <i>Прени се. Дођи к себи.</i> А што је најважније – <i>склони</i> пиштољ. (Д Ч 70)
--	--

Пока начальство разберется – <i>приткнись</i> , где потеплей, сядь, сиди, еще наломаешь спину.	Док се руководство снађе – <i>завуци се</i> где је топлије, седи јер ћеш се доста наринтачити. (С ИД 42)
--	--

Императив *позвони* у следећем примјеру преведен је двовидским глаголом *телефонирај*, који у овом контексту има значење свршеног вида.

«Хочешь меня видеть – <i>позвони</i> . Мария».	„Ако желиш да ме видиш – <i>телефонирај</i> . Марија“. (Д И 107)
--	--

У следећим примјерима употребе императива глагола свршеног вида у Довлатовљевом *Коферу* запажају се разлике у преводима. Сви облици императива употријебљени су у контексту савјета, без компоненте категоричности. Запажа се да у српском језику низ императивних облика у једном контексту почиње глаголом несвршеног вида, а онда слиједе глаголи свршеног вида. Први глагол тако има функцију увода у којем се радња још доживљава као процес који траје, а даље слиједе конкретне радње чији резултат треба остварити.

– Знаешь, мне давно хотелось <i>написать</i> о	– Знаш, ја одавно желим да <i>пишем</i> о Кољи.
--	---

Коле. Что-то наподобие воспоминаний. – <i>Напишите.</i> – Боюсь, что у меня нет таланта. Хотя всем знакомым нравились мои письма. – Вот и <i>напишите</i> длинное письмо.	Нешто као успомене. – <i>Пишите.</i> – Бојим се да нисам талентована. Мада су се свим познаницима свиђала моја писма. – Па, ви и <i>напишите</i> дугачко писмо. (Д Ч 91)
---	--

<i>Напиши</i> про мать-героиню. <i>Найди</i> обыкновенную, скромную мать-героиню. Причем, с нормальной фамилией. И <i>напиши</i> строк двести пятьдесят. Такой материал всегда проскочит.	– <i>Пиши</i> о мајци-хероини. <i>Нађи</i> обичну, скромну мајку-хероину. И то са нормалним презименом. И <i>напиши</i> двеста педесет редова. Такав материјал увек лако пролази. (Д Ч 52)
--	---

<i>Напиши</i> об Америке. <i>Возьми</i> какой-нибудь сюжет из американской жизни.	– <i>Пиши</i> о Америци. <i>Узми</i> неки сиче из америчког живота. (Д И 61)
--	---

– Это уже лучше. <i>Записывай.</i> Сперва <i>пиши</i> вопрос, а дальше мой ответ. Вопросы <i>пиши</i> нормально, ответы – квадратными буквами.	– (...) <i>Записуј.</i> Прво <i>напиши</i> питање, па после мој одговор. Питања <i>пиши</i> нормално, одговоре – штампаним словима. (Д Ч 75)
---	---

Када се у преводу глагол свршеног вида замијени глаголом несвршеног вида, као у следећем примјеру, превод добија додатно значење радње коју треба извршити одмах. У следећим примјерима употрејебљени су глаголи *выручить* – у значењу – помоћи у невољи, избавити, спасити, ослободити. Његов видски парњак је *выручать*.

— Сосед, <i>выручи</i>, дай пятёрочку...	– Комшија, <i>помагај</i>, дај ми петобанку... (Д З 44)
---	--

– Ты образованный, <i>придумай</i> что-нибудь. Как говорится, <i>заверни</i> поганку. (...) Так что <i>выручай</i>...	– Ти си образован, <i>смисли</i> нешто. Како се каже, <i>заврни</i> гадове. (...) Тако, ти <i>смишљај</i>... (Д Ч 73)
--	--

Ес-сли ты слово скажешъ, кровосос, – день последний живешъ, <i>запомни!</i>	Ако још једну реч прозбориш, крвопијо, <i>памти</i> да ти је ово последњи дан! (С ИД 88)
---	--

Императивом неодређено-свршених глагола подстиче се на радњу у дужем или краћем трајању, а то значење се задржава у преводу уколико се употреби глагол неодређено-свршеног вида у српском језику.

<i>Прибереги</i> его на будущее.	– Касно. <i>Причувај</i> га за убудуће. (Д Ч 49)
----------------------------------	--

Да би се сачувала семантика неодређено-свршеног значења, глагол *погреть(ся)* у следећем примјеру је могао бити употпуњен прилогом *мало* у значењу – кратко, одређено вријеме.

– Заходите. <i>Погрейтесь</i> . Выпейте чаю...	– Уђите. <i>Огрејте</i> се. Попијте чај... (Д Ч 98)
--	---

Исто значење ограниченог времена вршења радње (*мало, кратко*) изостало је и из превода императива *постойте – станите*.

Если вас интересуют свежие новости, <i>постойте</i> около русского магазина.	Ако вас интересују свеже новости, <i>станите</i> поред руске продавнице. (Д И 77)
--	---

3.2.1.2. Значење непонављане радње

За разлику од значења очекиване ситуације у укупном значењу императива несвршеног вида, у ситуацијама које су неочекиване за адресата у руском језику се употребљава императив свршеног вида:

– Слышь, Эйно, на одну закрутку <i>займи</i> мне до завтра. Ведь я не обману.	– Чујеш, Ејно, <i>узајми</i> ми до сутра једном да савијем. Нећу те преварити. (С ИД 76)
---	--

Да је ријеч о неочекиваној ситуацији потврђује и облик *слышь – чујеш* којом говорник скреће пажњу адресата управо зато што је свјестан да је молба која слиједи за њега неочекивана. И у сљедећем примјеру постоји „увод“ говорника у својству припреме адресата на неочекивани предлог: *Ты лучше вот чего (...)*

Ты лучше вот чего: <i>возьми — и</i> на ходу из электрички <i>выпрыгни</i> . Вдруг да и не разобьешься...	Него, знаш шта: <i>искочи</i> из воза. Видећеш, ништа ти неће бити... (Е М–П 130)
---	---

Међутим, у овом примјеру значење неочекиваности садржано је у конструкцији *взять и выпрыгнуть* (*взять + тренутно-свршени глагол*), а не само у облику императива у којем је употребељена. Конструкција *возьми и выпрыгни* у наведеном примјеру употребељена је у основном значењу императива – савјета или предлога и њено значење не треба поистовјећивати са било којом конструкцијом *возьми + и (да и) + императив глагола свршеног вида*. У литератури ова конструкција се наводи као примјер неочекиване прошле радње – А он *возьми* да и скажи это вслух. Овај облик императива синонимичан је облику прошлог времена – *взял и сказал* – и нема значење подстицаја на радњу, већ интензификације неочекиване прошле радње [Крг, 1989: 278].

У истој ситуацији неочекиваности употребељен је и императив глагола свршеног вида *получить* у сљедећем примјеру.

Маруся вышла следом на площадку. – <i>Получи</i> , – говорит, – за сигареты.	Марусја ме је испратила до лифта. – <i>Узми</i> – каже – за цигарете. (Д И 76)
---	---

Основно значење глагола *получить* је *взять, принять*, то что вручают, дают, присылают. Императив *получи* је синонимичан императиву *возьми* и преводи се глаголом *узети – узми*.

Значење радње коју треба одмах извршити може се изразити и глаголом свршеног вида. У следећем примјеру изражена је веома категорична наредба не само императивом глагола свршеног вида, већ и прошлим временом истог глагола са прилогом *быстро*. У српском језику овај облик категоричне наредбе изражен је везником *да* + перфекат глагола.

Сейчас же <i>уберите!</i> – <i>Быстро</i> убрали покрыва! – заорал администратор, (...)	Одмах <i>склоните!</i> – <i>Одмах да сте склонили</i> простирку! – раздрао се службеник, (...) (С 2017. 144)
--	---

У следећим примјерима у српском језику категоријом вида глагола постиже се значење остваривања резултата (свршени вид – *одговори, предајте се, седи, сравните*), а у руском језику добија се значење трајања или почетка вршења радње одмах након изрицања императива (несвршени вид).

Милена: <i>Одговори</i> , ко си?	МИЛЕНА: <i>Отвечай</i> , ты кто? (С Бт)
----------------------------------	--

– <i>Предајте се!</i> лопови! – дрекну он, па из све снаге распали тољагом по медвједу. (Ћ ДмТ 48)	– <i>Сдавайтесь</i> , жулики! – закричал он и изо всех сил ударил медведя дубиной.
--	--

Милена <i>Седи</i> сине, кад ти тата каже.	МИЛЕНА <i>Садись</i> , сынок, когда папа говорит. (С Бт)
---	---

– „ <i>Сравните</i> га са земљом! А прво <i>гађајте</i> моју кућу! Показаћу вам гдје се налази...“ (К ПлС 21)	– <i>Сравняйте</i> его с землей! Но сначала <i>разбомбите</i> мой дом! Я вам его покажу... (130)
---	--

Конструкција давай + 1. лице једнине глагола свршеног вида има значење молбе да се говорнику дозволи извршење радње.

– Давай я отпроиусь?	– Хајде да ја узмем слободне дане? (Д 3 84)
----------------------	---

Давайте, говорит, я спою...	Хајде, каже, ја ћу да јој отпевам...(Д 3 87)
-----------------------------	--

3.2.1.3. Императив са негацијом

Негација императива глагола свршеног вида у руском језику најчешће има значење упозорења. То су радње које су нежељене, због њихових последица на које говорник упозорава. У српском језику употребљавамо рјечцу *немој* + *инфинитив* или *немој* + *да* + *презент*.

А ноги близко к огню никогда в обуви <i>не ставь</i> , это понимать надо.	А ноге у обући никад близу ватре <i>не стављај</i> , то треба да схватиш. (С ИД 58)
---	---

— Ни за что не смирю. — Ну и дурак. — От дурака слышу. — Ну ладно, ладно... уж и слова <i>не скажи</i> !	— Нећу. — Будало. — Будала ми каже. — Па добро, добро... ни речи више <i>немој рећи</i> !... (Е М–П 130)
---	---

Друго значење негације императива је забрана вршења радње изражене глаголом са негативном компонентом у значењу, као и у следећем примјеру.

До смерти <i>не опейся</i> ...	Дабогда се не напио пре смрти... (Д 3 33)
--------------------------------	---

Негација императива глагола свршеног вида *опиться* дио је фразеологизма *опиться до смерти* у значењу *напити се веома много*, па би превод требало да гласи 'немој да се напијеш' уз могућу употребу неког интензификатора.

Негација облика императива глагола свршеног вида употребљава се у значењу молбе у устаљеним изразима.

– Међутим, <i>не замерите</i> , направићемо уговор. Знате, имали смо и лоших искустава. (П Аон 118)	Тем не менее уж вы <i>не обижайтесь</i> , давайте все же подпишем контракт. Знаете, у нас был и очень неприятный опыт в этом смысле.
---	--

– Не, не, молим вас, <i>немојте да ме погрешно разумете</i> . (А Г 153)	– Нет, нет, пожалуйста, <i>не поймите меня превратно</i> .
---	--

Молба говорника да не буде погрешно схваћен од стране адресата у руском језику изражава се негацијом императива глагола свршеног вида *не поймите меня неправильно, не подумайте худого*. Конретна радња је у следећем примјеру могла бити изражена конструкцијом *немојте* + инфинитив или *немојте* + да + перфективни презент: *немојте ме погрешно разумјети; немојте погрешно да ме разумијете*. Глагол *разумјети* у овом контексту је глагол свршеног вида.¹⁰

<i>И не подумайте худого.</i>	<i>И немојте лоше мислити.</i> (Д И 59)
-------------------------------	---

Овако употрејебљен императив глагола несвршеног вида добио је значење трајања радње, а контекст – значење савјета умјесто молбе.

3.2.1.4. Императивни облици за 1. лице множине

Облик 1. лица множине индикатива глагола свршеног вида употребљава се у значењу императива. Овакав глагол у значењу императива разликује се од индикативне употребе истог облика по одсуству личне замјенице *мы* у руском језику.

<i>Выпьем по рюмке для настроения. Если мы совсем не выпьем, это будет искусственно.</i>	<i>Попићемо по чашицу, да се разгалимо. Биће неприродно ако уопште не пијемо.</i> (Д
--	--

¹⁰ О глаголу *разумјети*, као двовидском, биће ријечи у поглављу 4.1.3.

	Ч 127)
--	--------

Значење оваквог императива је позив на заједничко вршење радње у којој је говорник спреман да учествује. Питање категоричности тако израженог значења императива није условљено ни свршеним видом ни простим будућим временом, већ прагматичким условима говорног чина у оквиру којег се исказује императив.

Исти глагол у другој говорној ситуацији (здравица) употребљава се са предлогом *за* и акузативом има значење *наздравити (коме, чему)*, а може се превести и конструкцијом *да + попијемо*. У следећем примјеру употријебљен је глагол несвршеног вида *пити* у облику императива 1. лица множине.

– <i>Выпьем</i> за успех нашей будущей картины! Истинный талант когда-нибудь пробьет себе дорогу.	– <i>Пијмо</i> за успех нашег будућег филма! Истински таленат ће једном прокрчити себи пут. (Д Ч 146)
--	--

«Вот и прекрасно, что вы все поняли. <i>Выпьем</i> за понимание –	– Па лепо је што сте разумели. <i>Попијмо</i> за разумевање – (...) (Е М–П 45)
--	--

Облик 1. лица множине у преводима и није тако риједак као у оригиналним текстовима на српском језику у којима се, по мишљењу М. Стевановића, не употребљава често [Стевановић, 1964: 704].

Рассказ можно написать о чем угодно. Сюжетов навалом. <i>Возьмем</i> любую профессию.	Причу можеш написати о било чему. Сижеа има тушта и тма. <i>Узмимо</i> ма коју професију. (Д 3 53)
--	---

"Друзья мои! Здесь, я вижу, тесновато. <i>Пройдемте</i> в следующий зал!..."	„Пријатељи моји! Овде је, видим, гужва. <i>Пређимо</i> у другу салу!..." (Д 3 48)
---	--

– <i>Поженимся</i> фиктивно и уедем в качестве	– <i>Венчајмо се</i> фиктивно, па идемо као
--	---

евреев.	Јевреји. (Д И 35)
---------	-------------------

– <i>Скупимо</i> се и кренимо – додао је Драгор. (П Аон 247)	<i>Соберемся</i> и в путь – добавил Драгор. (267)
--	---

„Они имају моћ, али ми имамо ноћ – <i>искористимо</i> је до даске!“ (К ПлС 118)	Им невмочь, а у нас впереди вся ночь, <i>выжмем</i> из нее все до копейки!
---	--

А мы, повторяю, <i>займемся</i> икотой.	А ми, понављам, <i>позабавимо</i> се штуцањем. (Е М–П 62)
---	---

Просто будуће вријеме глагола *допустить* у 1. лицу множине, као уметнути дио реченице, преведено је императивом глагола *рећи*.

<i>Допустим</i> , вы разыскиваете кого-то. Адрес узнавать совсем не обязательно. <i>Гуляйте</i> по центральной улице. <i>Купите</i> банку пива. <i>Съешьте</i> порцию мороженого. <i>Выкурите</i> сигарету.	<i>Рецимо</i> , тражите некого. Уопште не морате да знате адресу. <i>Шетате</i> главном улицом. <i>Купите</i> лименку пива. <i>Поједете</i> порцију сладоледа. <i>Попушите</i> цигарету. (Д И 80)
---	--

<i>Допустим</i> , так: если тихий человек выпьет семьсот пятьдесят, он делается буйным и радостным.	<i>Рецимо</i> ово: ако миран човек попије седам стотина педесет грама, он постаје плаховит и радостан. (Е М–П 57)
---	---

<i>Допустим</i> : сухое виноградное вино плюс «перцовка» или «кубанская» – это «первый поцелуй».	<i>Рецимо</i> : суво вино плус „перцовка“ или „кубанска“ – то је „први пољубац“. (Е М–П 71)
--	---

У следећем примјеру облик *допустим* је преведен футуrom I.

Ну <i>допустим</i> , он болен был в позапрошлую	Али, <i>дозволићемо</i> , претпрошлог петка је био
---	--

пятницу, и все там были за него в тревоге...	болестан, и сви су због њега били забринути... (Е М–П 47)
--	---

Облик 1. лица множине императива може да се нађе и као превод аналитичког облика за 1. лице множине *давайте* + глагол свршеног вида.

Давайте лучше так – <i>давайте</i> <i>почтим</i> минутой молчания два этих смертных часа.	Боље је овако – минутом ћутања <i>одајмо</i> <i>пошту</i> тим смртним часовима. (Е М–П 18)
---	--

– <i>Склонимо</i> се у ону високу папрат, а чика-Брко мислиће да смо побјегли стазом, па ће пројурити крај нас. (Ћ ДмТ 47)	– <i>Давай спрячемся</i> в папоротнике, а Усач подумает, что мы побежали по тропинке, и пройдет мимо.
--	---

<i>Пређимо</i> , дакле, на ствар.	<i>Давайте перейдем</i> к делу.
-----------------------------------	---------------------------------

Описни облик императива *да* + презент глагола има императивно значење (у овим примјерима свршеног вида). Наведени облик указује на сагласност говорника да учествује у вршењу радње [Стевановић, 1964: 704]. Говорник има позицију иницијатора читаве ситуације.

Али <i>да пређемо</i> на ствар. (П Здв)	Но <i>перейдем</i> к делу.
---	----------------------------

Али <i>да се вратимо</i> оној свећи коју си поменуо. (П Здв)	Но <i>вернемся</i> к свече, о которой ты упомянул.
--	--

Све је ту. <i>Да га пробудимо</i> . (П Здв)	Все здесь. <i>Разбудим</i> его.
---	---------------------------------

СОФИЈА: <i>Да вас упознам</i> , Драга Душо, ово је ваше Тело! (П Здв)	София. <i>Позвольте</i> вас <i>познакомить</i> друг с другом. Милая Душа, это – ваше Тело.
---	--

Чаю <i>попьем!</i>	Чај <i>да попијемо!</i> (С К 348)
--------------------	-----------------------------------

А теперь <i>давайте подумаем</i> с вами вместе: что бы мне сейчас выпить?	А сада <i>да размислим, с вама</i> заједно: шта бих сада могао попити? (Ер М–П 71)
---	--

Аналитички облик императива давай + 1. лице множине глагола свршеног вида преводи се, као у претходном примјеру, описним обликом императива да + презент или императивним изразом са рјечцом *хајде* + *да* + презент као у сљедећим примјерима.

Подожди, <i>давай выпьем...</i>	Чекај, <i>хајде да испијемо...</i> (Д 3 93)
---------------------------------	---

<i>Давайте выпьем</i> за отмену цензуры!	<i>Хајде да пијемо</i> за укидање цензуре! (Д 3 96)
--	---

<i>Давайте подытожим</i> факты.	<i>Хајде да сумирамо</i> чињенице. (Д И 99)
---------------------------------	---

<i>Давайте посидим</i> еще минуты три.	<i>Хајде да поседимо</i> још три минута. (Д И 76)
--	---

3.2.1.5. Императивно значење изражено футуром

У руском и српском језику у значењу императива могу да се нађу у употреби индикативни облици за 2. лице једнине и множине будућег времена. Ови облици употребљавају се у случају када говорник жели да истакне категоричност своје наредбе. Осим тога, говорник на овај начин постиже још два циља: одређује свој доминантнији статус у односу на сабесједника и не даје му могућност избора. Осим ових глаголских облика, прибјегава се и одговарајућој интонацији.

– Я его не знаю, – сказал мой брат.	– Ја га не познајем – рекао је мој брат.
-------------------------------------	--

– Ничего. <i>Дашь</i> объявление по радио. – Но я же пьяный.	– Није битно. <i>Даћеш</i> објаву на разглас. – Али, ја сам пијан. (Д Ч 121)
---	---

Зэк помешался в четырнадцатом бараке. (...) Короче, <i>доставишь</i> его в психбольницу на Иоссере.	Затвореник из четрнаесте бараке је полудео. (...) Укратко, <i>одвешћеш</i> га у болницу за умоболне на Јосеру. (Д Ч 64)
--	--

Идем, <i>расскажешь</i> по дороге.	– Идемо, <i>испричаћеш</i> ми уснут. (Д И 95)
------------------------------------	---

У следећим примјерима облик будућег времена преведен је императивом.

– Я с начальством вообще дела не имею. Только если он с трапа свалится, тогда меня <i>позовешь</i> .	– Ја с руководством уопште немам посла. Само ако падне с трепне, онда ме <i>позови</i> . (С ИД 86)
---	---

<i>Пойдете</i> через турбазу вдоль оврага. С горы уже деревню видно.	<i>Идите</i> кроз туристичку базу дуж јаруге. Са брда се већ види село. (Д З 23)
--	--

– Ну ладно, – смягчилась она, – через две недели повторно <i>пройдете</i> комиссию и, если райком против не будет, <i>езжайте</i> .	– Добро онда – смилостиви се она – кроз две недеље <i>дођите</i> поново на комисију, па ако рејонски комитет нема ништа против – <i>идите</i> . (В ИЧ 209)
---	--

Категоричност као основно значење овако употређљеног индикатива условна је јер је различита у различитим говорним ситуацијама. Уколико је ријеч о учесницима различитог социјалног статуса, онда се може говорити о изразитој категоричности, али ови облици се могу употребљавати и у контексту молбе, као у следећем примјеру у којем говорник моли сапутнике да припазе на његов пртљаг док се не врати. На превод анализираног глаголског облика *простите* – *опростићете* не утиче погрешан превод глагола *присмотреть* – *прегледати*. Правилан превод руског глагола *присмотреть* у датом контексту је *припазити*.

А пока – вы уж <i>простите</i> меня – пока присмотрите за моим чемоданчиком, я на десять минут отлучусь.	А док ви – <i>опростићете</i> ми – док прегледате мој ковчежић, ја ћу се на десет минута удаљити. (Е М–П 41)
--	--

Условно треба схватити појам категоричности и у контексту дискусије (научне или неке друге), у којем је облик *сложитићете се* учтиви и најчешћи облик.

Но у нас с вами впереди своя наука. <i>Согласитесь</i> (...) – в жизни только то интересно и выгодно, что человек устраивает сам.	Али ви и ја имамо своју науку. <i>Сложитићете се</i> – (...) – у животу је занимљиво и корисно само оно што човек сам направи. (С 2017. 93)
---	---

У облицима *простите* и *согласитесь* није увијек могуће разграничити облике 2. лица множине простог будућег времена и императива.

Категоричност футура у значењу императива је условна и у контексту савјета.

– Врач может почувствовать запах. (...) – <i>Закусишь</i> щавелем, и все дела.	– Лекар може да ми осети задах. – (...) <i>Поједи</i> мало киселице и готова ствар. (Д Ч 67)
---	---

3.2.2. Императив у пренесеном значењу

3.2.2.1. Императив у условним реченицама

Облик другог лица једнине императива употребљава се у условним реченицама за изражавање реалног или иреалног услова. Друго лице императива у оваквој употреби може да се односи на било које лице, осим на 2. лице једнине. Од свих наведених примјера само у другом примјеру облик за друго лице једнине употријебљен је у уопштеноличном значењу. Облик једнине може да се односи и на

субјекат у множини. Овако употрејебљен императив гради се и од оних глагола који означавају радње на које се не може утицати, које не зависе од адресата, што за семантику императивних облика није без значаја. У руском језику овај императив се гради од глагола свршеног вида.

У следећем примјеру императив *начнись* употрејебљен је у зависној реченици за изражавање реалног услова, док је у главној реченици предикат у облику сложеног будућег времена. Зависне условне реченице су преведене везником *ако* + перфективни презент глагола – *настане, седнеш*.

<i>Начнись пожар</i> , и заключенные вряд ли будут тушить его.	<i>Ако настане пожар</i> , тешко да ће га затвореници гасити. (Д Рз 119)
--	--

В таком тепле только <i>присядь</i> на миг – и заснешь тут же.	<i>Ако</i> у таквој топлоти <i>седнеш</i> за тренутак – одмах заспиш. (С ИД 71)
--	---

Условне реченице у српском језику се граде помоћу облика потенцијала и у главној и у зависној реченици уз везник *кад*.

<i>Окажись</i> у этой сцены свидетель, он, надо полагать, перегнулся бы через перила, ожидая увидеть внизу три изувеченных тела. (П Жн 11)	<i>Кад би постојао</i> сведок ове сцене, верујемо да би се он нагнуо преко ограде балкона, очекујући да доле на земљи види три смрскана тела. (10)
--	--

Сейчас он зяб со всеми, и лютел со всеми, и еще бы, кажется, полчаса <i>подержи</i> их этот молдаван, да отдал бы его конвой толпе – разодрали б, как волки теленка!	Сад се он смрзава са свима, бесни са свима и <i>кад би</i> их овај Молдављанин <i>држао</i> овако још пола сата, кад би га патрола предала гомили – изгледа да би га растргли, као вукови теле! (С ИД 101)
--	--

У следећој условној реченици (реалној условној) облик императива је преведен презентом глагола свршеног вида + рјечца *ли* – *сруши ли се*.

Берег okazaлca на таком paсcтoянии, что Арчибальд пoнял – <i>свались</i> он сейчас вниз, вплавь он до него не дoбepетcя. (П Жн 159)	И обала је била прилично далеко, и Арчибалд је схватио – <i>сруши ли се</i> сада доле, не би могао да доплива до ње. (100)
---	--

У cлeдeћим примјерима имамо потенцијални услов са презентом и везником *да* (*да чује, да оcлoвим*), и потенцијалом у главној реченици.

<i>Да</i> нас чује неки нормалан Европљанин сигурно би помислио да смо луди. (К ПлС 114)	Нормальный европеец, <i>услышь он</i> нас, наверняка бы подумал, что мы сошли с ума! (174)
--	--

Како би поднео да га и ја <i>оcлoвим</i> са <i>ти</i> ? (К Кж 94)	Интересно, как бы он воспринял, <i>обратись</i> я к нему тоже на «ты»?
---	--

Горе ми је него <i>да сам се нашао</i> у кућици пса Жуће, старог буволовца и мог љутог душманина. (Ћ ДмТ 11)	Да <i>попади</i> я сейчас в конуру моего злейшего врага блохолова Жучи, и то, на pewno, веселей было бы.
--	--

Иреални услов изражен је везником да + перфекат глагола свршеног вида *дoгoдити се, сазнати*.

Да <i>се</i> ово <i>дoгoдило</i> пре тридесет и пет година, овај човек не би дочекао зору на слободи. (К Кж 111)	<i>Случись</i> такое лет тридцать назад, нахал очутился бы за решёткой ещё этой ночью.
--	--

(...) она само рече да би уистину платила да <i>је</i> отац <i>сазнао</i> . (О Гзљ 39)	(...) и она потврдила, что, <i>узнай</i> об этом отец, действительно все бы так и было. (39)
--	--

Ни у једном од наведених примјера на српском језику ни у оригиналним текстовима ни у преводима, није уочена употреба императива. Одабрани корпус друге половине XX вијека показује да употреба императива у условним реченицама

није карактеристика савремених књижевних дјела на српском језику. Овакву употребу императива у српском језику М. Стевановић издваја у пословицама, као гномски императив, у којима је модално значење заповједног начина замијењено модалним значењем концесива или кондиционала: *Баци добро у воду и наћи ћеш га. Крсти вука, вук у гору. Чини добро, не кај се, чини зло, надај се! Дај кучету прсте да ти полиже, оно ће ти целу руку ухватити.* [Стевановић, 1964: 710]

3.2.2.2. Императив у допусним реченицама

Као и императив глагола несвршеног вида, тако се и императив глагола свршеног вида употребљава у допусним реченицама (в. 3.1.2.2.2.). Императив свршених глагола у облику 2. лица једине употребљава се са везником *хоть*. У овој употреби императив се не односи на конкретног адресата, већ на било које лице. У српском језику овај тип допусних реченица гради се помоћу везника *макар* и радног глаголског придјева (*живео, распарчали*).

Собственно говоря, лучшего места для смерти Анфилогову было не найти, <i>хоть проживи</i> он еще четыреста лет.	У суштини, боље место за смрт Анфилогов не би могао да нађе <i>макар живео</i> још четиристо година. (С 2017. 215)
У попок только та забота, чтоб зэки не разбежались, а внутри рабочей зоны <i>хоть</i> все ты на щепки <i>поруби</i> .	(...) пајкани имају бригу: да се логораши не разбеже, а унутар радне зоне, <i>макар</i> сву грађу на иверчиће <i>расцепкали</i> . (С ИД 50)
Хоть пой, <i>хоть тресни</i> , никому ты не нужен.	Певао ти, <i>црк'о</i> , нико ни бригеша. (В ИЧ 38)

У допусној реченици облик императива у руском језику је преведен везником *кад* + облик потенцијала. Ради што прецизнијег превода преводилац је могао употријебити везник *и* – *и кад би отрчао у бараку*.

А и переобуться не во что, <i>хоть</i> и в барак <i>побеги</i> .	Додуше, не би имао шта да преобује <i>кад би отрчао</i> у бараку. (С ИД 13)
--	---

Од конструкција *хоть* + императив глагола свршеног вида којима се појачава интензитет радње издвајају се: *хоть брось; хоть тресни; хоть убей; хоть умри; хоть глаз выколи; хоть шаром покати (ничего нет, пусто)*.

Императив глагола свршеног вида се употребљава у допусним реченицама са рјечцом *ни*.

Туристы из Риги — самые воспитанные. Что <i>ни скажи</i> , кивают и улыбаются.	Туристи из Риге су најваспитанији. <i>Ма шта рекао</i> , климају главом и осмехују се. (Д 3 44)
--	---

Безотказный этот Алешка, о чем его <i>ни попроси</i> .	Неће да одбије тај Аљошка, <i>било шта</i> да га замолиш. (С ИД 91)
--	---

(...) а лошадь, ей чего <i>ни скажи</i> , все принимает.	(...) а коњ ће прихватити <i>шта год</i> му <i>рекао</i> . (В ИЧ 36)
--	--

Конструкција *пойди* + императив глагола свршеног вида изражава негативну оцјену, ироничан став и сумњу у то да је могућа радња изражена другим глаголом.

Так ты что ж, в Бога веришь, Шухов? — А то? — удивился Шухов. — Как громыхнет — <i>пойди, не поверь!</i>	Па зар ти, Шухове, у бога верујеш? — А што да не? Кад загрми — <i>'ајд, не веруј</i> . (С ИД 97)
---	---

Сумња да је могуће извршити радњу у следећем примјеру би се могла изразити конструкцијом *смрви је ако можеш*. Ни овај облик се не односи на конкретног адресата, већ на било кога, што значи да је ово уопштенолична употреба императива.

(...) да земля та и летом, как камень, а сейчас морозом схваченная, <i>пойди</i> ее <i>угрызи</i> .	(...) али је та земља и лети као камен, а сад, кад ју је мраз овако дохватио, <i>иди па</i> је <i>угрызи</i> . (С ИД 49)
---	--

Конструкција овог типа је веома ријетка у одабраном корпусу.

3.2.2.3. Приповједачки императив

Приповједачки императив од глагола свршеног вида има значење свршене прошле, неочекиване радње. Анализирајући однос императива према прошлој радњи и могућност његове замјене облицима за прошло вријеме из угла стилистике, Б. Тошовић приписује статус императивно–претериталне метафоре [Тошовић, 1995: 234]. У сљедећем примјеру употрејебљени су императиви глагола свршеног вида *прикрати се* и *изгребати*, а у преводу – прошло вријеме свршених глагола као неутрални глаголски облик за изражавање прошлих сршених радњи.

И док је земља била још онаква каква је испод божје руке изишла, (...), он <i>се прикрати</i> и ноктима <i>изгреби</i> лице божје земље, колико је год могао више и дубље. [А НДћ 234]	И пока еще земля была такой, какой она вышла из-под господней руки, (...), шайтан <i>подкрался</i> к ней и <i>искорябал</i> когтями лик божьего мира, стараясь впитаться в него как можно глубже и больней.
--	---

Категорија вида у значењу императива најбоље потврђује прагматички карактер овог глаголског облика. Одабир вида глагола у императиву није само граматички условљен, већ зависи од лексичко-семантичких, стилских особености глагола, као и од прагматичких карактеристика ужег и ширег контекста и ситуације у цјелини. Због тога не можемо кључну разлику између употребе императива у руском и српском језику свести само на значење категоричности императивног исказа. У

императивном исказу категоричност има нијансе у свом испољавању и свака од њих утиче на одабир вида глагола. Категоричност подстицаја може бити условљена позитивним, али и негативним циљевима говорника, тако да може да се конкретизује као грубо – благо. Друга компонента од које зависи употреба глаголског вида је дистанцираност од адресата и учтивост.

Када је вид глагола у облику императива растерећен додатних компоненти значења, разлике у употреби вида у руском и српском језику нема. Од основних значења категорије вида у оба језика императивом глагола несвршеног вида изражава се подстицај да адресат врши радњу у непрекидном трајању, без икаквих додатних конотативних значења. Када се говори о трајању радње изражене императивом, може се имати у виду подстицај говорника на краће или дуже непрекидно трајање радње – *вршити радњу*, али и на радњу која се схвата временски неограничено – *увијек вршити радњу*. Уколико у контексту није присутна нека додатна конотација императива несвршеног вида, нијесу оправдани случајеви промјене вида у преводима.

Уколико се изражава подстицај понављања радње, у оба језика се употребљава императив несвршеног вида.

Циљ говорника да подстакне адресата на постизање резултата радње, без икаквих конотативних допуна, у оба језика исказује се глаголима свршеног вида. То је уједно и значење једне, конкретне, непонављане радње. Превођење императива глагола свршеног вида показује своју разноликост захваљујући богатству видских ликова у оквиру свршеног вида. У преводу треба сачувати конкретан видски лик одговарајућим морфемским или синтагматским рјешењима.

Најчешће разлике у категорији вида у руском и српском језику запажене су у оним императивним исказима којима се подстиче говорник да одмах почне вршење радње. У руском језику у том значењу се употребљавају глаголи несвршеног вида, а у српском и глаголи несвршеног и глаголи свршеног вида.

У српском језику, за разлику од руског, низ императивних облика у једном истом исказу најчешће условљава употребу глагола различитих по виду, што се може објаснити значењем подстицаја да се прво заврши једна радња, а онда приступи

вршењу друге радње. Истим контекстом може да се исказује подстицај за извршење радње у цјелости (свршени вид), а онда слиједи конкретизација појединачних етапа те радње у њиховом трајању (несвршени вид).

У руском језику категорија вида у императиву је условљена значењем очекиване ситуације (несвршени вид) или неочекиване ситуације (свршени вид) док у српском језику употреба императива не зависи од тог значења.

Разлика у одабиру вида глагола у императиву најочигледнија је у стереотипним ситуацијама, говорној етикецији. У руском језику се употребљавају глаголи несвршеног вида, а у српском – глаголи свршеног вида. Ова граматичка разлика, због значаја у свакодневној комуникацији, представља незаобилазан сегмент у настави руског језика као страног.

Док у основном значењу императива категорија времена постоји тек у најужем смислу (подстиче се на радњу коју треба или не треба вршити или извршити у ближој или даљој будућности), у пренесеном значењу императив добија категорију времена. Приповједачки императив описује прошле радње и веома је риједак у анализираним књижевним дјелима. Императив наметнуте радње односи се на сва три временска плана, као и императив у условним и допусним реченицама, у зависности од њиховог значења.

Руски и српски језик се разликују у употреби императива ван императивног значења. Императивни облик из условних и допусних реченица у руском језику преводи се везницима и еквивалентним глаголским облицима за вријеме. Без жеље да заузмемо искључив став, али на основу анализираних дјела може се говорити и о употреби императивних облика као типичној карактеристици аутора и његовог дјела.

ДВОВИДСКИ ГЛАГОЛИ

Двовидски глаголи¹¹ представљају примјер морфолошког синкретизма јер се у оквиру једног граматичког глаголског облика спајају различите категорије – свршени и несвршени вид. Значење двовидских глагола дефинише се у ширем и ужем смислу: «Двувидовыми называются глаголы, видовое значение которых в большей части форм специальными формальными показателями не выражено» [РГ I: 591]. «Двувидовыми называются такие глаголы, которые в одной форме сочетают грамматическое значение обоих видов» [Исаченко, 2003: 143]. «Группа двувидовых глаголов, совмещающих в одном лексическом значении функции совершенного и несовершенного видов» [Ремчукова, 2007: 91]. Двовидске глаголе у српском језику дефинисао је, између осталих, М. Стевановић: „глаголи који су у једном значењу свршеног, а у другом несвршеног вида“ [Стевановић, 1964: 542].

Двовидски глаголи могу се разматрати и разматрани су из различитих лингвистичких аспеката. Када је ријеч о морфемским особинама и дериватолошким правцима мотивације, тема која је и даље актуелна је развој двовидских глагола у језичком систему. У руском и српском језику ови глаголи пролазе кроз процесе перфективизације и имперфективизације како би се прилагодили видском систему. Промјене које су уочене у систему двовидских глагола настале су као посљедица процеса формирања перфективних префиксалних глагола, а у зависности од тога и различитог тумачења да ли непрефиксални глаголи и даље остају двовидски и као такви функционишу у језику [Матијашевић, 2000: 655–663].

Даље, о овим глаголима може се говорити са тачке гледишта њиховог поријекла, као о глаголима словенског поријекла и позајмљеницама из несловенских језика. Однос двовидских глагола и облика за вријеме анализираћемо на примјерима

¹¹ Пошто двовидски глаголи словенског поријекла нијесу бројна група глагола, били смо принуђени да само у овом поглављу допунимо изворе романом М. Шолохова Тихи Дон [Ш ТД].

глагола словенског поријекла. Неће бити анализирани двовидски глаголи несловенског поријекла иако је њих више. Према подацима које је презентовао И. П. Мучник још 1966. године, у руском језику их је било око 600. Позајмљенице из несловенских језика првобитно су имале терминолошку употребу, што је одредило њихов статус једнозначних лексема. Без обзира на касније помјерање њихове употребе према књижевном језику јер, по наводима И. П. Мучника половина позајмљеница из групе двовидских глагола више нема терминолошку употребу [Мучник, 1966: 64], њихова једнозначност је у већини случајева сачувана.¹² Такође је важно је истаћи да се адаптација ових глагола на систем руског и српског језика вршила шаблонски, јер се њихов развој прилагођавао већ постојећим структурно сличним глаголима. Осим лексичко-семантичке једноличности, у погледу морфемског састава двовидски глаголи несловенског поријекла у оба језика такође показују одређену једноличност. Граде се помоћу суфикса *-ова-*: морфологизовати, вербализовати, легализовати, скандализирати, реализовати, назализовати, материализовати, индустриализовати, вокализирати, локализовати, нормализовати, формализовати, канализовати, рационализирати, парализовати; *-ирова-*: лоббировати, транскрибирати, зомбирати, апробирати, абсорбирати, активирати, деактивирати, објективирати, субјективирати, субстантивирати, мотивирати, резервирати, девалвирати, ревалвирати, сервирати; *-изирова*: лицензирати, компјутеризирати, приватизирати, рецензирати, прогнозирати, екранизирати, минимизирати, оптимизирати, идеализирати, каталогизирати, фаворизирати, модернизирати, климатизирати, аутоматизирати; демократизирати; *-фицирова-* кодифицирати, мумифицирати, тарифицирати, електрифицирати, русифицирати, ратифицирати, пластифицирати, инфицирати, радиофицирати, дифференцирати. Извјесна квантитативна разлика међу овим глаголима у руском и

¹² На примјер, глагол *сервирати* који потиче из латинског језика има два значења: припремити, припремати сто за обед; изнети, износити на сто, (јело, пиће), послужити(ва)ти. Друго значење је спортски термин – извести, изводити почетни ударац којим се лопта убацује у игру.

српском језику настала је као последица паралелне суфиксације која се одвијала у источној и западној варијанти српскохрватског језика: -изовати, -изирати (*неутрализовати – неутрализирати, импровизовати – импровизирати, ангажовати – ангажирати...*). О веома продуктивном начину стварања двовидских глагола у српском језику, типа *износити* (одјећу) – свршени глагол и *износити* (од *изнијети*) – несвршени, указао је М. Пешикан [Пешикан, 1975: 14–25]. Због свега наведеног, мишљења смо да би нам анализа узајамног односа категорије вида и категорије времена више материјала пружила на примјерима семантички богатијих двовидских глагола, а то су глаголи словенског поријекла.

Код двовидских глагола словенског поријекла, осим заједничког са претходним глаголима суфикса -ова-, присутан је и суфикс -ева-, као и суфикси -и-, -е-, -а-.

Глаголи словенског поријекла су вишезначни глаголи. Лексичко-семантичка анализа двовидских глагола указује на то да се разликовање видова врши у односу на конкретно значење полисемичне глаголске лексеме: почев од глагола који су у свим значењима двовидски, преко глагола који су у једном значењу свршеног, а у другом несвршеног вида или у једном значењу двовидски, а у осталим или глагол свршеног или несвршеног вида. Осим оваквог односа категорије вида и различитих значења двовидских глагола, постоји и појава да глагол само у одређеном граматичком облику буде глагол свршеног вида, а у свим осталим облицима несвршеног. Глагол *приветствовати* не припада групи двовидских глагола само због тога што као глагол несвршеног вида у облику прошлог времена функционише као глагол свршеног вида. Овај глагол је свршеног вида и када се нађе у употреби у војној терминологији, са значењем – салутирати, војнички поздрављати. У основном значењу – обращаться с приветствием к кому-н. – еквивалентни су му глаголи *поздрављати; одобравати*.

Повратни глагол *исплатити се* у основном значењу је глагол свршеног вида – подмирити трошкове за уложени рад и сл., дати корист, добитак. У лексичко-семантичкој варијанти – бити од користи, имати смисла, бити цјелисходан – ово је глагол несвршеног вида, с тим што се прецизира безлична употреба глагола у овом значењу. Као примјер безличне употребе глагола у РМС/МХ наведени су примјери:

Баш се није ни исплатило свраћати у ово место. (Нам.) Чекали су сатима, а онда се све одједном исплати. (Лал.) У РСј наведени су примјери: Не исплати се гладовати. Исплати се ићи на сајам.

У руском језику глагол кретања *бежати* је у скоро свим значењима глагол несвршеног вида, осим у значењу *спасаться (спастись) бегством*, када је двовидски. У Ксрја је то 8. значење – тайком уходить (уйти), уезжать (уехать); совершать (совершить) побег. Узимајући у обзир позицију овог значења у укупној семантици глагола, овај глагол се може сматрати граничним примјером двовидости.

Ладно, думаю, при свете не опасно. Куда ему по снегу <i>бежати</i> ?..	Добро, мислим, дању није опасно. Куда <i>да побегне</i> по снегу?... (Д Рз 144)
--	---

У српском језику глагол *стр(и)јељати* по РМС у основном значењу је несвршеног вида – а. одапињати стрелу из лука, гађати стрелом. б. гађати из пушке. У другом значењу то је глагол свршеног вида – убити, погубити за казну (обично из ватреног оружја), одузети коме живот, лишити кога живота. Глагол *стријељати* је несвршеног вида када има метафорично значење – оштро, пажљиво гледати.

Анализа двовидских глагола може да подразумева анализу њиховог односа са другим глаголским категоријама и облицима: категоријом времена, начина, облицима глаголских придјева и глаголских прилога. За овај рад примарна област разматрања представља значење и употреба двовидских глагола у оквиру категорије времена у руском и српском језику.

4.1. Вид и вријеме двовидских глагола

Двовидски глаголи су имали двојак статус у језичком систему: с једне стране тумачени су као својеврсна глаголска аномалија, а с друге стране – теорија се кретала ка ставу о потпуном одсуству вида код ових глагола. Овакав њихов неријешен статус аномалије у глаголском систему најчешће се оповргава управо уређеним функционисањем двовидских глагола у категорији времена, у смислу да се они

уклапају у стандардни однос вида (као и код парних глагола) и категорије времена [Исаченко, 2003: 143–144; Шелякин, 2008: 119; Ремчукова, 2007: 91; Војводић, 2013: 161]. Анализирајући развој система двовидских глагола у руском језику (истина, оних несловенског поријекла), И. П. Мучник је констатовао да без обзира на своје специфичности, двовидски глаголи представљају подсистем који је потчињен основним законитостима развоја система видова у цјелости [Мучник, 1966: 74–75]. То се може односити и на употребу двовидских глагола словенског поријекла у оквиру система категорије времена.

У Крг се наводи да двовидски глаголи или један или други вид имају у инфинитиву, прошлом времену, потенцијалу, императиву, радном глаголском придјеву прошлог времена. Значење несвршеног вида изражава се у облицима сложеног будућег времена, у облицима радног глаголског придјева садашњег времена, трпног глаголског придјева садашњег времена и глаголског прилога са суфиксом –а (глаголски прилог несвршеног вида). Свршени вид двовидских глагола изражава се у трпном глаголском придјеву прошлог времена и глаголском прилогу са суфиксима -в, -вши и -ши (глаголски прилози свршеног вида) [Крг, 1989: 268–269]. Дакле, јасно издиференциран однос вида и глаголских облика заступљен је у оним облицима који су и код парних глагола резервисани за конкретан вид. У осталим случајевима исти облик двовидског глагола може бити облик садашњег времена или простог будућег времена, прошло вријеме двовидског глагола може бити прошло вријеме свршеног или несвршеног вида, као и императив, потенцијал.

У руском језику преглед облика двовидских глагола и видска значења у њима изгледа овако:

	Свршени	Несвршени
Инфинитив	ранить	Ранить
Садашње вријеме		раню, -ишь, -ят
Просто будуће вријеме	раню, -ишь, -ят	
Сложено будуће вријеме		буду ранить
Прошло вријеме	ранил, -ла, -ло, ли	ранил, -ла, -ло, ли

Императив	рань (-те)	рань (-те)
Глаголски прилог садашњи		Раня
Глаголски прилог прошли	Ранив	
Радни глаголски придјев сад.		ранящий, -ая, -ее, -ие
Радни глаголски придјев пр.	ранивший	Ранивший
Трпни глаголски придјев сад.		ранимый, -ая, -ое, -ые
Трпни глаголски придјев пр.	раненный, -ая, -ое, -ые	

У српском језику :

	Свршени вид	Несвршени вид
Инфинитив	стријелати	Стријелати
Садашње вријеме		стријелам...
Футур I	стријелаћу; ћу стријелати	стријелаћу; ћу стријелати
Футур II	будем стријелАО	будем стријелАО
Перфекат	стријелАО сам	стријелАО сам
Императив	стријелај (-те)	стријелај (-те)
Глаголски прилог садашњи		Стријелајући
Глаголски прилог прошли	стријелавши	
Радни глаголски придјев		СтријелАО
Трпни глаголски придјев		стријелАН...

4.1.1. Садашње вријеме/просто будуће вријеме

Осим одређених граматичких облика који не дозвољавају контекстуално варирање глаголског вида, као што је већ наведено, постоје и такви глаголски облици у којима се двовидски глагол може наћи или као глагол свршеног или као глагол несвршеног вида. Један од таквих облика је облик за садашње, односно, просто будуће вријеме у руском језику. Одговор на питање да ли је ријеч о једном или другом облику добијамо одређивањем вида глагола у конкретном примјеру, док је у

српском језику одговор на исто питање очигледан, због разлике у облицима презента и футура.

При нагривании <i>образуется</i> лед...	При загревању <i>се формира</i> лед... (Д Рз 94)
---	--

Я и подумал, не заключена ли в алкоболе таинственная сила. Наподобие той, что <i>образуется</i> при распаде атомного ядра.	И помислио сам: можда алкохол садржи тајну снагу. Попут оне која <i>настаје</i> приликом цепања атомског језгра. (Д Рз 116)
--	---

У наведеним примјерима двовидски глагол *образовать(-ся)* – сов. и несов. 1. Представить (-влять) собой. 2. создать (-авать); организовать – употребијен је у облику презента несвршеног вида пошто у оба примјера указују на сталну природну појаву. Од овог глагола може се формирати глагол несвршеног вида помоћу суфикса -ыв-: *образовываться*. Двовидски су и префиксални глаголи *переобразовать, преобразовать и сообразовать*. Глагол *образовать(-ся)* је примјер двовидских глагола који су само свршеног вида у прошлом времену.

У преводу је употребијен двовидски глагол страног поријекла – глагол *формирати се*, као и глагол несвршеног вида *настајати*, чији парњак је глагол *настати*. Као преводни еквивалент у српском језику може се употребити и двовидски глагол *образовати (се)*. За разлику од РО у којем је овај глагол представљен као хомоним, па је друга лексема *образовать* глагол само свршеног вида и има значење – дать образование, у РМС ова значења се приписују једној истој лексеми *образовати (се)* – свр. и несвр. 1. (на)чинити, устројити, устројавати, створити, стварати, сачинити, сачињавати, формирати. 2. поучавати, предавати другом знање и науку.

Од двовидског глагола *оборудовать* у значењу – снабдети/снабдевати; опремити/опремати уређајима; инсталирати, формирају се префиксални глаголи који су такође двовидски по Гсрја – *переоборудовать, дооборудовать*.

У следећим реченицама у различитим категоријама времена је употребијен двовидски глагол словенског поријекла *женить*. По Тсря овај глагол има значења – Содействовать женитьбе – помочь (-огать) или заставить (-влять) жениться. *жениться* – 1. О мужчине: вступить (-пать) в брак. У оба случаја – и као прелазан и као повратан, ријеч је двовидским глаголима. Од њега се може формирати префиксални глагол свршеног вида – поженить. У српском језику се као двовидски овај глагол обиљежава само у некњижевној употреби – *узети, узимати за жену*, коју Рсј не биљежи. Прелазни глагол *женити* у основном значењу (уводити мушкарца у брачну заједницу са женом) је глагол несвршеног вида. Глагол свршеног вида је префиксални глагол оженити (се).

Видим да је чаршија устала да те <i>жени</i> и да брине нашу бригу. Ех, кад <i>ће</i> те они <i>женити</i> , онда волим да те <i>оженим</i> ја, јер нико ти није бољи пријатељ од мене. (А НДћ 217)	Вижу я, что сбились с ног торговые ряды, <i>устраивая</i> твою <i>женитьбу</i> и мыкая нашу беду. Так вот же, не они, а я тебя <i>женю</i> , поскольку нет тебе друга вернее, чем я.
Кад већ мора да <i>се жени</i> да би имао дете, најбоље је да узме здраву, младу и лепу сироту девојку,...) (А НДћ 218)	Раз он <i>женится</i> с тем, чтобы иметь наследника, лучше всего взять здоровую молодую и красивую сироту-бесприданницу, (...)
Шта мислиш ти, болан, са оном дјевојком; да је <i>узимаи</i> или да се играш са њом као и са осталима? (А НДћ 214)	– Что ж ты, братец, с этой делать будешь? <i>Женишься</i> или, как и с прочими, только позабавишься?
Ну хорошо, думал я, <i>возьму и женюсь</i> . <i>Женюсь</i> из чувства долга. Допустим, все будет хорошо.	Па, добро, мислим, <i>оженићу се</i> . <i>Оженићу се</i> због осећаја обавезе. Рецимо, све ће бити добро. (Д 3 78)
Наш син има тек тринаест година, <i>ожениће</i>	Нашему сыну всего тринадцать лет, а

се пошто наврши двадесету. (П Аон 129)	<i>женится</i> он после того, как ему исполнится двадцать.
--	--

Конструкција *взять* + *жениться* изражава неочекивану радњу и глагол *взять* у конструкцијама тог типа захтијева глаголе свршеног вида.

На вид може да укаже контекст у смислу ситуације која се описује, без било којих других формалних показатеља. У наставку претходне реченице слиједи примјер условне реченице која сама по себи дозвољава употребу оба вида, али контекст одређује да је у овој условној реченици употребијебљен глагол свршеног вида.

Короче, если я <i>женюсь</i> из чувства долга, это будет аморально...	Укратко, ако се <i>оженим</i> због осећања обавезе, то ће бити неморално... (Д 3 79)
---	---

– Ты почему <i>не женишься</i> , мерзавец?! Чего виляешь, мразь?!	– Зашто се <i>не жениш</i> , битанго?! Шта шеврдаш, гаде?! (Д 3 80)
---	---

Последња упитна реченица је преведена глаголом несвршеног вида. Међутим, видјели смо да у упитним реченицама овог типа може да се употребљава и глагол свршеног вида у презенту и да таква питања имају значење подстицаја на радњу.

Двовидски глагол словенског поријекла *родить (родиться)* у Тсря има слједећа значења – 1. кого (что) О жєнщине, самке: произвести (-водить) на свет младенца, детениша. 2. Дать (давать) начало чему-н., создать (-авать) кого-что-н. 3. о почве: принести (-носить) плоды, урожай.

Без обзира на чињеницу да припада групи двовидских глагола, уз овај глагол се у рјечницима дају упоредо глаголи несвршеног вида у зависности од значења: *рожать* за прво значење и глагол *рождать* за остала значења.

Родити у српском језику је по РМС глагол свршеног вида (рјеђе несвршеног) 1. донети на свет (дете), породити се (о жени). 2.а. дати, донети, произвести (род,

плодове), понети, успети (о усевима, воћкама и сл.). Несвршени вид биљеже значења 4. давати род, принос, добро носити, успевати (о пољопривредним културама). 5. песн. успостављати родбинске односе, везе, орођавати, фиг. зближавати. Грицкат И. несвршени вид овог глагола везује за раније језичке епохе и текстове старијих писаца [И. Грицкат, 1957–1958: 80]. Презент несвршеног вида је употријебљен у сљедећем руском примјеру.

Прадеды наши кровью ее полили, оттого, может, и <i>родит</i> наш чернозем.	Наши прадедови су је крвљу натопили, због тога можда и <i>роди</i> наша црница. (Ш ТД 151)
--	--

Облик *роди* у преводу може се тумачити као облик презента несвршеног вида као што га тумачи И. Грицкат у примјеру „Траве роде...тј.расту, цвјетају, успијевају“ [И. Грицкат, 1957–1958: 81]. Ако се наведени примјер тумачи као радња која се понавља по неком правилу или обичају, онда је ово облик перфективног презента.

У наредном примјеру употријебљено је садашње вријеме глагола несвршеног вида у значењу сталне особине.

– А придется привыкнуть. Это геополитическая реальность. Ведь Россия очень бедная страна. И Украина тоже. Тут... Как это выражение... Земля <i>не родит</i> .	– Мораћете да прихватите. То је геополитичка реалност. Јер, Русија је веома сиромашна земља, Украјина такође. Ту... што би се рекло... земља <i>не рађа</i> . (П Жн 65)
---	---

Ирка, ей надо учиться, а она будет бегать за продуктами, стряпать, стирать, а то и <i>родит</i> ... институт бросит! Да я себе этого не прощу!	Па Ирочка мора да учи, а не да трчи по продавницама, да кува и пере, можда <i>ће</i> и <i>родити</i> ... напустиће факултет! Па ја то себи не бих опростила. (У Бр 52)
--	--

Ты лучше скажи, когда твой отдел нам идею <i>родит</i> нормальную?	– Боље ми реци кад <i>ће</i> твоје одељење <i>направити</i> нормалну идеју? (П GP 253)
--	--

У сљедећој реченици ријеч је о будућој радњи и глагол свршеног вида је употријебљен у облику простог будућег времена. Видска вриједност овог глагола не зависи од врсте реченице коју у овом примјеру, с обзиром на то да је асиндетска, можемо тумачити као зависну временску или условну реченицу.

<i>Родишъ</i> – будет легче. Ребенок спасет тебя ото зла.	Кад <i>родиш</i> – биће ти лакше. Дете ће те спасити од зла. (Р Жип 213)
---	--

У српском језику постоји посебан облик за будуће вријеме (*ће*+инфинитив) па је разграничавање презента и футура очигледно.

4.1.2. Сложено будуће вријеме

Од свих облика категорије времена само у сложеном будућем времену двовидски глаголи имају искључиво значење несвршеног вида. Као и код парних глагола, и двовидски глаголи у сложеном будућем времену могу да означавају понављање радње у будућности, трајање радње или само чињеницу да ће се дата ситуација десити у будућности.

У сљедећем примјеру употријебљен је двовидски глагол *родить* у облику сложеног будућег времена са значењем понављања радње (*их – детей*). У српском језику итеративност је изражена глаголом *рађати*.

Вы их <i>будете родить</i> , а мне за вами замывать?	Ви да их <i>рађате</i> , а ја за вама да их запирам? (Ш ТД 3 286)
--	---

У литератури о двовидским глаголима се истиче да је семантика неких глагола таква да се од њих не може формирати сложено будуће вријеме, као

примјери глагола словенског поријекла наводе се: *казнить*, *женить*¹³ [Крг, 1989: 269; Шелякин, 2008: 120; Исаченко, 2003: 144]. Наведени глаголи у значењу конкретне, појединачне радње у облику сложеног будућег времена означава би трајање, а то њихова семантика не омогућава. Основно значење двовидског глагола словенског поријекла *казнить* по Тсря је – подвергнути (-гати) смертној казни. У српском језику овај глагол нема двовидског еквивалента, већ парне глаголе *погубити/погубљивати* (злочинца). Уколико се односи на конкретну радњу у будућности, та радња не може да подразумејева процесуалност, а самим тим се не формира сложено будуће вријеме.

Међутим, глагол *казнить* је полисемичан, па иако основно значење не трпи сложено будуће вријеме, овај глагол се сасвим природно може употријебити у том облику у пренесеном значењу – подвергнути (-гати) нравственным страданиям, наказать (-звати). У рјечницима се различито представља вид овог глагола у наведеном значењу: у Тсря он остаје двовидски, док у Сря, прелази у глагол несвршеног вида. Ремчукова представља овај глагол у пренесеном значењу као глагол „апсолутно несвршеног вида“ [Ремчукова, 2007: 96]. Сложено будуће вријеме глагола *казнить* у овом значењу изражава понављање радње или радњу која ће се десити у будућности у фактичком значењу.

(...) если он перебежит к немцам, его обменяют на генерала и не расстреляют, нет много чести! – а <i>будут казнить</i> три дня и три ночи – ох как <i>будут казнить</i> !	(...) да ће га, ако пребегне Немцима, разменити за генерала и неће га стреляти, не – шипак ће то да буде – него <i>ће</i> га <i>мучити</i> три дана и три ноћи – још како <i>ће</i> га <i>мучити</i> ! (Р Жип 149)
---	--

Сљедећи примјер се може разумјети двојако: као и у претходној реченици у значењу – мучити, или као ситуација до које ће можда доћи у будућности. Оба ова значења могу бити изражена сложеним будућим временом.

¹³ Од осталих глагола наведени су глаголи страног поријекла *арестовать*, *организовать*, *конфисковать*.

Может, смилуются, <i>не будут казнить</i> .	Можда ће се смилувати, <i>неће нас казнити...</i> (Ш ТД 3 372)
---	---

Еквиваленти глагола *казнить* у српском језику су парни глаголи *погубити/погубљивати* (злочинца) *погубити*, *извршити смртну казну* – у основном значењу, а у пренесеном – *мучити*, као што је наведено у преводу. Глагол *казнити* по РМС/МХ значи – донети, доносити одлуку о казни, изрећи, изрицати казну. У преводу последње реченице казнити није потпуни еквивалент руског глагола *казнить*, већ глагола *наказать*, *наказывать*.

У изреци коју наводи И. Грицкат – Време краси, а безвреме казни – вид глагола *казнити* је означен као несвршени [Грицкат, 1957–1958: 87]. Исти примјер М. Стевановић тумачи као имперфективну употребу у основи перфективног глагола, наводећи могућу замјену имперфективним парњаком безвреме кажњава [Стевановић, 1964: 544]. Као облик перфективног презента могао би се употријебити у значењу радње која се понавља по неком правилу, обичају (често безвреме казни, увијек казни, зна да казни, понекад казни). Ни РМС/МХ ни РСј не наводе значење – извршити казну, а у наведеној изреци глагол се може тумачити управо у том значењу. Тада би ово био глагол свршеног вида.

Други глагол, као примјер ограничене употребе у облику сложеног будућег времена, представља глагол *жениться*. Овај двовидски глагол у сљедећем примјеру означава да до радње означене глаголом уопште неће доћи, да се неће десити ситуација садржана у значењу глагола.

Не нужна ты мне честная и <i>не буду</i> я на тебе <i>жениться</i> !	Ниси ми потребна поштена и <i>нећу се</i> тобом <i>оженити</i> ! (Ш ТД 4 255)
--	---

Дакле, ријеч је о фактичком значењу сложеног будућег времена, а не о значењу трајања радње (које се од овог глагола и не може формирати), а ни итеративном. Ово значење се може даље конкретизовати – убијеђеност говорника да

се радња неће десити у будућности. У центру пажње је радња као догађај, а не начин вршења радње, њено трајање или понављање. Овако конкретно значење будуће радње преведено је глаголом свршеног вида *оженити се*.

У српском језику будуће вријеме несвршеног вида изражава се облицима футура I или футура II. За разлику од руског језика у којем је глагол *голосовать* несвршеног вида (са префиксалним парњаком – *проголосовать*), у српском језику *гласати* је по РМС/МХ – двовидски глагол – да(ва)ти свој глас (за некога или нешто) на изборима, при каквом одлучивању и сл. У другом значењу, које је маркирано као застарјело, ово је глагол несвршеног вида – разглашавати, објављивати, јављати. Глагол *голосовать* у слjedeћем примјеру употријебљен је у облику сложеног будућег времена и има значење да ће се дата ситуација десити у будућности. Из ширег контекста сазнајемо да је ријеч о конкретним изборима и конкретном случају. Дакле, не може бити понављања радње, нити та радња може трајати неограничено дуго.

Поэтому я скромно сказал, что <i>буду голосовать</i> за того кандидата, который мне больше понравится.	Зато сам скромно рекао, да <i>ћу гласати</i> за оног кандидата, који ми се више свиђа. (И и П ОА 161)
--	---

У наведеном примјеру глагол *гласати* је свршеног вида и може се замијенити условном зависном реченицом – ако ћете дати свој глас... У слjedeћем примјеру глаголи *гласати*, *голосовать* употријебљени су у условној зависној реченици. У таквој употреби у српском језику може се употријебити футур I или футур II.

«Так вот, – сказал мой непрощенный гость, – если вы <i>будете голосовать</i> за нашего кандидата, мы постараемся устроить вашу дочь на работу. (...) Но если вы <i>будете голосовать</i> за нашего противника, то тут уж я могу сказать твердо: (...)»	„Ето дакле, – рекао је мој непозвани гост – ако <i>ћете гласати</i> за нашег кандидата, настојат ћемо да намјестимо вашу кћер. (...) Али ако <i>ћете гласати</i> за нашег противника, могу Вам рећи сигурно: (...)» (И и П ОА 161)
--	--

У жаргонској употреби глагол *голосовать* преводи се двовидским глаголом *стопирати*.

У следећим примјерима парни глаголи *расстреливать* и *расстрелять* преводe се двовидским глаголом *стр(иј)ељати* у облику футура I, у првом примјеру као глагол несвршеног вида (у итеративном значењу), а у другом и трећем као глагол свршеног вида (у значењу резултата радње).

Мы расстреливали и <i>будем расстреливать</i> врагов Советской власти (...)	Ми смо стреляли и <i>стреляћемо</i> непријатеље совјетске власти,...) (Ш ТД 168)
---	--

– <i>Расстреляем</i> завтра, – тихо сказал Григорий, (...)	– Сутра <i>ћемо</i> их <i>стреляти</i> – рече Григорије тихо, (...) (Ш ТД 190)
--	--

Сейчас он окажет немцам большую услугу, после которой они, может быть, и <i>не станут</i> его <i>расстреливать</i> .	Он ће сада учинити Немцима велику услугу, после које га можда и <i>неће стреляти</i> . (В ИЧ 246)
--	---

4.1.3. Вид двовидских глагола у императиву

Када је ријеч о појединачној радњи (која се не понавља), тада облик императива двовидског глагола постаје императив свршеног вида. Подстиче се остваривање резултата једне радње, као у следећем примјеру у којем се наговара сабесједник да се ожени.

– А на что тебе обсматриваться? Сказал Плечевой. – <i>Женись</i> , да и все. (...) – Вот я тебе и говорю <i>женись</i> .	– Шта имаш да се осврћеш? – рече Плећати. – <i>Ожени се</i> и готово. (...) – Лепо ти кажем – <i>ожени се</i> . (В ИЧ 73)
---	---

За разлику од српског језика, у којем имамо видске парњаке *обећати/обећавати*, у руском језику глагол *обещать*¹⁴ је двовидски глагол, а облик императива у сљедећем примјеру је императив свршеног вида.

— <i>Обећај</i> да ћеш поштедети живот мог сина, и ја ћу наћи таквог човека...	<i>Обещай</i> пощадить моего сына, и я найду такого человека... (О Ср 50)
--	---

Эх, сейчас кого-то в лобогрею! <i>Оборудуйте</i> сперва!	– Еј, сад ћу некоме чело да огрејем! Прво <i>опремите</i> оно што је потребно! (С ИД 53)
--	--

– Не, не, молим вас, <i>немојте</i> да ме погрешно <i>разумете</i> . (А Г 153)	– Нет, нет, пожалуйста, <i>не поймите</i> меня превратно.
--	---

По РМС глагол *пробати* је двовидски глагол – 1.а. (по)кушати да се нешто учини, (из)вршити пробу. б. (по)јести, (по)пити мало чега ради проверавања каквоће, окусити, (о)кушати. Еквивалентни глаголи у руском језику су парни *пробовать/попробовать*. Глагол *пробати*, међутим, није двовидски у свим значењима. У другом значењу ово је глагол само свршеног вида – усудити се на какав поступак, на какав чин. У сљедећој реченици глагол је употрејебљен у основном значењу као глагол свршеног вида.

Если Цехновицеру говорили: « <i>Попробуйте</i> манго!» – он вызывающе шурился: – Предпочитаю хлебный квас!	Кад су Цехновицеру говорили: « <i>Пробајте</i> манго» – он је изазивачки жмиркао: – Више волим квас од хлеба! (Д И 27)
---	---

– Значит, ходить воспрещается? А мы <i>попробуем</i> !	– Значи, забрањено гажење? Али, ја <i>ћу да пробам</i> ! (Д И 24)
--	---

¹⁴ О значењу и употреби овог глагола биће ријечи у поглављу о перформативним двовидским глаголима у поглављу 4.5.

Глагол *частити* је по РМС глагол несвршеног, рјеђе – свршеног вида: ода(ва)ти, укази(ва)ти, (у)чинити коме част, почаст; поштовати, ценити. 2. износити, изнети пред кога јело и пиће, приређивати, приредити коме част, гозбу, (у)гостити.

Ваше благородие, не будет ли закурить? <i>Угостите</i> , Христа ради, помираем без табаку!	Ваше благородство, имате ли дувана? <i>Частите</i> нас, тако вам бога, умиремо без дувана! (Ш ТД)
---	---

– <i>Давай</i> , – говорю, – <i>поужинаем</i> в «Лукоморье»?	<i>Хајде</i> – кажем – <i>да вечерамо</i> у „Лукоморју“? (Д 3 88)
--	---

<i>Давайте пообедаем</i> , – сказал он.	– <i>Хајде да ручамо</i> – рекао је. (Д Ч 13)
---	---

Када је ријеч о понављаној радњи, онда је у облику императива употребиљан глагол несвршеног вида.

<i>Крестись!</i> Кланяйся в землю. Говори: "Господи, прости мне, окаянной, мое прегрешение".	<i>Крсти се!</i> Клањај се до земље. Говори: „Боже, опрости ми, проклетој, моје сагрешење.“ (Ш ТД 4 159)
--	--

4.2. Двовидски глаголи и у руском и у српском језику

Група глагола који у оба језика имају статус двовидских глагола доста је ограничена. Па чак и у тако ограниченој групи њихова двовидост има различит статус у значењима. Двовидост глагола словенског поријекла *крестить* и *крстити* у оба језика је уједначена у свим значењима овог вишезначног глагола. У оба анализирана језика ово су двовидски глаголи само у основном значењу У Тсря *крестить* има следећа значења – сов. и несов. 1. кого (что) У христиан: совершить (-шать) над кем-н. обряд (таинство) приобщения к церкви и наречения личного имени.

У РМС/МХ *крстити* значи – свр. и несвр. 1.а. (из)вршити над ким обред крштења. б. Да(ва)ти име, бити кум на крштењу. в. Назвати, називати, именовати.

У другом значењу – движением правој руки делати знак креста над собом; покретом десне руке чинити знак крста, симбол хришћанске вјере – употребљавају се као глаголи несвршеног вида. У том случају видски парњаци су *перекрестить (-ся)*, *прекрстити се*.

Там, за столом, еще ложку не окунумши, парень молодой <i>крестится</i> .	Онамо <i>се</i> за столом <i>крсти</i> младић, који још није умочио кашику у јело. (С ИД 15)
– Ну слава те господи! Спаси их Христос! – <i>крестится</i> баба.	– Е хвала ти, господе! Нека им бог помогне! – <i>крсти се</i> жена. (Ш ТД 373)
(...) као два човека који носе на души све живе двоношце у касаби, један оне који <i>се крсте</i> , а други оне који клањају. (А НДћ 142)	(...) разговор двух людей, взявших на себя заботу о всех двуногих, сколько их есть в городе, один о тех, которые <i>крестятся</i> , другой – о тех, которые кланяются.
Уполз в свою комнату, выключил свет, сел под палму, трясется, <i>крестится</i> , «стреляет» себе из пальца в лоб.	Одлази у своју собу, гаси светло, седе под палму, <i>крсти се</i> , „гађа“ себе у чело. (К ПО 137)

За разлику од претходног глагола, еквивалентност двовидских глагола у пару *венчать* и *вјенчати* треба условно схватити јер се у руском и српском језику различито лексикографски представља њихова двовидост. У првом значењу у српском језику ово је двовидски глагол – сврш.и несврш. 1. (из)вршити над ким обред склапања брака.). У РМС/МХ наведени су следећи примјери: Ти ћеш их вјенчати... ја ћу кумовати. Шен. Није ме још вјенчао, па да ми суди. Шуб.

У руском језику у истом значењу (соединять браком по церковному обряду) глагол *венчать* је глагол несвршеног вида – Я не пойду за него. Без моего согласия

не станут венчать. (*Чернышевский*). Недвосмислена контекстуална потврда несвршеног вида представља употреба овог глагола са фазним глаголом *стать*.

Повратни глагол *вјенчати се* представља глагол свршеног вида и његов видски парњак је *вјенчавати се*. У руском језику ово је глагол несвршеног вида – соединяться браком по церковному обряду. И његов видски парњак је *обвенчаться*. У првом значењу у РО у руском језику је ово двовидски глагол, а у српском – глагол несвршеног вида.

У руском језику глагол *венчать* је двовидски у сљедећем значењу: *возлагать (возложить) на кого-н. венец или венок в знак возведения в какое-н. достоинство, звание*. У Тсрја је наведен примјер уз ознаку да вид у овом примјеру није изражен – *Дело оставалось за дубовым венком, чтобы венчать победителя. Грибачев*. У истом значењу у српском језику ово је глагол несвршеног вида – стављати коме круну, или митру на главу као знак крунисања. – Стог' круном ти и митром вјенчам главу. (Комб.)

Глагол је несвршеног вида у значењу: *заканчивать собою что-н., успешно завершать* (здание венчает башня с острым шпилем; конец венчает дело); 2. украсити, украшавати, улепша(ва)ти кога или што венцем или чим сличним (РМС/МХ).

У значењу *стављати коме круну на главу* глаголу *вјенчати* синонимичан је глагол *крунисати (короновать)* који је у оба језика двовидски – ставити, стављати према одређеном церемонијалу владару при ступању на престо круну на главу као знак владарске власти.

У оба језика постоји ограничена група двовидских глагола насталих по моделу двовидских глагола страног поријекла: *большевизировать – большевизирати (завести, заводить, увести, вводить большевизм. Б. преобратить, преобразить у большевика), советизировать – советизирати (организовать друштво по узору на СССР)*. По истом моделу настао је и глагол *славянизировать – славенизирати* или *словенизирати ((у)чинити кога Словеном по језику и обичајима, да(ва)ти некоме, нечему словенски облик, карактер, пославенити, пославењивати.) славизирати (се) –*

славенизирати се. По том моделу у српском језику постоје глаголи *србизирати*, *екавизирати*, *ијекавизирати*, *југославизирати*.

4.3. Двовидски глаголи у руском језику – парни глаголи у српском језику

Двовидски глагол словенског поријекла *велеть* по Тсря – твердо изъявить (-влять) своју вољу, потребовать (требовать) формиран је помоћу суфикса -е-. Преводни еквиваленти по Р–С су парни глаголи: *наредити/наређивати*, *заповедити/заповедати*, *поручити/поручивати*. Овај глагол припада глаголима који своје двовидско значење варирају од граматичког облика у којем се употребљавају (а не од значења као што је већ било примјера), па се у облику прошлог времена употребљава само као глагол свршеног вида.

У сљедећим примјерима глагол *велеть* је свршеног вида, дакле, употријебљен је у простом будућем времену. У српском језику одабрани преводни еквивалент *казати* је проузроковао таутологију.

– А, ну-ну. Это конешное дело. Скажу, как <i>велишь</i> . (Р Жип)	– А, добро, добро. То је свршена ствар. Казаћу како <i>кажеш</i> . (Р Жип 201)
--	--

Шта ће ми казати у пролазу? мислио је младић. Шта да јој кажем? Можда <i>ће</i> ме <i>позвати</i> да се нађемо негде ноћу, на скровитом месту? (А НДћ 178)	„Что она скажет мне на обратном пути? – думал молодой человек. – И что скажу ей я? А <i>вдруг</i> она <i>велит</i> прийти к ней ночью на свидание?“
--	---

Да је глагол у последњем наведеном примјеру употријебљен у значењу свршеног вида указује конструкција *вдруг велит* за изражавање неочекиване радње (*вдруг* + свршени вид).

За изражавање истовремености више радњи употребљавају се глаголи несвршеног вида, као у сљедећем примјеру са глаголима *велит* и *заставяет*. Глаголи су употријебљени у презенту несвршеног вида.

(...) тако је то: све те учи и нагони да радиш и штедиш, и црква и власт и твој рођени разум. (А НДћ 349)	(...) вот так-то оно и выходит: все тебе велит и заставляет работать и копить – и церковъ, и власть, и собственный твой разум.
---	--

Може се употријебити и глагол несвршеног вида сличног значења *захт(иј)евати* (видски парњак – *захтети*). Могућност употребе овог глагола у значењу свршеног вида уочила је И. Грицкат у примјеру – Он је ушао и одмах захтевао пиће. [Грицкат, 1957–1958: 73]

Глагол *ранитъ* – нанести (-носить) рану кому-н. – двовидски је глагол словенског поријекла са суфиксом -и-. Без обзира на то да ли се употребљава у основном значењу наведеном у Тсря или у значењу – причинити (причинять) кому-нибудъ душевную боль, скорбъ (слово книжное), ријеч је о двовидском глаголу. Примјер који у рјечнику илуструје пренесено значење – Слова его ранят душу – наведен је уз констатацију да је глагол употријебљен у облику садашњег времена, дакле, као глагол несвршеног вида.

У српском језику еквиваленти наведеног глагола су парни глаголи *ранити/рањавати*. Лексема *ранити*, која је у основном и пренесеном значењу еквивалентна руском двовидском глаголу, свршеног је вида – нанети, начинити коме рану. Значење се у РМС илуструје примјерима – Ако му друга ране, не сме га оставити. (Вес. Фиг.) Смртно ме рани погледом. (Матош.)

Међутим, треба истаћи да је у српском језику лексема *ранити* хомоним. Друга лексема *ранити* несвршеног је вида: рано устајати, рано полазити на посао или на пут. (Ранио је у четири сата и одлазио ... на пашу. Гор.). РМС биљежи и глагол ограничене употребе несвршеног вида *ранити* са дугоузлазним акцентом, у значењу – хранити (се).

Са веома продуктивним суфиксом -ова- формиран је глагол словенског поријекла *миновать* – 1. Пройти (проходить) проехать (проезжать) мимо кого-чегон.

Еквиваленти у српском језику су проћи/пролазити, мимоићи/мимоилазити. Глагол са истим коријеном *минути* у српском језику је свршеног вида.

Постепенно вы <i>минуете</i> (...) часть заповедника, (...)	Постепено <i>ћете минути</i> (...) музејски простор, (...) (Б Чп 6)
---	---

У сљедећем примјеру облик овог двовидског глагола може се тумачити као презент несвршеног вида (у значењу понављања радње), али и као перфективни презент (у значењу радње која се врши по неком обичају, правилу), тим прије што нас на употребу управо перфективног презента наводе претходни глаголи *наломают, напилят*.

Поэтому и так делают, что палочек наломают, напилят покороче, да суют их себе под бушлат. Так прораба и <i>минуют</i> .	Зато ломе пруже, истестеришу га што краће, па гурну себи под капут. На тај начин <i>мимоићу</i> шефа градилишта. (С ИД 99)
---	--

У сљедећем примјеру глагол *миновать* употријебљен у облику простог будућег времена, али не у значењу кретања као у претходним примјерима, већ у значењу – пројти, окончити се, а также (об опасности) больше не существовать, не быть.

– А ты думаешь, это нас <i>минует</i> ? – усмехнулся Фомин.	– А ти мислиш да <i>ће</i> нас то <i>мимоићи</i> ? – осмехну се Фомин. (Ш ТД 4 442)
---	---

У истом значењу глагол свршеног вида *проћи* у перфективном презенту у зависној временској реченици преведен је двовидским глаголом *миновать*.

(...) како пролазни могу да буду заноси, како су неодређени и изукрштани док трају, како се скупо плаћају и горко окајавају кад	(...) сколь преходящи увлечения, как они беспорядочны и сложны и как дорого приходится за них расплачиваться, терзаясь
---	--

<i>прођу.</i> (А Тх 62)	раскајањем, када они <i>минуют</i> .
-------------------------	--------------------------------------

У РО наведена је пословица у којој је овај глагол у инфинитиву употријебљен у значењу избавитися, освободитися: *Чего быть, того не миновать*. У овом значењу глагол се најчешће употребљава са негацијом.

Использовать – сов.и несов. кого-что. Воспользоваться (пользоваться) кем-чем-н. , употребить (-реблять) с пользой. Његови преводни еквиваленти су парни глаголи искористити/користити, употребити/употребљавати. У Гсрја као двовидски наводи се и префиксални глагол *недоиспользовать*. Док контекст прва два слједећа примјера указује да је глагол *использовать* употријебљен у облику простог будућег времена, у трећем примјеру се може тумачити и као презент несвршеног вида и као просто будуће вријеме. У трећем примјеру ријеч је о припреми позоришне представе, па се наведена реченица може тумачити као нека врста дидаскалије. У руском језику у дидаскалијама се користи презент несвршеног вида: *заходит, используем*. Одсуство глагола *быть* (В руках у него чемодан... Чемодана пока нет,...) од којег се данас у руском језику не употребљава презент, потврђује да је у овом примјеру и глагол *исспользуем* у облику презента несвршеног вида. Овакав однос глаголских облика задржан је у преводу *служимо се*. С друге стране, исти облик може се тумачити и као облик простог будућег времена.

А потом он <i>использует</i> тебя в сомнительных целях.	А после <i>ће</i> те он <i>искористити</i> за сумњиве циљеве. (Д Рз 173)
---	--

Приступим. Итак, Дзержинский за работой... Цуриков, садитесь по левую руку... Заходит Владимир Ильич. В руках у него чемодан... Чемодана пока нет, <i>исспользуем</i> футляр от гармошки. Держите... Итак, заходит Ленин. Начали!	На посао. Дакле, Ђержински ради ... Цурикове, седите са леве стране... Улази Владимир Ильич. У рукама му је кофер... Кофер за сада немамо, <i>служимо се</i> футролом од хармонике. Држите... Дакле, улази Лењин. Почињемо! (Д Рз 149-150)
---	--

У групи са глаголом несвршеног вида *следовать* Гсрја наводи префиксалне двовидске глаголе: *наследовать, сонаследовать, обследовать, доследовать, расследовать, перерасследовать, исследовать*. *Исследовать* – 1.подвергать (подвергнуть) научному изучению. 2. Тщательно осматривать (осмотреть) для выяснения чего-л. Еквиваленти у српском језику су: *истражити/истраживати, испитати/испитивати, проучити/проучавати*. Двовидски глагол у руском преводу је употребељен у облику простог будућег времена.

Али све су то ствари које само узгред напомињемо и које <i>ће</i> песници и научници идућих епоха <i>испитивати</i> , тумачити, и васкрсавати средствима и начинима које ми не слутимо, (...) (А НДћ 304)	Но обо всем об этом мы здесь упоминаем лишь вскользь, поэты и ученые грядущего еще <i>исследуют</i> это, изобразят и истолкуют, используя методы и средства, недоступные нам сейчас,(...)
---	---

Из групе двовидских глагола издвајају се глаголи са значењем вршења хришћанских обреда или радњи везаних за хришћанство: *собОровать* – у христиан: совершить (совершать) над умирающим, больным таинство собОрования. Дати, давати последњу помаст коме. *Исповедовать* – 2. У христиан: принять (принимать) исповедь. 3. Откровенно сообщить (сообщать) (устар.) Исповедоваться – признаться (признаваться) в своих грехах на исповеди. 2. Признаться (признаваться) в чем-н.

исповедати – несврш.према *исповедити*; *исповедити* – 1. саслушати чију исповед. 2.искрено изнети оно што је дотад била тајна.

– Я вижу свой христианский долг в том, чтобы помогать людям, – сказал он, – вне зависимости от того, какую религию они <i>исповедуют</i> .	Ја видим да се моја кршћанска дужност састоји у томе , да помажем људима, – рекао је, – и то без обзира, какву религију ови <i>исповиједају</i> . (ИиП ОА)
--	--

Издавајају се и следећи двовидски глаголи: *оборудовать* – снабдети/снабдевати; опремити/опремати уређајима; инсталирати; *сочетать* (-ся) –

спојити/спајати, сјединити/сједињавати, повезати/повезивати; *воздействовать* – деловати, утицати, упливисати.

У групи двовидских глагола у руском језику постоји један број архаичних глагола:

даровать (устар.и высок.) – Наградить (награждать) чем-н., подарить (дарить) что-н. даровати/даривати, поклонити/поклањати. У српском језику глаголи *даровати, даривати* такође су двовидски глаголи.

Молвить (устар.) – сказать/говорить, произнести/произносить.

Почить (устар.высок.) – успокоиться, уснуть. 2. То же, что умереть. У Гсря – нсв. только наст. (Лежать мертвым; покоиться; пребывать)

Ответствовать – (устар.) – То же, что ответить. одговорити/одговарати; узвратити/узвраћати

Издвајају се и лексеме са ознаком високог стила: *стяжать* (высок.)– РО сов. Приобрести, достигнуть чего-н. У српском језику – грамзиво стећи, стицати.

Напутствовать (книж.) – Сказать (говорить) кому-н. напутствие. У српском језику – Дати/давати поуке, упуте (на растанку).

4.4. Двовидски глаголи у српском језику – парни глаголи у руском језику

Ограничени број глагола из лексичко-семантичке групе који означавају конзумирање хране и пића у српском језику, за разлику од руског, чине двовидски глаголи. Ову групу глагола Л. Г. Бабенко је дефинисала као глаголе са значењем физиолошких радњи [Бабенко, 1999]. Глаголи са најуопштенијим значењем у овој групи (хипероними) су *јести* и *пити*; *есть* и *пить*, који су у оба језика глаголи несвршеног вида. О глаголу *јести* И. Грицкат тврди да када се употребљава у значењу неког одређеног obroka (а не уношења хране уопште), онда је он двовидски глагол [И. Грицкат, 1957–1958: 75].

Од двовидских глагола у српском језику који немају двовидске еквиваленте у руском из наведене групе из РМС/МХ издвајамо:

доручковати – свр. и несвр. узети, узимати, (по)јести доручак. Еквиваленти у руском језику су *завтракать* / *позавтракать*;

ручати – свр. и несвр. узети, узимати, (по)јести ручак, обедовати. (*обедать* / *пообедать*;) *Обедать* – 1. Есть обед, принимать пищу за обедом. 2. Уходить с работы во время обеденного перерыва (разг.);

вечерати – свр. и несвр. (по)јести вечерњи оброк јела. (*ужинать* / *поужинать*;) *ужинати* – свр. и несвр. (по)јести ужину. (*полдничать* – несов. Есть, закусывать между обедом и ужином.)

об(ј)едовати – свр. и несвр. Ручати, узети, узимати обед.

Ја, на пример, одмах знам, гледајући госта како <i>доручкује</i> да ће му ровито јаје послужити пре подне да се окупа, (...) (П Хр)	Я, например, стоит мне только посмотреть, как гость <i>завтракает</i> , знаю сразу, что яйцо всмятку нужно ему для того, чтобы перед обедом сходить выкупаться, (...)
---	---

– Следећа два сата <i>ручам</i> , када они истекну, кажеш себи: (...) (К ПлС 86)	Следующие два часа <i>обедаю</i> , а когда они пройдут, говоришь себе: (...) (160)
--	--

Ми смо увек један корак иза вас, ми <i>вечерамо</i> тек после ваше вечере (...) (П Хр)	Мы всегда на шаг отстаем от вас, мы <i>ужинаем</i> только после вашего ужина(...)
--	---

Од глагола *ручати* и *вечерати* суфиксацијом су формиран глаголи несвршеног вида *ручавати* (несврш. и уч. према ручати); *вечеравати* (несвр. и уч. према вечерати), *вечеривати* (несвр. и уч. покр. према вечеравати); *ужинавати* (несвр. према ужинати).

Нема оног некадашњег живота ни у великој сали, ни поготову у Extra-Zimmer-у. Ту сада <i>ручава</i> понеки нежењен чиновник, читају се новине и пије кафа. (А НДћ 295)	Нет больше прежнего оживления ни в общем, ни особенно в отдельном зале. Здесь теперь, случается, <i>обедают</i> холостяки-чиновники, читают газеты и пьют кофе.
---	---

Двовидски глаголи су употрејебљени у значењу квалификативног, гномског презента у народним пословицама – Ко вина вечера, воде руча; Гдје лаж руча, ту не вечера.

Само у једном дијелу свог значења глагол *частити* припада групи глагола са компонентом храна. О овом двовидском глаголу већ је било ријечи у поглављу 4.1.3.

– Хеј ти, силази овамо <i>да</i> те <i>частимо</i> ! (Ћ ДмТ 16)	– Эй, луна! Спускайся к нам, мы и тебя <i>угостим</i> !
---	---

Глагол *разум(ј)ети* у основном значењу је двовидски – схватити, схватати смисао, значење, садржај чега; појмити, поимати, проникнути, проницати у нешто. Од осталих значења издвајају се 2.а. поимати нечији језик, значи несвршеног вида, али и свршеног вида – дознати, сазнати. Еквиваленти у руском језику су парни глаголи *понимать, понять*.

Сањам на језику који не <i>разумем</i> на јави.	Я вижу сны на языке, которого я не <i>понимаю</i> наяву. (П Хр)
---	---

Теплый зяблого разве когда <i>поймет</i> ?	Зар <i>ће</i> онај у топлоти смрзнутог некад <i>да</i> <i>разуме</i> ? (С ИД 22)
--	--

Глагол говорења *казати* у српском језику еквивалентан је глаголима из видског пара *говорить – сказать*.

И вот что я тебе <i>скажу</i> .	И ево шта <i>ћу</i> ти <i>рећи</i> . (Д И 71)
---------------------------------	---

И вот что я <i>скажу</i> : все они тоскуют о дороге, (...) (147)	И ево, <i>рећи ћу</i> вам: сви они маштају о путу (...) (Б ПМ 117)
--	--

Вот я тебе <i>скажу</i> .. (...) (147)	Ево, теби <i>ћу да кажем</i> ... (...) (147)
--	--

– <i>Скажу</i> как другу...	– <i>Рећи</i> ћу ти као пријатељу... (Д 3 117–118)
-----------------------------	--

Вто что вам <i>скажу</i> : ищите-ка свой дом, (...) (149)	<i>Кажем</i> : тражите свој дом, (...) (Б ПМ 119)
---	---

– Я так <i>скажу</i> , Василий Петрович, сверху мы ничего не снимем, (...)	– <i>Кажем</i> вам, Василије Петровичу, нећемо ништа наћи на површини (...) (С 2017. 102)
--	---

Док је код глагола *рећи* јасна употреба футура I, облик глагола *кажем* може истовремено да буде и имперфективни и перфективни презент. Упоређујући са руским оригиналом посљедња и претпосљедња реченица би се могле превести – Ево шта ћу вам рећи, значи – глаголом свршеног вида. Ако бисмо, с циљем анализе глагола *казати* у српском језику, занемарили руски оригинал, у реченици глаголски облик *кажем* (Кажем: тражите свој дом.) можемо замијенити глаголом несвршеног вида *говорим*, а у другој – *Рекао сам* вам, Василије Петровичу, (...) – глаголом свршеног вида. Овај глагол И. Грицкат, а позивајући се на Т. Маретића, наводи као двовидски са непотпуном парадигмом [Грицкат, 1957–1958: 75]. Он је двовидски у презенту, док је у прошлом и будућем времену глагол свршеног вида [Пипер, Клајн, 2013: 178]. О неким глаголима који су двовидски само у одређеним глаголским облицима већ је било ријечи у уводу, а за глагол *казати* у облику футура I може се констатовати јасно изражено значење свршеног вида. Такође је свршеног вида и у конструкцији *да* + презент.

Шта <i>ће</i> ми <i>казати</i> у пролазу? Мислио је младић. Шта <i>да</i> јој <i>кажем</i> ? Можда <i>ће</i> ме позвати да се нађемо негде ноћу на скровитом месту? (А НДћ 178)	„Что она <i>скажет</i> мне на обратном пути? – думал молодой человек. – И что <i>скажу</i> ей я? А <i>вдруг</i> она <i>велит</i> прийти к ней ночью на свидание?“
---	---

Ум(ј)ети – свр. и несвр. 1.а. располагати неком способношћу, бити вичан нечему, овлада(ва)ти неком вештином. Језик нам се завега па не умијемо ни двије

унакрст пробесједити. Коч. Ти си томе вјештакиња, ти ћеш то умјети. Јурк. 2. бити добро упућен у неки предмет, знати. Умио је додуше читати, паче и и писати. Шен. в. бити у стању, моћи. 3.а. (око некога, с неким) Вешто подесити, подешавати држање угађајући некоме, прилагодити се, прилагођавати се нечијој ћуди; стећи, стицати нечију наклоност, продоби(ја)ти некога. в. бити сналажљив, вешт, окретан, умешан. (РМС)

Уметь – Обладать навыком, полученными знаниями, быть обученным чему-н.
2. Обладать способностью делать что-н.

От первой рюмки я легко воздерживаюсь. А вот <i>останавливаться не умею</i> . Мотор хороший, да тормоза подводят...	Лако се уздржавам од прве чашице. Али, ето, <i>не умем да станем</i> . Мотор ми је добар, али кочнице отказују... (Д 3 61)
---	--

<i>Не умею</i> гладить и стирать.	<i>Не умем</i> да пеглам и перем. (Д Ч 98)
-----------------------------------	--

Я ответил, что совершенно <i>не умею</i> петь.	Одговорио сам јој да уопште <i>не умем</i> да певам. (Д 3 87)
--	---

У случајевима када ови глаголи у оба језика значе имати неку способност (или немати у наведеним примјерима) разлике у категорији вида нема. Међутим, када глаголи значе *бити у стању нешто урадити*, што значи да је тада глагол синонимичан глаголу *моћи* у смислу *изаћи на крај са нечим*, онда у руском језику се употребљава глагол свршеног вида *суметь* тада се може преводити глаголима *моћи*, *знати* и *успјети* (не у значењу *стићи*).

Суметь – 1. Оказаться достаточно умелым, способным для чего-н. 2. Смочь, оказаться в состоянии сделать что-н. (разг.).

(...) сначала он подумал, что все – таки <i>сумеет</i> долететь до заповедника, (...)	(...) најпре је мислио да <i>ће</i> ипак <i>успети</i> да долети до резервата, (...) (П Жн 100)
--	---

А если за это возьмутся ангелы – они просто расплачутся, а сказать от слез ничего <i>не сумеют</i> .	А ако се тога прихвате анђели – они ће се распакати, а од суза ништа <i>неће моћи</i> рећи. (Е М–П 18)
--	--

Тако и треба разумјети примјере из рјечника *Завтра я не сумею вам позвонить. – Сјутра нећу моћи да Вас назовем, као и Вряд ли сумею чем-н. помочь. – Тешко да ћу некако моћи (или нећу бити у стању) да помогнем.*

Глагол *умјети* употребљава се и као синоним глагола *знати*. Синтагма *умеет жить* у рјечнику Ожегова има ознаку ироничне употребе са значењем *знает, как хорошо устроиться, где нажиться*.

Придет пора, и капитан жить научится, а пока <i>не умеет</i> .	Доћи ће време, па ће се и капетан научити да живи, а засад још <i>не зна</i> . (С ИД 71)
--	--

Али, учили су нас сви како се ради, а нико како живети. И ја, ево, <i>не уmem</i> . (П Хр)	Но все учили нас только работать, и никто – жить. И вот я <i>не умею</i> .
--	--

Ова два глагола – *умјети* и *знати* могу се наћи у односу антонимије. У рјечницима се наводи изрека *Напред иде онај који уме, а не који зна*, у којој је употребијелен презент несвршеног вида глагола *умети*.

За разлику од руског језика у српском језику се формирала група двовидских глагола са сличном семантиком, са суфиксом -а-: *стијељати, гађати, пуцати*. О значењу глагола *стријељати* в. стр. 158.

Стрелять – несов. Производить выстрелы, выпускать (стрелу, камень, ядро) из метательного оружия. 2. убивать из огнестрельного оружия. 3. (1 и 2 л. не употр.) издавать резкие отрывистые звуки. 4. безл. О повторяющейся, колющей боли (разг.) 5. доставать, добывать, прося у кого-н. (прост.). Стрелять глазами (разг.) – зорко и быстро взглядывать и сразу отводить глаза. Наведен је облик свршеног вида *стрельнуть* за 1, 3, 4. и 5. значење. Ксрја овај глагол само несвршеног вида.

Издаја се и глагол *гађати* који И. Грицкат наводи као двовидски, јер осим несвршеног вида, може да значи и свршени вид, тј. извршити гађање. [И. Грицкат, 1957–1958: 71]. У истој групи је и глагол *пуцати* који у значењу испаливања метка може бити перфективан.

Тог јутра сам изашла на доручак решена да <i>пуцам</i> чим се Муавија појави (...)	В то утро я вышла завтракать, твердо решив <i>стрелять</i> в Муавию, как только он появится (...)
--	---

С какой стати они <i>будут</i> в меня <i>стрелять</i> ?	Зашто да <i>пуцају</i> у мене? (III ТД 3 384)
---	---

Васпитати, сврш.и несврш. – помоћи, помагати да се ко свестрано или у одређеном правцу душевно развије; одгојити, одгајати. Васпитати значи утицати на дете да буде онакво какво треба да буде. Пед. РМС биљежи облик *васпитавати* као несвршени према *васпитати*. У руском језику глагол *воспитать* је свршеног вида 1. Вырастить (ребенка), воздействуя на духовное и физическое развитие, дав образование, обучив правилам поведения. Његов парњак је *воспитывать*.

Двовидски глаголи формирани помоћу суфикса -ова-: *учествовати* – свр. и несвр. Узети, узимати учешћа у некој заједничкој акцији, суделовати. *Участвовать* – несов. 1. Принимать участие в чем-н. 2. Иметь долю, пай в каком-н. деле, предприятии.

Жртвовати (се) принети, приносити, (у)чинити жртву; одрећи се, одрицати се нечег. Откад премишљаам како ћу да окрпим тај прозор, па ето, сад сам морао да жртвујем једне новине. Нуш. На своју тоалету знао [је] да жртвује по пола сата времена. Крл. У руском језику еквиваленти су му парњаци *жертвовать/пожертвовать*.¹⁵

Двовидски су глаголи *обликовати (формировать, сформировать)* и *одликовати (отличаться, отличиться)*.

¹⁵ Повратност у овом глаголу изражава се помоћу замјенице *собой*.

Глаголи са суфиксом -ова- који су маркирани као архаични у српском језику су: *ц(ј)еловати (се)* несвр. арх. према *ц(ј)еливати (се)* – свр. и несвр. Да(ва)ти целов, (по)љубити.

4.5. Двовидски глаголи као перформативи

Један број глагола говорења у перформативној употреби су двовидски глаголи. Категорија вида код ових глагола није једнака у руском и српском језику. Најтипичнији перформативни двовидски глагол у руском језику је глагол *обещать* – нсв. и св. Дать (давать) обещание о чем-н. У српском језику ово није двовидски глагол: *обећавати* – 1. несвр. Према обећати. *обећати* - свр. дати обећање, реч да ће се нешто учинити, обавезати се на нешто.

Основни облик употребе перформативног глагола је облик 1. лица једине индикативног презента, дакле – несвршеног вида.

А в Петушках — в Петушках я <i>обещаю</i> поделиться с вами секретом «Иорданских струй», (...)	А у Петушкама – <i>обећавам</i> да ћу са вама у Петушкама поделити тајну „јорданског врела“, (...) (Е МП 71)
--	--

– Поштедио си ми, значи, живот. Ехе, онда и ја <i>обећавам</i> да више нећу красти твоју сланину, али зато идемо поново пити. (Ћ ДмТ 17)	– Значит, пощадиљ мене Тоша, – рассудил дед. – Ну, раз так, то и я <i>обещаю</i> никогда больше не красть твое сало, а теперь пойду выпью!
--	--

Уколико овај двовидски глагол није употријебљен као перформатив, онда се може наћи у значењу несвршеног или свршеног вида.

Бумагу дали в университет. Теперь прописку <i>обещают</i> .	Дали су ми и папир за факултет. Сада ми <i>обећавају</i> пријаву сталног места боравка. (Д 3 130)
---	---

У следећем примјеру глагол *обещать* се нашао као превод двовидског глагола *зав(ј)етовати се* – обавезати се заветом, заклети се, заклињати се, обећа(ва)ти. У руском – дать клятву (с кого-л.), заставить принять обет; дать обет, положить зарок; заречься, закаяться.

(...) Саша тврди да је чула шуштање крошње, <i>заветујемо се</i> , нећемо одустајати. (П Аон 201)	Саша говорит, что слышала шум его кроны, мы <i>обещаем</i> друг другу, что выдержим до конца, не отступим, (...)
---	--

Само као глагол несвршеног вида (ван перформативне употребе) глагол *обещать* се употребљава у другом значењу: несов. Внушати надежду на что-н.; *обећавати* – 2. пружати основа за неко веровање, давати изгледе неким позитивним наговјештајима. Ова година обећава добру бербу. Бак. Реч. [То је] један од младих француских писаца који много обећавају. ХР 1928.

– Матч <i>обещает</i> быть интересным.	– Утакмица би требало да буде интересантна. (С ТМљ 262)
--	---

Двовидски перформативни глагол у српском језику је глагол *честитати* који као еквиваленте има руске глаголе *поздравить – поздравлять*. *Честитати* – свр. и несвр. а. поздравити, поздрављати некога поводом каквог радосног или значајног догађаја и (за)желети му срећу. б. Изразити, изражавати (некоме) дивљење за успех, успешан подухват.

А ти си изигравао поред ње Аврама. <i>Честитам ти!</i> Почео си да играш улоге у живим сликама са библијском садржином и дубоко моралном и побожном тенденцијом. <i>Честитам!</i> (А Тх 199)	А ты разыгрывал из себя Авраама. С чем тебя и <i>поздравляю!</i> Ты вздумал играть роль в живых картинах на библейские темы с глубоко моральной, религиозной тенденцией. <i>Поздравляю!</i> (А Тх)
--	---

Двовидски глагол *сав(ј)етовати* – свр. и несвр. Да(ва)ти савет. Решила је да се тога савета држи и да њиме своју децу саветује. Вес.

Саветовати се – заједнички размортити, претресати нешто, расправљати о нечему, договарати се, већати; тражити савет од кога. Походе се узајамно чешће и разговарају се и саветују шта ће и како ће урадити, да све то испадне боље. Срем. Франкопан... се неколико дана савјетује с вијећницима. Нех. Еквиваленти у руском језику су: *советовать(ся)/посоветовать(ся)*. Синоним глагола *советовать(ся)/посоветовать(ся)* је двовидски глагол страног поријекла *рекомендовать* у свом другом значењу: *Дать (давать) совет. Врачи рекомендуют отдохнуть (отдых)*. За ово значење истакнута је могућност формирања глагола свршеног вида – *порекомендовать*.

Только рассказывать про эту беседу на стороне я очень <i>не советую</i> .	Само, <i>не саветујем</i> вам да о овом разговору причате около. (П 5П 13)
---	--

–Ја ћу и дати. Али треба и ти да даш. Ја ти то за твоје добро <i>савјетујем</i> . – Хвала на савјету. Ја знам најбоље шта могу а шта не могу. (А Г 60)	– Ј-то дам. Но и ты должна дать. Для твоей же пользы <i>советую</i> ! – <i>Благодарю</i> за совет. Мне лучше знать, что я могу, а что нет.
---	---

Са конзуловим пристанком одговорио је непосредно младом пашићу да ће му пиће послати другом приликом, али да му <i>препоручује</i> да своје поверење не поклања томе Исмаилу који је пробисвет и вероватно аустријски шпијун. (А Тх 392)	С одобрения консула, он сообщил непосредственно молодому сыну паши, что пошлет ему вино с ближайшей оказией, но <i>советует</i> не доверять этому Исмаилу, проходимцу и, по всей вероятности, австрийскому шпиону.(А Тх)
--	--

– Что же вы мне <i>посоветуете</i> ?	– А шта ви мени <i>саветујете</i> ? (Д И 100)
--------------------------------------	---

Сједите ових дана код куће, а ако вам штогод затреба дођите или ме зовите, па ћемо се посавјетовати. (А Г 75)	(...) а если что понадобится, приходите или вызовите меня, и мы <i>посоветуемся</i> . (А Г)
---	--

У групи ових глагола налази се и архаичан глагол *св(ј)етовати (се)* који се у Орсј наводи као двовидски. – Ја бих волео знати писца који би послушао каквога пријатеља кад би му овај световао да своје дело не издаје. Нед. Свјетовали људи скрбника да изведе дијете куд на село. Мул. Боље је свјетовати се прије чина него размишљати потом. Ант.1.

Још један перформативни глагол у српском језику који је маркиран као архаичан је *благодарити* – сврш.и несврш. Захвалити и захваљивати. Еквиваленти у руском језику су немаркирани глаголи *благодарить/поблагодарить*.

Двовидски глагол који се може наћи у перформативној употреби је глагол словенског поријекла – *завещать*. Еквиваленти су му парни глаголи *завештати/завештавати, оставити/остављати у наследство*.

Два глагола несвршеног вида који се могу употријебити у значењу свршеног вида издваја И. Грицкат *молити* и *кладити се*: Уђем и молим да ми се покаже списак. [И. Грицкат, 77]. Одем и кладим се. Јуче сам се кладио и изгубио опкладу. [И. Грицкат, 75 – 76].

Двовидски глаголи у анализираним примјерима имају исти однос вида и времена као и парни глаголи, са истим основним и модалним значењима. Неразликовање облика за презент свршених и несвршених глагола и императив свршених и несвршених глагола може се надомјестити контекстом, мада често ни контекст није поуздан критеријум за разграничавање значења. Сложено будуће вријеме по свом облику одређује двовидски глагол као глагол несвршеног вида, а перформативна употреба условљава да двовидски глаголи имају значење несвршеног вида. Међутим, када се двовидски глаголи нађу ван перформативне употребе, могу да буду и глаголи свршеног и глаголи несвршеног вида.

Ни у једној другој врсти глагола се тако јасно не види општепозната теорија о узајамној повезаности семантике вида и лексичког значења глагола. У руском и српском језику се у појединим случајевима различито тумаче семантичке вриједности глагола, а то се манифестује кроз различита лексикографска приказивања еквивалентних глагола. Оваква лексикографска тумачења повезана су са појмом хомонимије код двовидских глагола и проблемима њеног разграничавања.

Да би се употпунила анализа узајамног односа вида и времена у двовидским глаголима, евидентирали смо двовидске глаголе који су заједнички и руском и српском језику, као и оне који су различити у оба језика. Без обзира на задатак да анализирамо само глаголе словенског поријекла, што би погрешно могло навести на закључак да до великих разлика у развоју категорије вида код ових глагола није могло доћи, ипак је закључак да се евидентирани двовидски глаголи разликују у анализираним језицима, као и да је управо најмање оних глагола који су заједнички и руском и српском језику. Условно би се могла направити класификација по лексичко-семантичким групама, али она таква класификација не би могла бити прецизна и стриктна.

5. ЗАКЉУЧАК

Предмет анализе у раду био је узајамни однос категорија вида и времена у руском и српском језику. Први постављени циљ је био да се изврши анализа облика имперфективног и перфективног презента у руском и српском језику, чиме смо се бавили у првој глави рада. Разматрајући однос категорије вида и значења времена у облику за који смо користили термине перфективни презент или презент глагола свршеног вида, закључујемо да се ови облици у руском језику користе у значењима сва три времена. У складу са тим, извршена је подјела употребе перфективног презента на прошле, садашње и будуће радње. Закључили смо да ова подјела није строго ограничена јер постоје случајеви у којима се, у зависности од контекста, значења времена преплићу.

Прво издвајамо значење прошлих понављаних радњи које се односе искључиво и само на прошлост. То су радње које су се понављале у оквиру неког завршеног догађаја у прошлости и који ничим није везан за садашњост. Међутим, прошле понављане радње могу да се односе и на садашњост, наравно, не на тренутак говора. Вршилац је радњу понављао у прошлости, а понавља је и у садашњости. Понављање говорник доживљава као особину вршиоца, глаголом у облику перфективног презента означава ту особину, а уједно изражава свој субјективан став. Резултати контрастивне анализе превода показују да је перфективни презент у значењу понављане радње карактеристичан за оба језика, као и да је у српском језику његова употреба чешћа.

Перфективним презентом у руском језику указује се на садашњост, кроз модална значења да неко не врши радњу у садашњости зато што не може, није у стању, не жели, категорично одбија радњу или говорник невршење радње види као нечију сталну особину. У преводилачком смислу ова модална значења представљају лексичко-граматички проблем јер их често „сакрије“ форма фразеологизама, устаљених израза, изрека, уопштеноличних реченица. С обзиром на то да је чест глаголски облик у говорној етикецији у руском језику, превођење перфективног

презента подразумијева и препознавање његове лингвокултуролошки условљене употребе.

Имперфективним презентом у руском језику изражавају се историјски презент и сценски презент. У значењу прошле непоновљене радње у руском језику (од анализираних облика) употребљава се имперфективни презент, осим једне конструкције са перфективним презентом која има ограничену употребу. У српском језику у овом значењу употребљавају се облици и перфективног и имперфективног презента, а њихово смјењивање у истом контексту доприноси већој интензификацији радње него што је то изражено у руском језику.

За разлику од руског језика, у српском језику се у значењу сценског презента употребљавају и имперфективни и перфективни презент. Сажета форма дидаскалија отежава разграничавање перфективног презента од аориста. Уочена је велика квантитативна разлика у употреби перфективног презента у оригиналним драмским текстовима на српском језику у односу на преводе са руског језика у којима, под утицајем руског текста, преовладава имперфективни презент.

Имперфективним презентом изражава се будућа планирана или замишљена радња у руском и српском језику.

Анализом облика за изражавање будуће радње у руском и српском језику, а то је био сљедећи циљ рада, бавили смо се у другој глави. За разлику од српског језика у којем футур I представља посебан облик за изражавање будуће радње, у руском језику значење будуће радње се изражава глаголом свршеног вида са наставцима за садашње вријеме. Семантичку вриједност облика смо представили кроз основно, али, како смо видјели у првој глави, и велики број модалних значења, потврђује хипотезу да се овим обликом обиљежава не само основно будуће вријеме, већ и садашње и прошло вријеме. У том смислу треба разумјети став да је облик простог будућег времена глаголски облик који, с једне стране, има морфемске показатеље који служе за означавање садашњег времена, а с друге стране, семантички може да означава сва три времена. Једини критеријум који је показатељ да ли је глагол употријебљен у значењу садашњег или будућег времена налази се у основи глагола, а вид је значење

садржано у основи глагола. Дакле, значење будућег времена се изражава кроз категорију вида у одређеном контексту.

Употреба сложеног будућег времена анализирана је у потврдним, одричним, упитним реченицама, а затим и као дио временских и условних зависних реченица. Несвршени вид у облику сложеног будућег времена има своја основна значења: трајање, понављање радње и фактичко значење. Када се сложено будуће вријеме употреби у фактичком значењу, као преводни еквиваленти у српском језику употребљавају се глаголи свршеног вида, у значењу ријешености да се радња врши. По специфичности значења издвојене су упитне реченице и анализирани начини њиховог превођења. У условним и временским зависним реченицама еквивалент сложеном будућем времену је футур II и перфективни презент.

Пошто категорија времена у значењу императива не постоји, у трећој глави смо анализирали категорију вида у облику императива. Категорија вида у императиву је директно условљена прагматичким значењем овог начина. Одабир вида глагола у императиву условљава спектар значења који је пуно шири од саме категоричности, којом се обично у уџбеничкој литератури тумаче разлике у употреби императива у руском и српском језику. Категоричност може бити праћена позитивном или негативном намјером говорника. Говорников однос према адресату (дистанцираност, отвореност, равнодушност) исто одређује глаголски вид. Од осталих фактора који утичу на одабир вида у императиву издвојена су значења очекиване ситуације (несвршени вид) и неочекиване ситуације (свршени вид). Наравно, када се вид глагола у облику императива употребљава у својим основним видским значењима, без свих наведених компоненти, разлике у употреби вида у руском и српском језику су мање. Глаголима истог вида се подстиче на понављање радње, непрекидно вршење радње или остваривање резултата радње.

Када се адресат подстиче да почне вршење радње у руском језику се употребљавају глаголи несвршеног вида, а у српском и глаголи несвршеног и глаголи свршеног вида. Управо у значењу императива се најјасније уочава семантика почетка у значењу несвршеног вида мада значење почетка представља основно значење свршеног вида (почетно-свршених глагола).

Уколико се не препозна културолошка условљеност у стереотипним језичким ситуацијама, начин превођења императива може бити отежан. Пошто су разлике у оваквој употреби императива у руском и српском језику велике, изучавање етикеције је обавезан сегмент у настави руског језика.

Категорија времена постоји у основном значењу императива тек у смисаоној основи облика којим се, да би исказ имао смисла, подстиче на радњу коју логично тек треба (или не треба) извршити у будућности. Такође, може се подстицати промјена вршења радње која већ траје у садашњости. Семантичка категорија времена, која је била предмет наше анализе, у основном значењу императива не постоји. Њу императив добија тек у пренесеној употреби. Када је ријеч о употреби императива ван императивног значења, разлике између два анализирана језика су велике. Императиву у условним и допусним реченицама у руском језику еквивалентне су глаголски облика за вријеме уз употребу везника у српском језику. Како смо и очекивали, у књижевним дјелима одабраног периода нијесмо запазили већи број приповједачког императива.

Категорије вида и времена у значењу двовидских глагола су анализиране у четвртој глави. Значење времена најјасније је изражено у облику сложеног будућег времена. У том облику двовидски глагол се јавља у значењу несвршеног вида. Облик који се најтеже дефинише је облик презента или простог будућег времена. Глагол у овом облику може имати три значења: презента несвршеног вида у значењу садашње радње, перфективног презента у значењу будуће радње и перфективног презента у значењу садашње радње. Императив двовидских глагола у руском и српском језику има иста значења као и код парних глагола, а о којем конкретно значењу је ријеч, одређујемо на основу контекста. У српском језику преплитања глаголских облика не дешавају се у категорији времена, већ у категорији вида. Облик презента се јасно разграничава од облика футура I или футура II. Међутим, у презенту двовидски глагол може бити употребијен или као глагол свршеног или несвршеног вида.

Анализирајући двовидске глаголе у руском и српском језику закључујемо да је већи број различитих двовидских глагола него оних који су двовидски у оба језика. Њихова класификација се само у одређеној мјери може извршити по лексичко-

семантичким групама. Уочен је различит принцип лексикографског представљања двовидских глагола у рјечницима руског и српског језика, проузрокованог различитим виђењем хомонимије у значењима двовидских глагола.

Анализа одабраних књижевних дјела и њихових превода омогућила нам је да сагледамо употребу анализираних глаголских облика као стилски печат аутора и преводиоца. Скоро па да би се могла извршити подјела аутора по употреби глаголских облика у основном значењу у дјелима С. Довлатова, В. Јерофејева. С друге стране, језик А. Солжењицина и В. Војновича обиљује глаголским облицима у пренесеним значењима. Док је употреба императива у основном значењу одлика аутора попут С. Довлатова, В. Јерофејева, или Б. Ћопића код нас, у анализираном дјелу А. Солжењицина представљен је императив са свим граматичким, семантичким, стилским могућностима које овај облик има у руском језику. У српској књижевности Г. Петровић је аутор у чијем дјелу је тако очигледна сва изнијансираност глагола у облику перфективног презента, за разлику од Мома Капора чија се поетика језичког израза огледа кроз сликовитост огромног броја глаголских придјева трпних и облика за прошло вријеме. Осим личног стила писца, употребу глаголских облика условљавају и дијалошка или наративна форма и жанр књижевног дјела.

6. БИБЛИОГРАФИЈА

6.1. Извори са скраћеним ознакама

- В ИЧ Владимир Войнович. *Жизнь и необычайные приключения солдата Ивана Чонкина*. <http://www.lib.ru/PROZA/WOJNOWICH/chonkin.txt>
Владимир Војновић. *Живот и прикљученија војника Ивана Чонкина*. Превела Лола Влатковић. БИГЗ. Београд, 1988.
- Б Чп Андрей Битов. *Человек в пейзаже*.
<http://www.lib.ru/PROZA/BITOW/pejzazh.txt>
Андреј Битов. *Човек у пејзажу*. Превела Лидија Суботин. Архипелаг. Београд, 2011.
- Б ПМ Илья Бояшов. *Путь Мури*. Лимбус Пресс. Санкт-Петербург, Москва, 2007.
Иља Бојашов. *Муријев пут*. Превела Ана Јаковљевић Радуновић. Лагуна. Београд, 2009.
- Д Рз¹⁶ Сергей Довлатов. *Зона*. <http://www.lib.ru/DOWLATOW/zona.txt>
Сергеј Довлатов. *Робијашка зона*. Превела Радмила Мечанин. Stylos. Нови Сад, 2002.
- Д И Сергей Довлатов. *Иностранка*. www.lib.ru/DOWLATOW/inostranka
Сергеј Довлатов. *Странкиња*. Превела Радмила Мечанин. Stylos. Нови Сад, 2003.
- Д З Сергей Довлатов. *Заповедник*. www.lib.ru/DOWLATOW/zapovednik
Сергеј Довлатов. *Спомен-музеј*. Превела Радмила Мечанин. Stylos. Нови Сад, 2004.
- Д Ч Сергей Довлатов. *Чемодан*. www.lib.ru/DOWLATOW/chemodan
Сергеј Довлатов. *Кофер*. Превела Радмила Мечанин. Stylos. Нови Сад, 2005.
- Е М–П Венедикт Ерофеев. *Москва – Петушки*. <http://lib.rus.ec/b/142473/read>

¹⁶ Како би се избјегло поклапање скраћеница за дјела *Заповедник* и *Зона*, скраћеница за дјело *Зона* формирана је од наслова превода *Робијашка зона*.

- Венедикт Јерофејев. *Москва – Петушки*. Превео Александар Бадњаревић. Каирос. Сремски Карловци, 1995.
- К ПО Николай Коляда. *Поленез Огинского*. <http://kolyada.ur.ru/polonez/>
Николај Кољада. *Полоњеза Огињског*. У књ. *Гвоздени век (Савремена руска драма)*. Превео Новица Антић. ZEPTEK BOOK WORLD. Београд, 2000.
- П П5 Виктор Пелевин. *Прощальные песни политических пигмеев Пиндостана*, ЭКСМО. Москва, 2008.
Виктор Пелевин. *Последње песме политичких пигмеја Пиндостана*. Превела Наталија Ненезић. Плато. Београд, 2009.
- П Жн Виктор Пелевин. *Жизнь насекомых*. Багриус. Москва, 2004.
Виктор Пелевин. *Живот инсеката*. Превела Југослава Широка. ЛОМ. Београд, 2010.
- П GP Виктор Пелевин. *Generation P*. <http://pelevin.nov.ru/romans/pe-genp/>
Виктор Пелевин. *Generation P*. Превела Наталија Ненезић. Плато. Београд, 2011.
- П Л Людмила Петрушевская. *Любовь*.
<http://lib-drama.narod.ru/petrushevskaya/love.html>
Људмила Петрушевска. *Љубав*. У књ. *Гвоздени век (Савремена руска драма)*. Превео Новица Антић. ZEPTEK BOOK WORLD. Београд, 2000.
- Р Д Люмила Разумовская. *Домой*.
http://www.theatre.ru/drama/razumovskaja/domoi_1.html
Разумовска Људмила. *Кући*. у књ. *Гвоздени век (Савремена руска драма)*. Превео Новица Антић. ZEPTEK BOOK WORLD. Београд, 2000.
- Р Жип Валентин Распутин. *Живи и помни*.
http://www.lib.ru/PROZA/RASPUTIN/rasputin_zhivi.txt
Валентин Распутин. *Живи и памти*. Превео Милош Добрић. Глобосино. Београд, 2010.
- С 2017. Ольга Славникова. 2017. www.lib.rus.ec
Олга Славникова. 2017. Превела Љубинка Милинчић. Архипелаг. Београд,

2009.

- С К Алексей Слаповский. *Клинч (психологический боевик в 2-х действиях)*.
<http://slapovsky.ru/content/view/>
Алексеј Слаповски. *Клинч (психо-акција у два чина)*. У књ. *Гвоздени век (Савремена руска драма)*. Превео Новица Антић. ZEPTEK BOOK WORLD. Београд, 2000.
- С ИД Александр Солженицын. *Один день Ивана Денисовича*.
www.lib.ru/PROZA/SOLZHENICYN/ivandenisych.txt
Александар Солжењџин. *Један дан Ивана Денисовича*. Превела Мира Лалић. Радеија. Београд, 2008.
- У Бр Улицкая Людмила. *Бедные родственники*.
<http://www.e-reading-lib.com/book.php?book=69138>
Људмила Улицка. *Сирота рођака*. У књ. *Мрвице среће (Савремена руска женска проза)*. Превела Милена Тепавчевић. Stylos. Нови Сад, 2002.
- А НДћ Иво Андрић. *На Дрини ћуприја*. Октоих: Јумедиа монт. Подгорица, 2007.
Иво Андрич. *Мост на Дрине*. <http://www.booksbooksbooks.ru>
- А Тх Иво Андрић. *Травничка хроника*. Октоих: Јумедиа монт. Подгорица, 2007.
Иво Андрич. *Травничка хроника*. <http://www.booksbooksbooks.ru>
- А Г Иво Андрић. *Госпођица*. Октоих: Јумедиа монт. Подгорица, 2007.
Иво Андрич. *Барышня*. <http://www.booksbooksbooks.ru>
- К ЗчМ Момо Капор. *Зелена чоја Монтенегра*. Октоих. Подгорица, 1999.
Момо Капор. *Зеленое сукно Монтенегро*.
<http://magazines.russ.ru/inostran/2007/9/ka1.html>
- К Ча Момо Капор. *Чувар адресе*. ЗОГРАФ. Ниш, 2000.
- К Хиг Момо Капор. *Хроника изгубљеног града*. ЗОГРАФ. Ниш, 2000.
- К ПлС Момо Капор. *Последњи лет за Сарајево*. Октоих. Подгорица, 2001.
Момо Капор. *Хроника потеранног града. Сараевска трилогија (Хранитељ адреса. Последњи рејс на Сарајево. Хроника потеранног града)*. Перевод В. Н. Соколова. Скифия. Санкт-Петербург, 2008.
- К Кж Момо Капор. *Књига жалби*. Књига-комерц. Београд, 2005.

- Момо Капор. *Книга жалоб*. Перевод И. Юферева.
http://royallib.ru/read/kapor_momo/kniga_galob.
- О Гзљ Гроздана Олујић. *Гласам за љубав*. Народна књига. Подгорица, 2009.
 Гроздана Олуич. *Голосую за любовь*. Перевод П. Поповой. Народна књига. Подгорица, 2009.
- О Ср Гроздана Олујић. *Седефна ружа и друге бајке*. <http://www.scribd.com>
 Гроздана Олуич. *Волшебная метла*. Перевод О. Кутасовой. Народна књига. Подгорица, 2009.
- П Шрк Милорад Павић. *Шешир од рибе коже*. Драганић. Београд, 1996.
 Милорад Павич. *Шляпа из рыбьей чешуи*. Перевод Н. Вагаповой.
<http://www.lib.ru/INPROZ/PAWICH>
- П Усв Милорад Павић. *Унутрашња страна ветра*. Дерета. Београд, 2000.
 Милорад Павич. *Внутренняя сторона ветра*.
<http://www.lib.ru/INPROZ/PAWICH>
- П Здв Милорад Павић. *Заувек и дан више*.
http://www.rastko.rs/drama/savremena/mpavic_zauvek_c.html
 Милорад Павич. *Вечность и еще один день*. Перевод Н. Вагаповой и Л. Савельевой. <http://world-play.ru>
- П Аон Горан Петровић. *Атлас описан небом*. Народна књига. Атлас. Београд, 2008.
 Горан Петрович. *Атлас, составленный небом*. Перевод Ларисы Савельевой. АМФОРА. Санкт-Петербург, 2000.
- С Пп Биљана Србљановић. *Породичне приче*. Београд, 1997.
<http://www.mikaanticforum.org/>
 Биљана Србљанович. *Семейные истории. (Пьеса в одиннадцати картинах)*. Перевод Сергея Гирина. Москва, 2002. <http://world-play.ru>
- Ћ ДмТ Бранко Чопић. *Доживљаји мачка Тоше*. Завод за уџбенике и наставна средства. Подгорица, 2002.
 Бранко Чопич. *Приключения кота Тоши*. Перевод Р. Кушнирова и Д. Мансфельда. <http://lib.ru/TALES/CHOPICH>

6.2. Рјечници

- Гсрj: *Грамматический словарь русского языка: Словоизменение*. А. А. Зализняк. Изд. 6-е, стер. М. 2009.
- Ксрj: *Комплексный словарь русского языка*. Под ред. А. Н. Тихонова. Изд. 3-е, стер. М. 2007.
- Орсj: *Обратни речник српскогa језика*. Николић Мирослав. Нови Сад, 2000.
- РМС/МХ: *Речник српскохрватскогa књижевног језика*. Књ. I, Матица српска, Матица хрватска. Нови Сад – Загреб, 1967.
- РМС/МХ: *Речник српскохрватскогa књижевног језика*. Књ. II, Матица српска, Матица хрватска. Нови Сад – Загреб, 1967.
- РМС/МХ: *Речник српскохрватскогa књижевног језика*. Књ. III, Матица српска, Матица хрватска. Нови Сад – Загреб, 1969.
- РМС: *Речник српскохрватскогa књижевног језика*. Књ. IV, Матица српска. Нови Сад, 1971.
- РМС: *Речник српскохрватскогa књижевног језика*. Књ. V, Матица српска. Нови Сад, 1973.
- РМС: *Речник српскохрватскогa књижевног језика*. Књ. VI, Матица српска. Нови Сад, 1976.
- Рсj: *Речник српскогa језика*. Матица српска. Нови Сад, 2007.
- Р–С: *Руско-српски речник*. У ред. Богољуба Станковића. 2. исправљено и допуњено издање. Нови Сад – Москва, 1998.
- РгО: *Русский глагол. Словарь-справочник*. А. П. Окунева. М. 2000.
- Срj: *Словарь русского языка*. В 4-х т. Под ред. А. П. Евгеньевой. Изд 2-е., испр. и доп. М. 1981 – 1984.
- Тсрj: *Толковый словарь русского языка*. С. И. Ожегов и Н. Ю. Шведова. Изд. 4-е, доп. М. 1997.
- Тсрг: *Толковый словарь русских глаголов: Идеографическое описание*. Под ред. Л. Г. Бабенко. М. 1999.

Ферля: *Фразеологический словарь русского литературного языка*. В 2-х т. А.
И. Федеров. М. 1997.

Електронски корпуси:

www.ruscorpora.ru – Национальный корпус русского языка © 2003–2014

<http://korpus.matf.bg.ac.rs> – Корпус савременог српског језика на Математичком факултету Универзитета у Београду

6.3. Литература

- Белошапкова, 1997: В. А. Белошапкова и др. *Современный русский язык*. Под ред. В. А. Белошапковой. М. 1997.
- Бондарко, Буланин, 1967: А. В. Бондарко. Л. Л. Буланин *Русский глагол*. Пособие для студентов и учителей. под ред. Ю. С. Маслова. Л. 1967.
- Бондарко, 1971: А. В. Бондарко. *Вид и время русского глагола (значение и употребление)*. М. 1971.
- Бондарко, 1983: А. В. Бондарко. *Принципы функциональной грамматики и вопросы аспектологии*. Л. 1983.
- Бондарко, 1990: А. В. Бондарко. *О значениях видов русского глагола* // Вопросы языкознания. № 4. 1990. с. 5–24.
- Бондарко, 1996: А. В. Бондарко. *Проблемы грамматической семантики и русской аспектологии*, Издательство С.-Петербургского университета, Санкт-Петербург, 1996.
- Бондарко, 1999: А. В. Бондарко. *Основы функциональной грамматики. Языковая интерпретация времени*. Издательство Санкт-Петербургского университета. 1999.
- Бондарко, 2005: А. В. Бондарко. *Теория морфологических категорий и аспектологические исследования*. М. 2005.
- Виноградов, 1986: В. В. Виноградов. *Русский язык (Грамматическое учение о слове)*. Учебное пособие для вузов. 3-е изд., испр. М. 1986
- Гиро-Вебер, 1990: М. Гиро-Вебер. *Вид и семантика русского глагола* // Вопросы языкознания. № 2. 1990. с. 102–111.
- Гловинская, 2001: М. Я. Гловинская. *Многозначность и синонимия в видо-временной системе русского глагола*. М. 2001.
- Иванов, 1990: В. В. Иванов. *Историческая грамматика русского языка*. М. 1990.
- Исаченко, 1957: А. В. Исаченко. *К вопросу об императиве в русском языке* // Русский язык в школе. № 6. 1957. с. 7–14.
- Исаченко, 2003: А. В. Исаченко. *Грамматический строй русского языка в сопоставлении с словацким, Морфология 1-2*. Издание второе. М. 2003.

- Касевич, 2006: В. Б. Касевич. *Труды по языкознанию*. СПб. 2006.
- Крг, 1989: *Краткая русская грамматика*. Под ред. Н. Ю. Шведовой и В. В. Лопатина. М. 1989.
- Князев, 2007: Ю. П. Князев. *Грамматическая семантика. Русский язык в типологической перспективе*. М. 2007.
- Князев, 2009: Ю. П. Князев. *Видовое противопоставление в предложениях с формами будущего времени в русском языке*. Круглый стол «Русский язык: конструкционные и лексико-семантические подходы» (в рамках XXXVIII Международной филологической конференции (Н). 12–14 марта 2009. Санкт-Петербург. Факультет филологии и искусств СПбГУ. Институт лингвистических исследований РАН. www.iling.spb.ru
- Логический анализ языка. Модели действия*. РАН ИЯ. М. 1992.
- Маслов, 2004: Ю. С. Маслов. *Избранные труды. Аспектология. Общее языкознание*. М. 2004.
- Милославский, 1981: И. Г. Милославский. *Морфологические категории современного русского языка*. М. 1981.
- Мучник, 1966: И. П. Мучник. *Развитие системы двувидовых глаголов в современном русском языке* // Вопросы языкознания, № 1. М. 1966. с. 61–75.
- Падучева, 1991: Е. В. Падучева. *К семантике несовершенного вида в русском языке: общефактическое и акциональное значение* // Вопросы языкознания. 1991. № 6.
- Падучева, 2010: Е. В. Падучева. *Семантические исследования: Семантика времени и вида в русском языке. Семантика нарратива*. М. 2010.
- Падучева, 2004: Е. В. Падучева. *Динамические модели в семантике лексики*. М. 2004.
- Петрухина, 1997: Е. В. Петрухина. *Основные принципы сопоставления модификаций глагольного действия в славянских языках*. В *Проблемы изучения отношения эквивалентности в славянских языках*. М. 1997. с. 158–180.
- Петрухина, 2000: Е. В. Петрухина. *Аспектуальные категории глагола в русском языке с сопоставлением с чешским, словацким, польским и болгарским языками*. М. 2000.

- Петрухина, 2005: Е. В. Петрухина. *Соотношение глагольных и контекстных средств выражения аспектуальной семантики в русском и чешском языках*. В *Проблемы функциональной грамматики. Полевые структуры*. СПб. 2005.
- Потебня, 1977: А. А. Потебня. *Из записок по русской грамматике. Глагол. Местоимение. Числительное. Предлог*. Т. 4. М. 1977.
- Ремчукова, 2007: Е. Н. Ремчукова. *Морфология современного русского языка. Категория вида глагола*. Учебное пособие. М. 2007.
- Рг I, 1980: *Русская грамматика*. В 2-х т. АН СССР ИРЯ. М. 1980.
- Успенский, 2004: Б. А. Успенский. *Часть и целое в русской грамматике*. М. 2004.
- Храковский, 1986: В. С. Храковский. *Семантические типы множества ситуаций (опыт классификации)*. // *Известия АН СССР. Серия литературы и языка*. Т.45. № 2. М. 1986. с.149–158.
- Шатуновский, 2009: И. Б. Шатуновский. *Проблемы русского вида*. М. 2009.
- Шелякин, 2008: М. А. Шелякин. *Категория аспектуальности русского глагола*. М. 2008.
- Белић, 1941: Белић Александар. *О језичкој природи и језичком развоју: (Лингвистичка испитивања)* / Посебна издања СКА, књ. СXXXIV. Београд: Млада Србија 1941.
- Белић, 1926–1927: Александар Белић. *О употреби времена у српскохрватском језику* // *Јужнословенски филолог*. Књ. VI (1926–1927), с. 102-132.
- Белић, 1938–1939: Александар Белић. *Прилози учењу о употреби времена у српскохрватском језику* // *Јужнословенски филолог*, књ. XVII (1938-1939), с. 179-189.
- Белић, 1955–1956: Александар Белић. *О глаголима са два вида*. *Јужнословенски филолог*. XXI. 1955-56. 1-13.
- Бенакио, 2013: Р. Бенакио. *Еще раз о глагольном виде и категории вежливости в императиве: сопоставление славянских языков с новогреческим*. *Јужнословенски филолог* LXIX, Београд, 2013. стр. 169 – 183.
- Војводић, 1996: Дојчил Војводић. *Волунтативна конструкција хоћу/нећу + да + презент у српском језику и њени еквиваленти у руском и пољском језику*//*Контрастивна језичка истраживања V*, Нови Сад, 1996, стр. 173 – 185.

Војводић, 2003: Дојчил Војводић. *О видско-временској 'конкуренцији' у српском и другим словенским језицима*. Пети лингвистички скуп „Бошковићеви дани“. Књ. 22. Подгорица, 2003. с. 139-164.

Војводић, 1998: Дојчил Војводић. *Futurum effectivum у словенским језицима*. Славистика. Београд, 1998. 45 – 53.

Војводић, 1993: Дојчил Војводић. *Функционирование презентной формы глаголов совершенного вида в значении потенциальных действий в русском и сербскохорватском языках*. Зборник Матице српске за славистику. Књ. 43. Нови Сад, 1993. стр. 187-195.

Војводић, 1989: Војводић Дојчил. *Транспозиција перфективног презента у руском и хрватско-српском језику*. Зборник Матице српске за славистику. Књ. 36. Нови Сад, 1989. стр. 85-97.

Војводић, 2007: Дојчил Војводић. *Функционално-семантичко поље футуралности у савременом руском, пољском и српском језику*. Докторска дисертација.

<http://www.russian.slavica.org/download/VojvodicDisertacija.pdf>

Вуковић, 1967: Јован Вуковић. *Синтакса глагола*. Завод за издавање уџбеника. Сарајево, 1967.

Грицкат, 1957–1958: Ирена Грицкат. *О неким видским особеностима српскохрватскога глагола*. Јужнословенски филолог. Књ. XXII, Београд, 1957–1958. стр. 65-130.

Ивић, 1958: Милка Ивић. *Словенски императив уз негацију*. Радови Научног друштва Н.Р. Босне и Херцеговине. Сарајево, 1958. стр. 23 – 41.

Ивић, 1970: Милка Ивић. *О употреби глаголских времена у зависној реченици: презент у реченици с везником да*. Зборник за филологију и лингвистику. XIII/1. Нови Сад, 1970. стр. 43 – 53.

Ивић, 2001: Милка Ивић. *Лингвистички огледи*. Београд, 1983.

Ивић, 2001: Милка Ивић. *О тзв 'видским парњацима' – из новог угла*. Јужнословенски филолог. 57. Београд, 2001. стр.1-5.

- Катнић-Бакаршић, Хаџи Пожгај, : Марина Катнић-Бакаршић, Весна Хаџи Пожгај. *Дидасталије и савременој словенској драми*. Словенска драматика. стр. 127 – 135. <http://www.centerslo.net/>
- Катнић-Бакаршић, 2003: Марина Катнић-Бакаршић. *Стилистика драмског дискурса*. Зеница, 2003.
- Ковачевић, 2008: Милош Ковачевић. *Конкурентност двају футура и перфективног презента у савременом српском језику* . Зборник Матице српске за славистику. 73. Нови Сад, 2008. стр. 195–209.
- Кошутић, 1965: Радован Кошутић. *Граматика руског језика II Облици*. Београд, 1965.
- Николић, 1975: Вера Николић. *Граматика руског језика (Фонетика и Морфологија)*. Београд, 1975.
- Маретић, 1901: Томо Маретић. *Граматика хрватскога језика, за ниже разредe средњих школа. Гласови. Облици. Реченица. Синтакса*. 1901.
- Маројевић, 1977: Радмило Маројевић. *Однос граматичких и лексичких средстава за диференцирање значења у српскохрватском и руском језику*. Наш језик XXIII/1–2. Београд, 1977. стр. 37 – 44.
- Маројевић, 1983: Радмило Маројевић. *Граматика руског језика*. Београд. 1983.
- Маројевић, 1986: Радмило Маројевић. *Типолошко диференцирање руског и српскохрватског језика (из дијахронијске и синхронијске перспективе)*. Јужнословенски филолог. књ. XLII, Београд, 1986. стр. 21–41.
- Маројевић, 1988: Радмило Маројевић. *Лингвистика и поетика превођења*. Београд, 1988.
- Мароевич, 2011: Радмило Мароевич, Русская грамматика в межславянском контексте (1), Српски језик XVI. Београд, 2011. стр. 333 – 339.
- Маслова, 1997–1998: Алина Маслова, *Прагматичка значења императивности у српском и руском језику*. Прилози проучавању језика. 28/29. Нови Сад, 1997–1998. стр. 73 – 86.
- Матијашевић, 2000: Јелка Матијашевић. *Префиксација и двовидост глагола*. Јужнословенски филолог. 56. бр.1–2. Београд, 2000. стр. 655–663.

- Милошевић, 1978: Ксенија Милошевић. *О проучавању временских глаголских облика у сербокроатистици*. Зборник Матице српске за филологију и лингвистику XXI/2, Нови Сад, 1978. стр. 93–121.
- Недич, 2012: Елена Недич. *Итеративная множественность в русском, сербском и македонском языках*. Зборник Матице српске за славистику. 81. Нови Сад, 2012. стр. 139–173.
- Пешикан, 1975: Митар Пешикан. *Један категоријски случај глаголске хомонимије и формалне двовидости*. Наш језик, XXI св.1–2. Београд, 1975. стр. 14–25.
- Пешикан, 1956: Митар Пешикан. *О неким специфичностима у употреби приповедачког императива*. Наш језик VII, св. 5-6, Београд, 1956. стр. 153 – 166.
- Пипер и др, 2005: П. Пипер, И.Антонић, В. Ружић, С. Танасић, Љ. Поповић, Б. Тошовић. *Синтакса савременог српског језика: проста реченица*. У ред. М. Ивић. Београд, 2005.
- Пипер, Клајн, 2013: Предраг Пипер, Иван Клајн. *Нормативна граматика српског језика*. Нови Сад, 2013.
- Радовановић, 1969: Милорад Радовановић. *О наративним глаголским облицима*. Прилози проучавању језика. Књ. 5. Нови Сад, 1969. стр. 49 – 59.
- Савић, 1985: Свенка Савић. *Из прагматике глаголских облика у српскохрватском језику: употреба презента и перфекта у приповедању*. НССВД 14/2. Београд, 1985. стр. 87–95.
- Станојчић, Поповић, 1997: Ж. Станојчић, Љ. Поповић. *Граматика српскога језика*. Београд, 1997.
- Стевановић, 1935: Михаило Стевановић. *Инфинитив и свеziца „да“ са презентом*. Наш језик III/1. Београд, 1935. стр. 282–288.
- Стевановић, 1953: Михаило Стевановић. *Напоредна употреба инфинитива и презента са свеziцом „да“*. Наш језик V/ 3–4. Београд, 1953. стр. 85–102.
- Стевановић, 1957–1958: Михаило Стевановић. *Начин одређивања значења глаголских времена*. Јужнословенски филолог XXII, 1957–1958. стр. 19–48.

- Стевановић, 1964: Михаило Стевановић. *Савремени српскохрватски језик (граматички системи и књижевнојезичка норма)*, књ. I. Увод. Фонетика. Морфологија. Београд, 1964.
- Стевановић, 1974: Михаило Стевановић. *Савремени српскохрватски језик (граматички системи и књижевнојезичка норма)*, књ. II. Синтакса. Београд, 1969.
- Танасић, 1996: Срето Танасић. *Презент у савременом српском језику*. Београд, 1996.
- Танасић, 1997: Срето Танасић. *Збирна вишекратност као синтаксичко-семантички тип мноштва радњи*. Јужнословенски филолог LIII. Београд, 1997. стр. 99–105.
- Танасић, 1999: Срето Танасић. *Семантика глагола и итеративност*. Јужнословенски филолог LV. Београд, 1999. стр. 37–45.
- Танасић, 2009: Срето Танасић. *Синтаксичке теме*. Београд, 2009.
- Thomas, Анђелковић, 1999: Paul-Luis Thomas, Сава Анђелковић. *О категорији глаголског вида у српском језику*. НССВД 28/2, Београд, 1999.
- Thomas, 2010: Paul-Luis. Thomas *Глаголски облици („времена“) у дидактици*. Драма и вријеме – вријеме као драмска тема и драмско средство, форме времена и слике времена. Сарајево, 2010. стр. 141–147.
- Тошовић, 1988: Бранко Тошовић. *Руска граматика у поређењу са српскохрватском*. Сарајево, 1988.
- Тошовић, 1995: Бранко Тошовић. *Стилистика глагола*. Wuppertal, 1995.
- Човић, 1970: Бранимир Човић. *Употреба имперфективног и перфективног презента у савременом руском књижевном језику (на материјалу романа А. Н. Толстоја „Петар Први“ и „Ход по мукама“)*. Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду, XIII/2, 1970. стр. 615–658.

БИОГРАФИЈА

Весна Вукићевић је рођена 19. октобра 1974. године у Никшићу (Црна Гора). Основно и средње образовање стекла је у Никшићу. Студије на Филозофском факултету, Одсеку за руски језик и књижевност, завршила је 2000. године одбраном дипломског рада на тему *Проблеми превођења временских конструкција са бројевима и антропонимских категорија са руског језика на српски* који је урађен под менторством проф. др Радмила Маројевића. Исте године уписала се на постдипломске студије на Филозофском факултету у Новом Саду, смјер: Наука о језику. Звање магистра филолошких наука стекла је 29. јануара 2008. године одбраном магистарског рада *Субјективна оцјена глаголске радње у руском и српском језику*“ пред комисијом: проф. др Јелка Матијашевић, проф. др Предраг Пипер и проф. др Душанка Мирић, ментор.

Као сарадник у настави ангажована је на Студијском програму: Руски језик и књижевност на Филозофском факултету у Никшићу на практичним вјежбама из следећих предмета: Морфологија руског језика. Творба ријечи. Именице; Лексикологија. Лексикографија. Фразеологија; на практичним вјежбама превођења у оквиру Савременог руског језика, као и на предмету Руски језик на нематичним програмима. Од школске 2009/2010. године ангажована је и на Институту за стране језике Универзитета Црне Горе (преводачке студије), гдје држи лексичко-граматичке вјежбе и вјежбе обраде текста у оквиру предмета Савремени руски језик на првој и другој години. Члан је тима Испитног центра при Министарству просвјете Црне Горе за организовање државних такмичења из руског језика и полагање матурских и стручних испита.

У периоду од септембра 2006. године до јуна 2009. године радила је као лектор за српски језик на Катедри за славистику на Филолошком факултету Државног универзитета у Петрограду (Русија).

Прилог 1.

Изјава о ауторству

Потписани-а Вукићевић Весна

број уписа _____

Изјављујем

да је докторска дисертација под насловом

„Категорије вида и времена глагола у руском језику у поређењу са српским (са лингвистичког и преводачког аспекта)“

- резултат сопственог истраживачког рада,
- да предложена дисертација у целини ни у деловима није била предложена за добијање било које дипломе према студијским програмима других високошколских установа,
- да су резултати коректно наведени и
- да нисам кршио/ла ауторска права и користио интелектуалну својину других лица.

Потпис докторанда

У Београду, мај 2014. год.

Весна Вукићевић

Прилог 2.

**Изјава о истоветности штампане и електронске верзије
докторског рада**

Име и презиме аутора Весна Вукићевић

Број уписа _____

Студијски програм Катедра за славистику

Наслов рада „Категорије вида и времена глагола у руском језику у поређењу са српским (са лингвистичког и преводилачког аспекта)“

Ментор др Радмило Маројевић, редовни професор

Потписани Весна Вукићевић

изјављујем да је штампана верзија мог докторског рада истоветна електронској верзији коју сам предао/ла за објављивање на порталу **Дигиталног репозиторијума Универзитета у Београду**.

Дозвољавам да се објаве моји лични подаци везани за добијање академског звања доктора наука, као што су име и презиме, година и место рођења и датум одбране рада.

Ови лични подаци могу се објавити на мрежним страницама дигиталне библиотеке, у електронском каталогу и у публикацијама Универзитета у Београду.

Потпис докторанда

У Београду, мај 2014. год.

Весна Вукићевић

Прилог 3.

Изјава о коришћењу

Овлашћујем Универзитетску библиотеку „Светозар Марковић“ да у Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду унесе моју докторску дисертацију под насловом:

„Категорије вида и времена глагола у руском језику у поређењу са српским (са лингвистичког и преводилачког аспекта)“

која је моје ауторско дело.

Дисертацију са свим прилозима предао/ла сам у електронском формату погодном за трајно архивирање.

Моју докторску дисертацију похрањену у Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду могу да користе сви који поштују одредбе садржане у одабраном типу лиценце Креативне заједнице (Creative Commons) за коју сам се одлучио/ла.

1. Ауторство
2. Ауторство - некомерцијално
- ☒ 3. Ауторство – некомерцијално – без прераде
4. Ауторство – некомерцијално – делити под истим условима
5. Ауторство – без прераде
6. Ауторство – делити под истим условима

(Молимо да заокружите само једну од шест понуђених лиценци, кратак опис лиценци дат је на полеђини листа).

Потпис докторанда

У Београду, мај 2014. год.

Весна Вукотић